

“Zonde als dit naar een particulier gaat”

Hoe burgerinitiatieven basisschoolgebouwen weten te behouden als plek voor de
gemeenschap

Student: Niek Panman
Begeleider: Dr. Ir. B.B. Bock
Datum: 25-4-2017

Masterscriptie Sociale Planologie
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen

Colofon

Titel	"Zonde als dit naar een particulier gaat"
Subtitel	Hoe burgerinitiatieven basisschoolgebouwen weten te behouden als plek voor de gemeenschap
Auteur	Niek Panman S2226901 n.s.w.panman@student.rug.nl
Opleiding	Master Sociale Planologie Rijksuniversiteit Groningen Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen Landleven 1 9747 AD, Groningen Scriptiebegeleiding: Dr. Ir. B.B. Bock b.b.bock@rug.nl Tweede beoordelaar: Dr. F.M.G. van Kann
Illustratie voorblad	Groenlinks Baarn (2015), "Groenlinks stimuleert burgerinitiatief", geraadpleegd op 06-04-2017 via www.groenlinksbaarn.nl Rijksuniversiteit Groningen (2017), "Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen", geraadpleegd op 06-04-2017 via http://www.rug.nl

April 2017, Groningen

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt het document *"Zonde als dit naar een particulier gaat"; Hoe burgerinitiatieven basisschoolgebouwen weten te behouden als plek voor de gemeenschap*, een document dat het einde van mijn studietijd betekent. Het is het sluitstuk van de master Sociale Planologie aan de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen in Groningen, waar ik de afgelopen anderhalf jaar vol enthousiasme mijn energie aan heb mogen besteden.

Omdat dit afstudeeronderzoek zonder een aantal mensen niet tot stand was gekomen, wil ik hierbij graag stil staan bij de mensen die een bijdrage hebben geleverd en mij hebben geholpen dit resultaat te bereiken. Allereerst mevrouw Bock, zij was als begeleider voor mij onmisbaar. Gedurende dit traject was ze een luisterend oor, gaf ze advies en was ze vooral heel erg meelevend en meedenkend. Ik heb dit zeer gewaardeerd! Daarnaast hebben de respondenten een belangrijke rol gespeeld bij het behalen van dit resultaat. Mijn dank gaat dan ook uit naar hen die een bijdrage hebben geleverd en mij op locatie niet alleen vol enthousiasme hebben verteld over het initiatief, maar het ook hebben laten zien.

Tot slot wil ik mijn familie en vrienden bedanken. Niet alleen voor het tonen van betrokkenheid en interesse omtrent het afstudeeronderzoek zelf, maar ook voor het verzorgen van de nodige afleiding. Hierdoor kon ik er weer met de frisse moed tegen aan!

Dit gezegdhebbende presenteer ik u dan ook met trots mijn afstudeeronderzoek en wens u daarbij veel lees plezier.

Niek Panman

Groningen, 25 april 2017

Samenvatting

Dit onderzoek richt zich op twee recente ontwikkelingen in de Nederlandse maatschappij: de toenemende leegstand van basisschoolgebouwen en de opkomst van de doe-democratie met zijn burgerinitiatieven. De school voorziet naast educatie in culturele en recreatieve mogelijkheden als centrum voor entertainment; daarnaast is de school een plek waar generaties samenkomen en waar de identiteit van de gemeenschap wordt gevormd en wordt versterkt. Het is daarmee een belangrijke plaats binnen veel gemeenschappen. Desondanks ondervinden deze positieve plekken negatieve ontwikkelingen. Sinds ca. 2000 vindt er in Nederland een aanzienlijke afname plaats van het aantal leerlingen in de leeftijdscategorie van 4-12 jaar. Dit heeft sterke consequenties voor onder andere het primaire onderwijs: veel scholen sluiten noodgedwongen hun deuren. Voorts is in Nederland sprake van een zich terugtrekkende overheid en dientengevolge van meer vrijheid, maar tegelijkertijd ook meer verantwoordelijkheid, voor de burger. Niet alles wordt zomaar meer door de overheid geregeld en burgers moeten zelf meer de mouwen opstropen. De focus verschuift naar zelfredzaamheid van de burger: burgerinitiatieven.

Dit onderzoek richt zich op beide ontwikkelingen, in hun onderlinge samenhang. Het poogt een antwoord te geven op de vraag in hoeverre burgerinitiatieven in de Provincie Groningen erin slagen om een gemeenschappelijke functie voor leegstaande basisschoolgebouwen te behouden. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, is er bij de dataverzameling gebruik gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode. Hierbij hebben zeven respondenten deelgenomen aan een semi-structured interview. Het zijn respondenten die een initiatief hebben ondernomen in een leegstaand basisschoolgebouw. Uit de analyse van deze interviews blijkt dat we te maken hebben met twee soorten initiatieven: er kan onderscheid worden gemaakt tussen binnendorpse en buitendorpse initiatieven. Bij de binnendorpse initiatieven, waarvan de initiatiefnemers woonachtig zijn binnen het dorp waar de school is verdwenen, stond en staat de gemeenschap centraal in de ondernomen stappen van deze initiatieven. Dit komt terug in onder andere betrokkenheid, het collectief handelen en het om inbreng vragen van de gemeenschap. Dit resulteert in het aanbod van diverse nieuwe invullingen en activiteiten, waardoor meerdere doelgroepen uit de gemeenschap worden aangesproken en terecht kunnen bij het initiatief. Hierdoor is er sprake van een sterk gemeenschappelijke functie. Aan de andere kant hebben we de buitendorpse initiatieven – waar de initiatiefnemers woonachtig zijn buiten het dorp waar de school is verdwenen. Als gevolg van het opzetten vanuit eigen ervaringen en ideeën ontbreekt de link met de gemeenschap bij het opzetten van deze initiatieven. Daarnaast ligt de focus voornamelijk op de eigen onderneming en is de gekozen invulling gericht op één specifieke doelgroep. Verder vindt er geen innovatie of uitbreiding van activiteiten plaats om ook (in de toekomst) voor andere doelgroepen aantrekkelijk te zijn. Het initiatief representeert daarmee slechts een deel van de gemeenschap; het is sterk doelgroepgebonden. Hierdoor slagen de buitendorpse initiatieven minder goed dan de binnendorpse initiatieven in het terugbrengen van een gemeenschappelijke functie als gevolg van de doelgroepgebondenheid.

Trefwoorden: *Schoolsluiting, Doe-democratie, Burgerinitiatief, Gemeenschappelijke functie, Kwalitatieve data, Binnendorps, Buitendorps, Betrokkenheid, Collectief, Doelgroepgebonden*

Lijst van figuren, tabellen en afbeeldingen

Figuren:

Figuur 1:	Titels van krantenartikelen gericht op het sluiten van scholen (LexisNexis Academics, 2016)	p. 10
Figuur 2:	Verticale en horizontale verbanden tussen de overheid en de burger (eigen figuur naar Bovens, 2011)	p. 14
Figuur 3:	Stages of psychological response over time to place change (Devine-Wright, 2009)	p. 18
Figuur 4:	Conceptueel model (eigen product)	p. 24
Figuur 5:	Fasering onderzoek + product (eigen product)	p. 27
Figuur 6:	Stages of psychological response over time to place change (Devine-Wright, 2009)	p. 41
Figuur 7:	Reacties uit de gemeenschap, sommigen moeten een "drempel" over (eigen product)	p. 46

Tabellen:

Tabel 1:	Voorwaarden voor initiatief (Verba, Lehman Schlozman & Brady, 1995; Lowndes, Pratchett & Stoker, 2006)	p. 20
Tabel 2:	Gesloten basisscholen en de nieuwe invulling (RTV Noord, 2015)	p. 29
Tabel 3:	Invullingen geselecteerd per categorie (eigen product)	p. 31
Tabel 4:	Basisschoolgebouwen met een niet-commerciële invulling (eigen product)	p. 31
Tabel 5:	Respondenten van het onderzoek (eigen product)	p. 32
Tabel 6 tm 22:	Initiatieven onderverdeeld (eigen product)	p. 37 tm p. 48
Tabel 23 tm 28:	Conclusies (eigen product)	p. 51 tm p. 54

Afbeeldingen:

Afbeelding 1:	Interactieve klikkaart met informatie over invulling basisschoolgebouwen (RTV Noord, 2015)	p. 29
Afbeelding 2:	Kaart met interviewlocaties (eigen product)	p. 33

Inhoudsopgave

Colofon	2
Voorwoord	3
Samenvatting	4
Lijst van figuren, tabellen en afbeeldingen	5
Inhoudsopgave	6
1. Introductie	8
1.1. Aanleiding	9
1.2. Probleemstelling	11
1.3. Opbouw thesis	11
2. Theoretisch Kader	12
2.1. Basisschool als <i>place</i> ; de functie voor de gemeenschap	13
2.2. Van Government naar Governance	14
2.3. Verantwoordelijkheid bij de burger	15
2.4. Wie nemen verantwoordelijkheid	17
2.5. Wanneer wordt verantwoordelijkheid genomen	17
2.6. Succesvol	21
2.7. Het conceptueel model en haar plaats binnen het onderzoek	22
3. Methodologie	25
3.1. De weg van de onderzoeker	26
3.2. Kwalitatief onderzoek	27
3.2.1. Keerzijde kwalitatief onderzoek	28
3.3. Selectieprocedure respondenten	28
3.3.1. Geselecteerde respondenten	31
3.4. Ethiek	33
3.5. Data-analyse	34
3.6. Betrouwbaarheid en validiteit	34
4. Resultaten	36
4.1. Achtergrond initiatiefnemers	37
4.2. Motieven	39
4.3. Wanneer	40
4.4. Nieuwe ronde, 'nieuwe' kansen	42
4.5. Van functie naar invulling	43
4.6. Succesvol	45
5. Conclusie	49
5.1. Recente ontwikkelingen	50
5.2. Onderzoek	50
5.3. Beantwoording deelvragen	50
5.3.1. <i>Wie onderneemt burgerinitiatieven en hoe gaat dit in zijn werk?</i>	50
5.3.2. <i>Waarom worden burgerinitiatieven ondernomen en wanneer?</i>	51
5.3.3. <i>Welke functies probeert men met burgerinitiatieven te bewaren?</i>	51
5.3.4. <i>Met welke invullingen worden deze functies bewaard?</i>	52
5.3.5. <i>Hoe succesvol zijn deze burgerinitiatieven en wat beïnvloedt hun slagen?</i>	52
5.4. Beantwoording onderzoeksvraag	53

6. Reflectie en Discussie	55
6.1. Reflectie op het onderwerp	56
6.2. Reflectie op de onderzoeksmethode	56
6.3. Reflectie op de onderzoeksresultaten	57
6.4. Persoonlijke reflectie	57
6.5. Vervolgonderzoek	58
Referenties	59
Geraadpleegde artikelen en boeken	60
Geraadpleegde websites	67
Bijlage	69
Benadering respondenten	70
Interview guide– semi-structured interview met initiatiefnemers	71
Uitwerking interview	73

1. INTRODUCTIE

Hoofdstuk 1 - In dit hoofdstuk worden twee recente ontwikkelingen die de basis vormen van dit onderzoek ingeleid: basisschoolsluiting en de opkomst van de doe-democratie. Het is de combinatie van beide ontwikkelingen die de aanleiding voor dit onderzoek vormt. Daarnaast geeft dit hoofdstuk inzicht in wat dit afstudeeronderzoek precies wil onderzoeken. Dit gebeurt middels het formuleren van een onderzoeksvraag met bijbehorende deelvragen. Als laatste wordt globaal de opbouw van het afstudeeronderzoek omschreven. Hierin wordt duidelijk hoe het afstudeeronderzoek hoofdstukgewijs in elkaar steekt en wat er zal worden besproken.

1.1. Aanleiding

'Scholen in rurale gebieden,' zo stelt T.A. Lyson, 'vervullen verschillende rollen binnen een gemeenschap. Als aanvulling op scholing en het bijbrengen van kennis, dienen ze als sociale en culturele centra. Het zijn plaatsen voor sport, theater, muziek en andere maatschappelijke activiteiten' (Lyson, 2002, p1). Hieruit volgt dat scholen een belangrijke rol vervullen ten aanzien van de sociale en economische levensvatbaarheid en vitaliteit van een dorp (Lyson, 2002). Ook Miller (1993) en Langdon (2000) stellen dat scholen niet alleen in een educatieve behoefte voorzien. De school biedt ook culturele en recreatieve voorzieningen; men denke aan het schoolgebouw in zijn functie als entertainmentcentrum. Daarnaast geven zij aan dat de school voornamelijk een plek is waar generaties samenkomen en waar de identiteit van de gemeenschap wordt gevormd en wordt versterkt. Doordat de school vaak in het centrum van het dorp is gesitueerd, bezorgt het de gemeenschap een gevoel van identiteit en een gemeenschappelijke ontmoetingsplaats (Miller, 1993). Miller en Langdon brengen een extra dimensie aan en bieden daarmee een aanvulling op wat Lyson zegt over de functie van de school in een gemeenschap.

Ondanks dat de scholen binnen de gemeenschap veel functies vervullen, is er een trend zichtbaar dat veel kleine scholen in deze rurale gebieden hun deuren moeten sluiten met leegstand tot gevolg. Dit komt voornamelijk door een teruglopend leerlingenaantal. Vanaf ca. 2000 heeft in Nederland een sterke afname plaatsgevonden van het aantal leerlingen in de leeftijdscategorie van 4-12 jaar. Dit heeft grote gevolgen voor bijvoorbeeld kinderdagverblijven en voor primair en secundair onderwijs. Als gevolg van de teruggang in leerlingenaantallen worden veel scholen geconfronteerd met sluiting (Egelund & Laustsen, 2006; Haartsen & Van Wissen, 2012), terwijl deze scholen decennialang het kenmerk van ontwikkeling waren in deze lokale gemeenschappen (Egelund & Laustsen, 2006). Een school is het symbool van een gezonde, levensvatbare en succesvolle gemeenschap, aldus Woods (2005). Vanwege de diverse functies die een school uitoefent binnen een gemeenschap, wordt de sluiting van een school vaak geassocieerd met "the end of the village" of een "death blow of local society" (Egelund & Laustsen, 2006). Ook Haartsen & Van Wissen (2012) stellen dat het sluiten van een school een sterke impact op het dagelijkse leefpatroon en de routines heeft. Bushrod (1999) haakt hierop in; in een door hem uitgevoerde case study toont hij aan dat het sluiten van scholen gepaard gaat met een gereduceerde socialisatie en sociale controle.

Volgens de Nationale Onderwijsgids (2015) zijn er in Nederland in het schooljaar 2014-2015 107 basisscholen gesloten door een dalend leerlingenaantal. Het schooljaar daarvoor, 2013-2014, lag dit aantal op 108 gesloten basisscholen. Ook RTV Noord (2015) doet, na aanvraag bij de Dienst Uitvoering Onderwijs, de constatering dat de Provincie Groningen te maken heeft met de sluiting van basisscholen. Uit de opgevraagde gegevens blijkt dat er de afgelopen vijf jaar ruim 40 basisscholen gesloten zijn, met als meest voorkomende oorzaak het dalende leerlingenaantal. Daarnaast sloten er in dezelfde periode 32 basisscholen in de provincie Drenthe (Dagblad van het Noorden, 2016). Wanneer men op internet zoekt op een combinatie van de termen "(basis)school", "sluiten" en/of "dicht", komt er een lange lijst van artikelen tevoorschijn waarin vermeldingen te vinden zijn over het sluiten van scholen in een gemeenschap. Een kleine selectie is weergegeven in figuur 1.

Figuur 1 Titels van krantenartikelen gericht op het sluiten van scholen (via LexisNexis Academics, 2016)

Dat veel basisschoolgebouwen leeg komen te staan, is een zeer actueel verschijnsel. Dit brengt mogelijk negatieve aspecten met zich mee, zoals de impact die het heeft op het dagelijkse leefpatroon en de routines (Bushrod, 1999; Egelund & Laustsen, 2006; Haartsen & Van Wissen, 2012). Het Dagblad van het Noorden merkt in een artikel gepubliceerd op 28-10-2015 dan ook terecht het volgende op: *‘Wat gebeurt er met gesloten basisscholen in onze provincie [i.e., Groningen]?’* Hargreaves et al. (2009) en Semke & Sheridan (2011) stellen dat het antwoord op deze vraag in de meeste gevallen luidt dat dit niet bekend is. Zij wijten het aan een gebrek aan gedegen empirisch onderzoek.

Uit de literatuur komt naar voren dat er veel onderzoek is verricht naar het verschijnsel krimp en het sluiten van schoolgebouwen als gevolg van deze bevolkingsdaling. Het gaat hierbij voornamelijk om de gevolgen van het verdwijnen van de school uit de gemeenschap. Waar niet naar gekeken wordt, is de vraag die RTV Noord (2015) stelt: wat gebeurt er nu precies met de gebouwen na sluiting? In andere woorden: op welke wijze kan het gebouw wellicht weer iets betekenen voor de gemeenschap, ofwel zijn latente functie(s) behouden? Een mogelijkheid om om te gaan met de leegstand van een basisschool zou kunnen zijn om deze te herbestemmen, i.e. het bestaande gebouw een nieuwe functie te geven. Dit zou mogelijke problemen, zoals de impact op het dagelijkse leefpatroon, die kunnen ontstaan als gevolg van sluiting kunnen voorkomen.

Omdat uit het voorgaande blijkt dat het schoolgebouw met zijn oude invulling van grote waarde is voor een gemeenschap, lijkt het belangrijk om diezelfde gemeenschap ook te laten beslissen over de nieuwe invulling: burgers zelf met initiatieven te laten komen. Hiermee haakt het actuele vraagstuk over leegstaande basisschoolgebouwen aan bij een ander actueel vraagstuk, namelijk die van de doe-democratie. Doe-democratie verwijst volgens Oude Vrielink et al. (2013) naar actieve burgers die een bijdrage willen leveren aan de publieke zaak door het concreet ondernemen van acties; *“Showing rather than telling”*. De focus van de overheid komt te liggen op een dienende en faciliterende rol; op deze manier wordt er vertrouwen neergelegd bij de burger (Oude Vrielink et al., 2013). De Vereniging van Nederlandse Gemeenten kwam in het rapport *Van eerst overheid naar eerst de burger. Over maatschappelijke initiatieven die de overheid uitdagen* tot de conclusie dat niet alleen heden ten dage de bloei van maatschappelijke initiatieven een relevant onderwerp is, maar ook ten aanzien van de toekomst (VNG, 2013, p10).

Zoals hierboven al gezegd, ziet men de sluiting van een basisschool als een negatieve ontwikkeling voor een gemeenschap. Toch kan een schoolsluiting ook zeker kansen bieden aan de lokale bevolking. Met het intreden van de doe-democratie wordt er van de burger verwacht dat hij meer zelfredzaam wordt. *‘Het is jouw buurt, wat ga je doen?’*, *‘Het is jouw wijk, dus jij mag het zeggen’* (Oude Vrielink et al., 2013). Aangezien de school een sterke verbindende factor binnen een

gemeenschap is (Miller, 1993; Langdon, 2000; Lyson, 2002), is de vraag in hoeverre dezelfde gemeenschap gebruik maakt van deze nieuwe mogelijkheden om een nieuwe invulling te geven aan het leegstaande basisschoolgebouw.

Binnen dit onderzoek wordt gekeken in hoeverre de doe-democratie wordt benut bij de leegstand van basisschoolgebouwen in de provincie Groningen. Hierbij wordt een koppeling gemaakt tussen twee actuele verschijnselen, enerzijds de leegstand onder basisschoolgebouwen en anderzijds het intreden van de doe-democratie met initiatieven vanuit de bevolking. Hierbij zal in het bijzonder worden ingegaan op niet-commerciële invullingen. Als antoniem van commercieel ('gericht op het maken van winst' (Van Dale, 2016) hebben niet-commerciële invullingen over het veelvoorkomend het doel om zich in te zetten voor het algemeen belang. Burgerinitiatieven leveren een 'bijdrage aan een publieke zaak' (Oude Vrielink et al., 2013) en behartigen daarmee belangen van een gemeenschap en daarmee ook automatisch die van henzelf. Niet-commerciële invullingen en burgerinitiatieven zijn derhalve sterk aan elkaar gerelateerd.

Dit onderzoek kijkt naar hoe het basisschoolgebouw weer een centrale functie binnen de gemeenschap krijgt en daarmee opnieuw van waarde kan zijn voor diezelfde gemeenschap. Het gaat hier dus geenszinds om het behalen van winst, maar wel om belangen van een gemeenschap: het behouden van een gemeenschappelijke plek in het dorp. Om dit te onderzoeken is het gebruiken van niet-commerciële invullingen als onderzoekscasus daarom de beste optie.

1.2. Probleemstelling

Uit het voorgaande is een onderzoeksvraag opgesteld met ondersteunende deelvragen.

De hoofdvraag luidt als volgt: *'In hoeverre slagen burgerinitiatieven in de Provincie Groningen erin om een gemeenschappelijke functie voor leegstaande basisschoolgebouwen te behouden?'*

De onderzoeksvraag is onderverdeeld in een vijftal deelvragen die helpen een antwoord te geven op de hierboven geformuleerde onderzoeksvraag:

- Wie onderneemt burgerinitiatieven en hoe gaat dit in zijn werk?
- Waarom worden burgerinitiatieven ondernomen en wanneer?
- Welke functies probeert men met burgerinitiatieven te bewaren?
- Met welke invullingen worden deze functies bewaard?
- Hoe succesvol zijn deze burgerinitiatieven en wat beïnvloedt hun slagen?

1.3. Thesispbouw

Deze thesis is opgebouwd uit een zestal hoofdstukken. Allereerst worden in hoofdstuk 2 relevante theorieën en ontwikkelingen besproken die te maken hebben met het onderzoeksonderwerp van burgerinitiatieven bij leegstaande basisschoolgebouwen. Hoofdstuk 3 richt zich op de methodologie. De methodologie beschrijft welke stappen er zijn genomen om data te verzamelen waarmee de hoofdvraag kan worden beantwoord. In het vierde hoofdstuk staan de resultaten centraal en worden er antwoorden op de deelvragen gezocht. Vervolgens zullen in hoofdstuk 5 conclusies worden getrokken en de deelvragen worden beantwoord. Daarna is het mogelijk om ook de hoofdvraag (*'In hoeverre slagen burgerinitiatieven in de Provincie Groningen erin om een gemeenschappelijke functie voor leegstaande basisschoolgebouwen te behouden?'*) te beantwoorden. Hoofdstuk 6 biedt ruimte voor reflectie en discussie. In het restant van de thesis zijn de geraadpleegde referenties en de bijlage opgenomen.

2. THEORETISCH KADER

Hoofdstuk 2 - In dit hoofdstuk worden relevante theorieën en ontwikkelingen omtrent het onderzoeksonderwerp tegen het licht gehouden. Binnen dit hoofdstuk vindt dit plaats op twee manieren. Allereerst uit een verkenning van literatuur die de achtergrond en context van het studieonderwerp toe lichten. Er zal onder meer worden ingegaan op de ontwikkeling van een zich terugtrekkende overheid en het daarbij ontstaan van meer verantwoordelijkheid bij de burger (i.e., de verschuiving van *Government* naar *Governance*). Daarnaast is er aandacht voor wat een burgerinitiatief volgens de literatuur precies inhoudt en wanneer deze succesvol is. Ten tweede bestaat dit hoofdstuk uit het presenteren van verklarende modellen over het wanneer en waarom van het ondernemen van burgerinitiatieven.

Het slot van dit hoofdstuk bestaat uit een overzichtelijk conceptueel model waarin deze theorieën en ontwikkelingen uiteindelijk worden samengevat.

2.1. Basisschool als *place*; de functie voor de gemeenschap

'A real place is a particular space which is overlaid with meaning by individuals or group. This has been expressed succinctly as "place = space + meaning"' (Harrison & Dourish, 1996, in Turner & Turner, 2006, p2). Ruimten moeten dus zijn voorzien van een betekenis wil er sprake zijn van een plek (Turner & Turner, 2006). Dit betekent dat ruimten meer anoniem en abstract zijn, terwijl plekken tastbaar zijn. De betekenis die toegekend wordt aan de ruimte kan zowel positief als negatief zijn. Tuan (1974, 1979) gebruikt voor dit onderscheid met de termen *'topophilia'* (positief) en *'topophobia'* (negatief). Tuan benadrukt dit in zijn boek *Space and Place* uit 1977. Hij stelt dat datgene *'wat begint als een ongedifferentieerde ruimte, een plek wordt zodra we de ruimte beter leren kennen en er waarde aan gaan hechten'* (Tuan, 1977, p6). Door ruimten betekenisvol te maken worden we ermee verbonden, worden deze plekken onderdeel van wie we zijn, en helpen ze ons onszelf te begrijpen.

Scholen zijn een goed voorbeeld van een plek met betekenis in een dorp. Het is een plek waar, zoals eerder beschreven, generaties samenkomen en waar de identiteit van de gemeenschap wordt gevormd en wordt versterkt (Miller, 1993; Langdon, 2000). Daarnaast krijgt de basisschool betekenis voor de gemeenschap door haar manifeste functie te combineren met verscheidene latente functies. Merton (1949, 1951) maakte als eerste onderscheid in manifeste en latente functies. *'Manifeste functies'* zijn functies waarbij het gaat om het bereiken van een specifiek doel en dus functies die als zodanig erkend en bedoeld zijn (Jolles, 1959; Ellemers, 1961). In het kader van basisscholen is dit de functie van onderwijs en het bijbrengen van kennis bij leerlingen. *'Latente functies'* daarentegen *'zijn niet herkende, observeerbare gevolgen van menselijk handelen die respectievelijk bijdragen aan dan wel destructief zijn voor de handhaving van een sociaal systeem (een groep, buurt, land, gemeenschap etc.)'* (Engbersen, 2009, p.25). Het gaat hier om de bijkomende functies, functies die in eerste instantie niet voorzien of bedoeld waren (Ellemers, 1961). Voorbeelden daarvan worden genoemd door Lyson (2002): scholen vormen ook plaatsen voor sport, theater, muziek en andere maatschappelijke activiteiten. Daarmee dienen scholen ook als sociale en culturele centra.

De basisschool kan naast een educatieve functie dus ook voorzien in culturele en recreatieve functies, waarmee het gezien kan worden als centrum voor entertainment (Miller, 1993; Langdon, 2000). De basisschool is van enorme betekenis voor een dorp en het kan worden gezien als speciale plek, een plek van positiviteit, naar Tuans *topophilia* (Tuan, 1974). Het sluiten van de basisscholen kan dan ook een enorme impact hebben op de gemeenschap. De negatieve impact van verandering kan worden gekenmerkt als *place disruption*, het verstoren of ontregelen van plekken (Brown & Perkins, 1992) of als bedreiging van de plaatselijke identiteit (Bonaito et al., 1996). Daarnaast kan de plek een negatieve lading krijgen, naar Tuans *topophobia* (Tuan, 1979). Het verlies van een waardevolle plek kan mogelijk schade toebrengen aan de individuele en collectieve identiteit (Fullilove 1996). Dit kan leiden tot emotionele reacties onder de gemeenschap (Fried, 2000). Dit zou de start kunnen zijn van initiatieven vanuit de gemeenschap om zich allereerst tegen sluiting te verzetten, of indien dit niet lukt om in ieder geval het gebouw te behouden als locatie voor latente functies. Dit onderzoek kijkt

in hoeverre de latente functies blijven bestaan door burgerinitiatieven, omdat het voorkomen van sluiting niet heeft mogen baten.

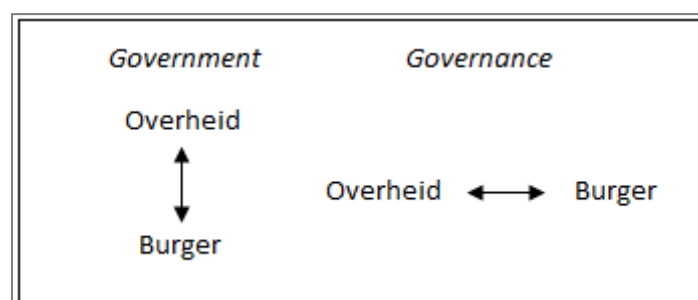
Alvorens daar verder op in zal worden gegaan, wordt er bekeken welke verschuiving zich heeft voorgedaan in de mate van verantwoordelijkheid van de overheid. Dit is van belang omdat dit een helder beeld geeft van waardoor dergelijke burgerinitiatieven op lokaal niveau tegenwoordig meer kans krijgen om zicht te ontwikkelen.

2.2. Van government naar governance

In deze paragraaf gaat het erom om het begrip 'burgerinitiatief' een plaats te geven. Dit wordt gepoogd middels het uiteen zetten van de doorgemaakte verandering in overheidsbestuur en de samenwerking tussen burger en overheid.

'De klassieke verzorgingsstaat is [...] in de twintigste eeuw langzaam afgebrokkeld' (Timmerman, 2014, p6). Totaan deze afbrokkeling stond de Nederlandse samenleving in de jaren '50 in het teken van een dominante rol voor de overheid (Van Tilburg, 2015). Deze dominante rol van de overheid had centrale en directe sturing als kenmerk, ook wel bekend als top-downsturing. Dit betekent dat er sprake was van een verticaal verband tussen overheid en burger, waarbij de overheid zich boven de burgers opstelde en *'waarin de overheid primaire verantwoordelijkheden draagt voor het welzijn van haar burgers'* (Timmerman, 2014, p6).

Met het afbrokkelen van de klassieke verzorgingsstaat met haar primaire verantwoordelijkheden, heeft zich een kanteling voorgedaan. Niet langer is er sprake van een verticaal verband, maar van een horizontaal verband tussen overheid en burger (figuur 2). Deze kanteling staat in het teken van een verschuiving van *government* naar *governance*. Volgens Rhodes (1996ab) en Pierre & Peters (2000) verwijst het concept *governance* naar een afnemende rol van de overheid met betrekking tot openbare dienstverlening en staat het daarnaast voor minder directe sturing. De focus van de overheid komt te liggen op een dienende, coördinerende en faciliterende rol, waarmee burgers minder afhankelijk worden van de overheid (Oude Vrielink et al., 2013). Er is sprake van een toenemende betrokkenheid van alternatieve actoren (Rhodes, 1996ab). Deze alternatieve actoren zijn steeds vaker de burgers. De overheid is daarmee één van de schakels in plaats van dé schakel en stelt zich hiermee op als een gelijkwaardige partner. Ook straalt ze daarmee vertrouwen uit naar de burger (Van Tilburg, 2015; Bovens, 2011; Oude Vrielink et al., 2013).

Figuur 2. Verticale en horizontale verbanden tussen de overheid en de burger (Bovens, 2011)

Volgens Bovens (2011) is er een aantal ontwikkelingen dat zich heeft voorgedaan voorafgaand de verschuiving van *government* naar *governance*. Allereerst op het gebied van kennis. Kennis is volgens Bovens tegenwoordig per definitie omstreden. Ontzag voor wetenschappers en technologie is niet meer vanzelfsprekend. Dit betekent dat burgers uitspraken van deze wetenschappers niet meer zomaar aannemen, maar vooral ook zelf een vinger in de pap willen hebben. Daarnaast is de rol van burgers in de loop der tijd veranderd. Tegenwoordig is er sprake van een agressieve en assertieve burgerij. De burger wordt steeds mondiger en durft ook zelf actie te ondernemen, ook dankzij verbeterde communicatievaardigheden en middelen (Van Vliet, 2015).

Verder zijn processen dusdanig complex geworden dat men genoodzaakt is om kennis en acties van bewoners mee te nemen in het proces; er ligt door deze ontwikkeling een meer centrale rol voor de bewoner in het verschieft. De samenstelling van de bevolking is divers en dit maakt een generieke aanpak voor een oplossing lastig. Het actief betrekken van bewoners is dus een logisch vervolg. Bewoners beschikken over specifieke lokale kennis die bijvoorbeeld vergaard is door jarenlange ervaringen. Galster (2001) noemt dit *'insiders information'*: de bewoners kennen hun eigen plaats als geen ander. Het is de plaats *'waar je anderen kent, waar je meepraat over veranderingen, waar je jezelf veilig en vertrouwd voelt, waar anderen jou kennen, waar je anderen helpt en ook zelf geholpen wordt'* (VNG, 2013, p12). Deze *tacit knowledge* is kennis die moeilijk overdraagbaar is en die om die reden door de bewoners zelf ingezet dient te worden. Door gebruik te maken van deze tacit knowledge is er maatwerk mogelijk en is er een betere aansluiting op de behoefte van de gemeenschap.

Een andere ontwikkeling die een bijdrage heeft geleverd aan de verschuiving van government naar governance is een ontwikkeling op financieel vlak. Het gaat hier om de bezuinigingen die vanuit de overheid doorgevoerd worden. Onder druk van deze bezuinigingen krijgen burgers meer ruimte om zelf acties te ondernemen. De overheid trekt haar handen meer terug waarmee de burgers gewezen worden op het feit meer zelfredzaam te zijn. *'Het is jouw buurt, wat ga je doen?', 'Het is jouw wijk, dus jij mag het zeggen'* (Oude Vrielink et al., 2013).

De doe-democratie is een concreet voorbeeld van waartoe de verschuiving van government naar governance heeft geleid. *Vertrouwen op burgers*, een rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2012), en het rapport *Loslaten in vertrouwen* van de Raad voor het Openbaar Bestuur (2012) hebben het allebei over *'een overheid die burgers vertrouwt en waar nodig aanvult'*: dit staat bekend als de doe-democratie. *Het gaat,* zo stelden Van de Wijdeven & Hendriks (2010, p16), *'in de doe-democratie niet zozeer om burgers die op een keuzeformulier of met handopsteken aangeven welke beleidsoptie (A of B) ze prefereren, het gaat veeleer om burgers die door te doen laten zien waar ze staan'*. Volgens Oude Vrielink et al. (2013) verwijst doe-democratie naar actieve burgers die een bijdrage willen leveren aan de publieke zaak door het concreet ondernemen van acties. Het gaat om *'Showing rather than telling'* (Oude Vrielink et al., 2013). Burgers proberen overkoepelende mechanismen over te slaan (bijvoorbeeld tussenkomst van bestuurders) en op een directere wijze invloed uit te oefenen op het maatschappelijk middenveld (WRR, 2012).

'De overheid, het bedrijfsleven en het middenveld zijn niet langer de enigen die het samenleven vormgeven' (VNG, 2013, p8). Ook burgers mengen zich dus steeds meer in deze arena. Dit vindt niet alleen meer plaats op uitnodiging van de beleidsmakers, maar ook steeds vaker op eigen initiatief (WRR, 2012). Talrijke individuele burgers, vrijwilligers, jongeren en ouderen zijn in beweging gekomen om onderwerpen die belangrijk zijn voor de kwaliteit van hun leven met en voor elkaar te regelen. Er wordt verantwoordelijkheid genomen voor elkaar en voor de gehele samenleving (VNG, 2013). Het verantwoordelijkheidsgevoel wordt bijvoorbeeld duidelijk aan de hand van het ondernemen van initiatieven door individuen. Het gaat, zo stelt de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, steeds *'om initiatieven die vanuit de samenleving zelf zijn ontstaan, die door individuele bewoners werden opgezet, die op de steun van gelijkgestemden burgers kunnen rekenen en die een door henzelf ervaren probleem aanpakken'* (VNG, 2013, p8). Oud minister Veerman stelde in de *Volkskrant* van 26 november 2005: *'De macht is uit Den Haag vertrokken. Die zit nu [...] bij burgerinitiatieven'* (Volkskrant, 2005).

2.3. Verantwoordelijkheid bij de burger

Waar de vorige paragraaf in ging op de wijze waarop burgers meer verantwoordelijkheden kregen in de vorm van de verschuiving van government naar governance, gaat deze paragraaf in op wat verantwoordelijkheid bij de burger concreet inhouden.

'Het is onmiskenbaar dat mensen in onze huidige netwerk- en informatiesamenleving mondiger en zelfstandiger zijn dan vroeger. Gecombineerd met de noodzaak om het tekort van de overheid terug te dringen, leidt dit ertoe dat de klassieke verzorgingsstaat langzaam maar zeker verandert in een participatiesamenleving. Van iedereen die dat kan, wordt gevraagd verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar eigen leven en omgeving. Wanneer mensen zelf vormgeven aan hun toekomst, voegen zij niet alleen waarde toe aan hun eigen leven, maar ook aan de samenleving als geheel' (NOS, 2013).

Dit is een citaat uit de eerste troonrede van koning Willem-Alexander, gehouden in het jaar 2013. De strekking van dit citaat is dat er in toenemende mate van de burger wordt verwacht zelf een bijdrage te leveren aan de samenleving. Door deze nadrukkelijke vermelding en de daarop gewonnen verkiezing *Woord van het jaar 2013* (NRC, 2013) kwam er meer oog voor de zelfverantwoordelijkheid van de burger in de samenleving. Een manier om verantwoordelijkheid te nemen is, zoals het woord participatiesamenleving al doet vermoeden, participatie.

Dijkstra et al. (2010) omschrijven participatie in de breedste zin van het woord: zij stellen dat participeren zoveel betekent als deelnemen. Deze betekenis volgt uit de letterlijke vertaling van de Latijnse woorden *pars* en *cipere* die zoveel betekenen als *deel* en *nemen* (Jager-Vreugdenhil, 2011). Omdat deelnemen op zichzelf een breed georiënteerd begrip is (want waaraan neemt men deel?), kan het worden aangeduid als een multi-interpretabel begrip. Jager-Vreugdenhil (2011, p79) stelt daarom dat *'niet met het woord participatie zelf, maar met de nadere bepalingen wordt gespecificeerd welke vorm van participatie wordt bedoeld'*. Er is volgens Jager-Vreugdenhil (2011) een nadere bepaling nodig om het begrip participatie te specificeren. Zo is het van belang de achtergrond van de betreffende actor te weten (*wie participeert er?*) en daarnaast de institutionele context (*waarin participeert die persoon?*). *'Hoewel participatie dus een eenvoudige basisbetekenis heeft zijn er in de praktijk eindeloos veel vormen van participatie'* (Jager-Vreugdenhil, 2011, p79).

Volgens Callahan (2007) is participatie bedoeld om burgers meer te betrekken in het besluitvormingsproces van de overheid. Arnstein (1969, p216) stelt dat participatie de *'herverdeling van macht is, waardoor burgers die op dit moment geen aandeel hebben in de politieke en economische processen, in de toekomst wél worden betrokken in dit proces'*. Participatie volgens Willems (s.a.) is *'de deelname van belanghebbende bewoners aan het proces van stichting, vormgeving, inrichting en beheer van hun woongebieden. Dit betekent dat bewoners een aandeel hebben in de totstandkoming en instandhouding van hun woning en woonomgeving'*.

Een andere, verdergaande, vorm van verantwoordelijkheid nemen is die van het ondernemen van initiatieven. Bij participatie *'ligt het voortouw bij beleidsmakers en "mogen" burgers slechts meedoen bijvoorbeeld door inspraak of vrijwilligerswerk'* (WRR, 2012, p12). Bij burgerinitiatieven ligt het initiatief compleet bij de burgers zelf (WRR, 2012).

Deze burgerinitiatieven kunnen wisselen in schaalniveau: van landelijke ontwikkelingen tot lokale initiatieven in de eigen directe leefomgeving (Van der Heijden et al., 2011). Volgens Van Zuylen (2010) worden de initiatieven gestart door groepjes burgers die de handen ineen slaan. Hierbij is het van belang dat dit onverplicht wordt gestart ten behoeve van anderen of de samenleving (Van Zuylen, 2010). De Vries & Lekkerkerker (2014) stellen dat veel van die initiatieven betrekking hebben op de fysieke leefomgeving. Hierdoor zijn er vele mogelijke voorbeelden te bedenken waarbij initiatieven een rol hebben gespeeld, bijvoorbeeld op het gebied van natuur, zorg, onderwijs en gezamenlijke energievoorziening (Van der Heijden et al., 2011). De Vries & Lekkerkerker (2014) geven als voorbeeld de herbestemming van een gebouw; dit staat ook centraal in dit onderzoek in de vorm van het herstructureren van leegstaande basisschoolgebouwen.

2.4. Wie nemen verantwoordelijkheid

Initiatieven worden dus veelal gestart door groepjes burgers die de handen ineen slaan (Van Zuylen, 2010). Maar wat zijn de kenmerken van deze burgers, wie ondernemen precies deze initiatieven? Het ingaan op deze kenmerken is relevant voor dit onderzoek, omdat het handvatten biedt voor het begrijpen en beantwoorden van de eerste deelvraag.

In de literatuur komt een aantal kenmerken terug van burgers die initiatieven ondernemen. Als eerste betreft het volgens Elshtain (1999) en Van der Heijden et al. (2011) individuele burgers die kijken vanuit eigen belang en of iets past binnen de eigen levensovertuiging. Op het moment dat burgers er zelf iets aan over weten te houden, ze persoonlijk geraakt worden, of het hun identiteit en leven beïnvloedt, blijken ze vaak bereidwillig om deel te nemen aan een initiatief.

Toch is men niet alleen individueel gericht en zet men zich ook in voor het lokale belang, zoals op het gebied van maatschappelijk verval, vuil op straat en vandalisme (Elshtain, 1999). Om die reden staan initiatiefnemers ook wel te boek als de *'local heroes'* of de *'everyday makers'* (Hendriks & Tops, 2005). Het zijn veelal sociaal actieve burgers met doorzettingsvermogen die zelf verantwoordelijkheid durven te nemen voor onderwerpen die belangrijk gevonden worden in de maatschappij en daarbij uitdagingen niet uit de weg gaan (Denters et al., 2013; Tjeenk Willink, 2002; Qu & Hasselaar, 2001). Van Gunsteren (1998) noemt dit het aanwezige vermogen en de kennelijke bereidheid van de burger om zich op één of meerdere terreinen van het maatschappelijk leven voor de publieke zaak in te zetten.

Burgerinitiatieven bieden een manier om op lokale schaal problemen op te lossen waar op een hoger schaalniveau niet aan toegekomen wordt of waartoe de politiek zich niet geroepen voelt (Van Zuylen, 2010).

Bij de start van een burgerinitiatief zijn twee belangrijke rollen te onderscheiden: die van de trekkers en de verbinders (WRR, 2012). De trekkers zijn de burgers die anderen enthousiasmeren, maar daarnaast ook de rol op zich hebben genomen inzicht te houden op de inhoud van het initiatief. Van de Wijdeven en Hendriks stellen dat deze *'trekkers'* bereid zijn *'een bovengemiddelde hoeveelheid tijd en energie te steken in het vormgeven van het publieke domein in de wijk'* (Van de Wijdeven & Hendriks, 2010, p29). De stuwende krachten van de trekkers van burgerinitiatief zijn hun ondernemerszin, hun actiegerichtheid en het met andere burgers en professionals om willen gaan (Uitermark & Duyvendak, 2006). De verbinders daarentegen hebben een meer sociale rol; zij vormen de schakel tussen de burgers onderling, maar ook die met professionals wanneer professionals betrokken zijn bij het initiatief. Samen vormen zij de steunpilaren van een initiatief.

2.5. Wanneer wordt verantwoordelijkheid genomen

De vorige paragrafen waren een verkenning van literatuur die de achtergrond en context van het studieonderwerp bestudeerden. In deze paragraaf komen verklarende modellen aan bod die beargumenteren wanneer en waarom burgers burgerinitiatieven ondernemen. Er zullen drie verschillende modellen worden beschreven die gericht zijn op het handelen van burgers. Het eerste model is *Stages of Psychological response* door Devine-Wright (2009). Dit model laat verschillende reactievormen zien op veranderingen in de omgeving, van gewaarwording tot en met uiteindelijk handelen. Het heeft betrekking op de vraag wanneer de betreffende initiatiefnemer het initiatief onderneemt en helpt daarmee deels een antwoord te vinden op de tweede deelvraag. Daarnaast speelt binnen het model de verandering van de ruimte of locatie een rol. In dit onderzoek wordt met de verandering van ruimte of locatie gerefereerd naar het sluiten van de basisschool en het leeg komen te staan van een basisschoolgebouw.

Vervolgens zal het model van Verba, Schlozmann & Brady (1995) aan bod komen, het *Civic Voluntary Model*, en als laatste zal er worden ingegaan op het *CLEAR-model* van Lowdnes, Pratchett & Stoker (2006). Er is gekozen voor twee modellen omdat ze elkaar aanvullen. Bij een keuze van één van deze modellen mist er informatie die het waarom van burgerinitiatieven kunnen verklaren. Door het

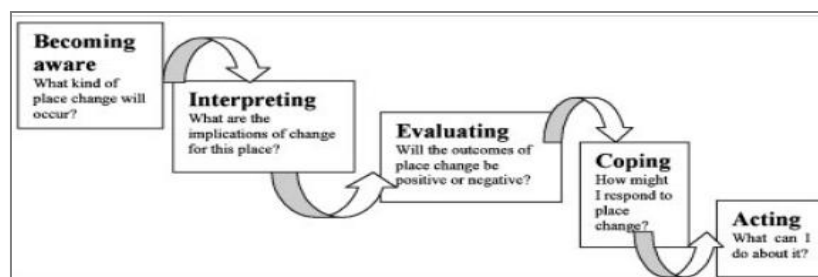
combineren van twee modellen wordt gepoogd een zo goed mogelijke basis te bieden om het waarom van burgerinitiatieven te verklaren. Hiermee wordt een goed handvat geboden om de tweede deelvraag te kunnen beantwoorden.

Stages of Psychological response

Elk individu, waar dan ook, heeft zijn of haar eigen kijk op of ideeën over zijn omgeving. Om beter te begrijpen hoe we deze omgeving waarnemen en begrijpen, wordt er binnen de geografie dan vaak een link gelegd met de psychologie. Door deze ontwikkeling zijn verschillende *cross-disciplinary journals* ontstaan zoals *Environment and Behaviour* in 1969. Met het ontstaan van dergelijke *cross-disciplinary journals* werd het idee dat geografen op een productieve manier de psychologie met haar ideeën kon integreren in hun eigen werk erkend (Holloway & Hubbard, 2001).

Ook binnen dit onderzoek wordt er een kleine uitstap gemaakt richting de psychologie middels het gebruik van een model. Dit model is ontworpen door Devine-Wright (2009) en staat bekend als *Stages of psychological response over time to place change* (Figuur 3). Ondanks dat dit model is opgesteld voor het proces van *NIMBYism* (Not In My BackYard, waarbij mensen bepaalde ontwikkelingen niet dichtbij hun leefomgeving willen hebben en om die reden actie ondernemen), past dit model om twee redenen goed binnen dit onderzoek. Allereerst sluit het aspect *place change* goed aan op het onderwerp van studie. Met *place change* wordt binnen dit onderzoek namelijk gerefereerd naar het sluiten van de basisschool en het leeg komen te staan van een basisschoolgebouw. Als tweede biedt het aspect *response over time* de mogelijkheid om te kijken naar wanneer een burgerinitiatief plaatsvindt. Hiermee kan dit model goed gebruikt worden om de tweede deelvraag van het onderzoek te beantwoorden; het is een relevant model om het 'wanneer' van het initiatief te kunnen begrijpen.

Het model is opgebouwd uit verschillende opeenvolgende fasen: *becoming aware*, *interpreting change*, *evaluating change*, *coping* en *acting*.

Figuur 3. Stages of psychological response over time to place change

Als eerste wordt men de verandering gewaar, *Becoming aware*: mensen worden zich meestal bewust van de ontwikkeling via directe ervaringen. Deze fase in het model richt zich op ervaringen die men zelf in de directe omgeving opdoet (Devine-Wright, 2009). Devine-Wright (2009) koppelt dit aan de volgende vraag: wat voor soort verandering zal er plaats vinden? In het kader van dit onderzoek zal dat de leegstand van basisscholen zijn en daarmee het verdwijnen van een multi-functionele locatie in de gemeenschap (Lyson, 2002, p1).

Interpreting gaat over de vraag wat de gevolgen zullen zijn van deze verandering voor deze plaats. In deze fase interpreteert men dus de gevolgen. Bij deze interpretatie bestaat er een verschil tussen burgers die sterk verbonden zijn met deze plaats en mensen die zich in mindere mate verbonden voelen met die plaats. Burgers met een sterk verbonden gevoel zullen volgens Manzo (2005) eerder interesse tonen in wat er staat te gebeuren dan burgers met een mindere mate van verbondenheid. Deze zijn minder gemotiveerd om iets te doen met of aan de mogelijke gevolgen van verandering.

Na het interpreteren van de betreffende verandering volgt de *Evaluating*-fase. Men gaat na of de verandering een positief of negatief effect heeft op de omgeving. Dit hangt volgens Devine-Wright

(2009) af van de mate van verbondenheid met de plaats en hoe de verandering wordt geïnterpreteerd.

Coping in het model van Devine-Wright (2009) gaat over de verandering die plaatsvindt in de leefomgeving. *Coping* gaat hier over de vraag hoe een persoon reageert en om gaat met veranderingen in termen van beheersing, tolerantie of het zoveel mogelijk beperken van de verandering. Volgens Folkman et al. (1986) heeft *coping* twee belangrijke functies, namelijk *problem-focused coping* waarbij de focus ligt op het probleem, en *emotional-focused coping*, waarbij de nadruk ligt op het reguleren van de emoties. Vitaliano et al. (1985) stelt dat op het moment dat een situatie wordt ervaren als nadelig of schadelijk de betreffende persoon besluit hoe nadelig of gevaarlijk deze is en welke strategie er gekozen moet worden om deze zoveel mogelijk te beperken. In andere woorden: de manier van *Acting* zal nauwkeurig worden vastgesteld.

Acting is de laatste fase uit de *Stages of psychological response over time to place change*. Hier staat de vraag 'What can I do about it?' centraal: wat kan ik doen om de verandering te stoppen of om deze in goede banen te leiden? Hier vindt dus het echte initiatiefnemen plaats. In dit onderzoek betreft het hier het geven van een andere invulling aan het leegstaande basisschoolgebouw.

Civic Voluntarism- en het CLEAR-model

In tegenstelling tot de *Stages of psychological response* ligt bij zowel het *Civic Voluntarism*- als het *CLEAR*-model de focus niet op een veranderende omgeving, maar op het menselijke aspect. Hiermee heeft het betrekking op de vraag waarom een burger in staat is initiatief te ondernemen. Deze modellen bieden daarmee handvatten voor het beantwoorden van de tweede deelvraag van dit onderzoek.

Het *Civic Voluntarism Model* van Verba, Schlozmann & Brady was oorspronkelijk bedacht om politieke participatie te verklaren (Verba et al., 1995; Conway, 1996). Het heeft een grote bijdrage geleverd aan het begrijpen van patronen in politieke participatie in de Verenigde Staten (Conway, 1996). Toch is dit model ook toepasbaar om andere vormen van participatie te onderzoeken (Dauphianis et al., 1992; McAdam et al., 1988). Zo stelt Barkan (2004) dat het zeer geschikt is voor de verklaring van *social movement participation*. De basis van het model bestaat uit grofweg drie componenten (Ruberson, 2000); het betreft hier verbonden- en betrokkenheid, resources en werving. Het *CLEAR*-model van Lowndes, Pratchett & Stoker (2006) kan gezien worden als een aanvulling op het *Civic Voluntarism Model* van Verba, Schlozman & Brady (1995). Dit model bestaat, in tegenstelling tot het *Civic Voluntarism Model*, niet uit drie maar uit vijf voorwaarden voor burgerparticipatie. Deze voorwaarden zijn bondig betiteld als 'Can do', 'Like to', 'Enabled to', 'Asked to' en 'Responded to'. Naast dat dit model drie overeenkomstige voorwaarden heeft, brengt het *CLEAR*-model twee nieuwe voorwaarden voor burgerparticipatie aan het licht. Dit zijn de voorwaarden van "Enabled to" en "Responded to".

In de onderstaande tabel (Tabel 1) zijn beide modellen tegenover elkaar gezet, waarmee inzichtelijk is gemaakt op welke voorwaarden voor initiatief beide modellen elkaar ondersteunen. Hierdoor wordt ook duidelijk welke nieuwe voorwaarden het *CLEAR* Model scheidt en daarmee met welke voorwaarden dit model aanvullend is op het *Civic Voluntarism Model*. De 'Can do' uit het *CLEAR* Model komt overeen met 'Resources' uit het *Civic Voluntarism Model*. 'Like to' komt overeen met 'Verbonden- en betrokkenheid' en 'Asked to' met 'Werving'. 'Enabled to' en 'Responded to' zijn nieuw aangebrachte voorwaarden waardoor voor deze geen overeenkomstige voorwaarden beschikbaar zijn. De tabel met voorwaarden wordt hieronder verder beschreven en uitgelegd.

Tabel 1. Voorwaarden voor initiatief	
Civic Voluntarism Model	CLEAR-model
Resources	Can do
Verbonden- en betrokkenheid	Like to
Werving	Asked to
/	Enabled to
/	Responded to
Bron: Verba, Lehman Schlozman & Brady (1995); Lowndes, Pratchett & Stoker (2006)	

Resources / Can do

Als een gemeenschap wil reageren op bepaalde ontwikkelingen, dan moeten ze daar de capaciteiten voor hebben. Er dient voor de burger voldoende toegang te zijn tot deze capaciteiten om te gaan participeren. Poole (1997, p163) omschrijft deze capaciteiten als volgt: *'Capaciteiten zijn de kenmerken van de gemeenschap die invloed uitoefenen op hun vermogen om te identificeren, te mobiliseren en het aanpakken van sociale en publieke problemen.'* De capaciteiten bestaan uit menselijke, fysieke, financiële en sociale *resources* die beschikbaar zijn binnen een gegeven gemeenschap en die beschikbaar kunnen worden gesteld voor het bereiken van de lokale behoefte (Kelly & Caputo, 2005). In het Civic Voluntarism Model staan de resources voor het hebben van tijd, geld en vaardigheden (Ruberson, 2000), oftewel sociaal-economische status. Met vaardigheden doelen Verba et al. (1995) op de communicatie en organisatie vaardigheden van een persoon, die het mogelijk maken om de tijd en het geld effectief te kunnen gebruiken. Lowndes & Pratchett (2006) noemen de voorbeelden van spreken in het openbaar tot het organiseren van evenementen.

Mensen met een hogere sociaal-economische status zijn vaker in staat om een actieve bijdrage te leveren aan bepaalde initiatieven, omdat deze vaker beschikken over deze resources (Barkan, 2004). Toch is het mogelijk dat een persoon beschikt over zowel tijd, geld als de vaardigheden, maar dat de betreffende persoon toch niet participeert. De resources zijn niet toereikend genoeg om deel te kunnen nemen aan het participatieproces (Ruberson, 2000).

Verbonden- en betrokkenheid / Like to

Elder et al. (1996) en Herting et al. (1997) stellen dat hoe langer mensen op dezelfde plek wonen, hoe meer geworteld ze zich voelen en des te groter daarom hun verbondenheid met de plek is. Vanuit deze verbondenheid is men om die reden eerder geneigd (*like to*) een actieve bijdrage te leveren aan de gemeenschap (Lowndes & Pratchett, 2006a). Een voorbeeld waarbij de verbondenheid wordt getoond is bij (dreigende) sluiting van voorzieningen in een dorp: een school, zwembad, verzorgingshuis of ontmoetingsplek. Dit komt door het gevoel van eigenaarschap dat heerst in de gemeenschap (De Vries & Lekkerkerker, 2014). De verbondenheid kan op twee vlakken spelen, namelijk kan er sprake zijn van psychologische verbondenheid en verbondenheid met het vraagstuk (Verba et al., 1995; Barkan, 2004).

'Psychologische verbondenheid duidt op de attitudes die participatiegedrag van burgers stimuleren. Voorbeelden daarvan zijn politieke interesses, vertrouwen in de politiek of het geloof dat burgers het politieke proces kunnen beïnvloeden' (Timmerman, 2014, p28). Onder verbondenheid met het vraagstuk valt dat mensen bezorgd zijn over bepaalde vraagstukken die hen persoonlijk kunnen raken, of vraagstukken die het moraal of de politieke waarden aan de betreffende persoon kunnen aantasten (Barkan, 2004). Dit kan een stimulatie of prikkeling teweeg brengen en zodoende zorgen voor actieve deelname aan diezelfde gemeenschap. Lowndes & Pratchett (2006a, p2) halen het argument aan dat *'als je voelt dat je onderdeel bent van een groep of gemeenschap, je meer bereid bent actief deel te nemen'* (Lowndes & Pratchett (2006a, p2). Ook volgens Barkan (2004) kan dit leiden tot eerder actief participeren in de samenleving.

Werving / Asked to

De derde en laatste overeenkomende component is die van *werving / asked to*. Er kan wel worden voldaan aan de voorgaande componenten, dus beschikking hebben over de benodigde resources en zich daarnaast ook zeer betrokken en verbonden voelen. Toch betekent dit niet dat het voldoen aan deze componenten zorgt voor een actieve deelname in de samenleving (Barkan, 2004). Werving vormt dan ook een belangrijk onderdeel richting het participatieproces. Verba et al. (1995) stellen dat de bereidheid tot het leveren van een actieve bijdrage af hangt van of een betreffende persoon hiervoor wordt benaderd en tegelijkertijd ook op welke manier die benadering plaatsvindt. Vrienden, collega's, burens, familie en instanties kunnen hierin allemaal een belangrijke rol spelen (Verba et al. 1995). Barkan (2004) noemt dit de interpersoonlijke netwerken.

Enabled to / Respond to

Enabled to en *Respond to* zijn de twee extra componenten bedacht door Lowndes & Pratchett (2006) die een aanvulling zijn op het *Civic Voluntarism Model*. *Enabled to* gaat erover dat er een juiste vorm van infrastructuur aanwezig moet zijn die participeren mogelijk maakt. Het gaat hier bijvoorbeeld om netwerken en organisaties die participatie ondersteunen. Deze netwerken en organisaties zijn volgens Parry et al. (1992) en Pattie et al. (2004) van belang omdat de meeste vormen van participatie worden gefaciliteerd door deze netwerken en organisaties. Daarnaast wijst onderzoek uit dat het bestaan van netwerken, groepen en *civic infrastructures* kunnen leiden tot het creëren van ingangen bij onder andere beleidsmakers (Stoker, s.a.). Daar waar een variatie aan groepen gevestigd is, lijkt ook meer te worden geparticipeerd.

Als laatste component noemen Lowndes & Pratchett (2006) *Respond to*, dat verwijst naar het idee dat mensen gaan participeren als men weet of het idee heeft dat er ook daadwerkelijk iets gedaan wordt met de inbreng en dat hun inbreng kan leiden tot het bereiken van bepaalde *benefits*. Een belangrijk aspect is dat er wordt geluisterd naar wat men te zeggen heeft en dat hier ook rekening mee wordt gehouden. Volgens Huygen et al. (2012) groeien burgerinitiatieven als er vertrouwen is, er sprake is van wederkerigheid en het geloof bestaat dat het initiatief ertoe doet. Voor nieuwkomers is het belangrijk dat deze worden opgenomen in het initiatief en het gevoel krijgen erbij te horen, of *sense of belonging* zoals Huygen et al. (2012) het noemen.

De beschreven componenten van *resources* en *Can do* hebben vooral betrekking op persoonlijke eigenschappen, terwijl de overige componenten voornamelijk gericht zijn op collectieve eigenschappen. Deze persoonlijke en collectieve eigenschappen, die voortvloeien uit beide modellen, dienen als handvat voor de tweede deelvraag. Ze zullen worden gebruikt om na te gaan welke eigenschappen de respondenten hebben gebruikt gedurende het initiatief. Deze modellen zijn binnen dit onderzoek relevant, omdat aan de hand van deze eigenschappen kan worden begrepen 'waarom' de initiatiefnemers het initiatief zijn gestart.

2.6. Succesvol

Het voorgaande liet licht schijnen op kenmerken of voorwaarden voor het ondernemen van initiatief. Ook voor wanneer een initiatief als succesvol kan worden bestempeld zijn door verschillende onderzoekers kenmerken of voorwaarden opgesteld. Deze paragraaf gaat daarmee in op de vijfde deelvraag; wat beïnvloed het succes van een initiatief.

Als eerste is communicatie een belangrijke voorwaarde. Binnen dit onderwerp zit wel enige diversiteit. Zo benadrukken Attema & Rijken (2013) vooral dat initiatiefnemers ervoor moeten zorgen dat de communicatie met de gemeenschap warm en persoonlijk is, dat de benadering van bijvoorbeeld vrijwilligers op een positieve wijze plaats vindt. Verder is volgens Attema & Rijken (2013) creativiteit nodig in de manier van communicatie naar buiten, om zo de denkbeelden duidelijk over te brengen. Jager-Vreugdenhil (2014) stelt dat publieke bekendheid vooral van belang is voor het slagen van een initiatief. Dit kan worden bereikt via onder andere creatieve communicatie van Attema & Rijken (2013). Voor creatieve communicatie zijn er verschillende platforms, bijvoorbeeld

social media, beschikbaar waarop het initiatief onder de aandacht kan worden gebracht. Want wil je zichtbaar zijn voor het grotere publiek dan moet sociale media zeker niet vergeten worden (Van Heugten, 2013). Dijk (2014) benoemt naast externe communicatie ook het belang van interne communicatie, ze benadrukt vooral de mix. Je moet niet alleen naar buiten communiceren wat er gaande is, ook binnen het initiatief moet iedereen goed van elkaar weten wat er speelt.

Wat verder vast staat is dat initiatiefnemers niet zomaar hun initiatief laten varen op het moment dat het tegen zit. Uit onderzoek van Heijden et al. (2010) blijkt dat initiatieven zwaar steunen op de passie en het doorzettingsvermogen van de burger om het initiatief tot een goed einde te brengen. Een opmerking die dit treffend beschrijft is: *'Als het niet linksom kan, dan maar rechtsom'* (Heijden et al., 2010). Dit wordt beaamd door De Vries & Lekkerkerker (2014); zij stellen dat de daadkracht en scherpste van de initiatiefnemer zelf de doorslag geeft in of een initiatief kan worden bestempeld als een geslaagd initiatief of dat deze eindigt in mineur. Soortgelijke veronderstellingen worden gedaan door Attema & Rijken (2013) en Jager-Vreugdenhil (2014). Ook zij stellen dat het doorzettingsvermogen van de initiatiefnemer kan leiden tot een succesvol initiatief. Zij koppelen doorzettingsvermogen evenwel aan enthousiasme. Wie enthousiast is blijkt productiever en creatiever en de positieve sfeer die het enthousiasme met zich meebrengt kan daarnaast een aanstekelijke werking hebben op personen en groepen (Van Oosterhout, 2017). Attema & Rijken (2013) noemen dit sociale structuren.

Het gebruik van deze sociale structuren is een andere voorwaarde voor het slagen van een initiatief. Jager-Vreugdenhil (2014) vindt bijvoorbeeld dat er goed moet worden omgegaan met het aanbod van de vrijwilligers. Attema & Rijken (2013) gaan hier wat dieper op in, want goed omgaan met vrijwilligers is nog vrij abstract. Zij vinden dat het goed omgaan met vrijwilligers zit in het sterk betrekken van deze vrijwilligers bij het initiatief. Het is de bedoeling dat men het initiatief van dichtbij meemaakt en zo het initiatief kan ervaren. Op deze manier is het eerder succesvol dan op het moment dat er van een afstand wordt toegekeken en van anderen gehoord wordt wat er gaande is. Ervaren ≠ vertellen aldus Attema & Rijken (2013). Door het ervaren ontstaat een duidelijk profiel en dit kan leiden tot een breed draagvlak onder deze sociale structuren (De Vries & Lekkerkerker, 2014). Hiermee kan er een grotere bereidheid om het initiatief te ondersteunen ontstaan en daarmee een vergrote kans tot het tot een goed einde te brengen van het initiatief (Jager-Vreugdenhil, 2014).

Een breed draagvlak en een duidelijk profiel van het betreffende initiatief kan ook worden bereikt door het opstellen van een helder doel bij de start van het initiatief (De Vries & Lekkerkerker, 2014). Bij het opstellen van het doel is enige vorm van ambitie aan te raden. Ambitie blijkt een voedzame bodem om geïnspireerd te raken en ook in actie te komen. Het kan bijdragen aan onderlinge verbondenheid (Attema & Rijken, 2013). Aan de andere kant moet de ambitie wel aansluiten op de ambitie die er in de gemeenschap heerst (Dijk, 2015), om de gemeenschap zich te kunnen laten identificeren met het initiatief. *'Wanneer interesses en ambities [...] overeenkomen met die van de burgers wordt de kans van slagen vergroot'* (Dijk, 2015). Het hebben van ambitie werkt door in het financiële aspect. Volgens Dijk (2014) zijn burgerinitiatieven voor onder andere financiële ondersteuning heel vaak aangewezen op andere partijen. Door de ambitie in het verlengde te laten lopen van, of overeenkomstig te laten zijn met de ambitie van deze andere partijen, kunnen deze andere partijen voor een financiële impuls zorgen. Dit is heel belangrijk voor het slagen van een initiatief, want *'toegang tot de benodigde financiële middelen bij aanvang (startkapitaal) maar ook doorlopend is noodzakelijk voor de continuïteit'* (Attema & Rijken, 2013, p20).

Ook integraliteit van verschillende functies kunnen een initiatief helpen en zorgen voor een verhoogde kans van slagen. Van der Heijden (2010) stellen namelijk dat een combinatie van verschillende werelden kan zorgen voor een vergrote kans op succes.

Vanuit het voorgaande kan een verdeling worden gemaakt in twee categoriën. Enerzijds succes vanuit materiële zin waar de focus ligt op het financiële aspect. Anderzijds is er succes op basis van immateriële zin. Hier ligt de focus op onder andere communicatievaardigheden, doorzettingsvermogen en enthousiasme van de initiatiefnemer, het gebruik van sociale structuren, het initiatief laten ervaren in plaats van het te vertellen, de bereidheid en draagvlak van sociale structuren en het uiten van ambities.

2.7. Het conceptueel model en haar plaats binnen het onderzoek

Concluderend, is er in het theoretisch kader op twee manieren gepoogd te kijken naar het onderwerp van studie. Allereerst uit een verkenning van literatuur die inzichten bood in de achtergrond en context. Daarnaast uit het presenteren van verklarende modellen. Op deze wijze is ook het conceptueel model opgebouwd. Hoe is dit conceptueel model binnen het onderzoek te plaatsen?

De verkenning van de literatuur dient binnen het onderzoek voornamelijk voor het inzicht krijgen in de achtergrond en context van het onderwerp van studie. Met het behandelen van deze verkennende literatuur wordt de basis gelegd voor het begrijpen van dit onderwerp.

Uit de achtergrond en context blijkt dat we te maken hebben met twee maatschappelijke ontwikkelingen, deze zijn weergegeven in de bovenste twee vlakken in het conceptueel model. Op het nationaal schaalniveau wordt er aangestuurd op een verschuiving van government naar governance. Bijvoorbeeld als gevolg van doorgevoerde bezuinigingen. De focus wordt daarmee gelegd op de doe-democratie; actieve burgers die een bijdrage willen leveren aan de publieke zaak door het concreet ondernemen van acties (Oude Vrielink et al., 2013).

Op een meer lokale schaal kunnen zich ook ontwikkelingen voordoen die het ondernemen van initiatieven uitlokken of aanwakkeren. Binnen dit onderzoek is dat het sluiten van een basisschool in het dorp. Uit gegevens blijkt dat er alleen al in de Provincie Groningen de afgelopen vijf jaar ruim 40 basisscholen zijn gesloten (RTV Noord, 2015). Omdat de school veelal een voorziening is met veel waarde voor een gemeenschap (Miller, 1993; Langdon, 2000), waarbij het veel functies binnen die gemeenschap kan vervullen, is er ook ingegaan op welke functies een basisschool binnen een gemeenschap kan vervullen. Hiermee wordt een handvat geboden voor de beantwoording van de derde deelvraag. Welke functies probeert men met burgerinitiatieven te bewaren? Er kan hierdoor worden gekeken of de functies van het burgerinitiatief overeen komen met de functies die de basisschool had.

Het conceptueel model biedt daarnaast ruimte aan de drie verklarende modellen. Hoe passen deze binnen het onderzoek? De drie verklarende modellen hebben een belangrijke rol in het verkrijgen van inzichten in het 'wanneer' en 'waarom' van burgerinitiatieven. Om te beginnen het model *Stages of Psychological Response over time to place change*. Binnen dit onderzoek wordt met *place change* gerefereerd naar het sluiten van de basisschool en het leeg komen te staan van een basisschoolgebouw. Ten tweede biedt het aspect *response over time* de mogelijkheid om te kijken naar wanneer een burgerinitiatief plaatsvindt.

Verder komen het *Civic Voluntarism Model* en het aanvullende *CLEAR*-model met vijf voorwaarden die verklaren waarom personen initiatieven ondernemen. Deze twee modellen zijn binnen dit onderzoek relevant, omdat aan de hand van deze voorwaarden kan worden begrepen 'waarom' de initiatiefnemers het initiatief zijn gestart.

De drie verklarende modellen bieden daarmee een handvat voor het beantwoorden van de tweede deelvraag; waarom worden burgerinitiatieven ondernomen en wanneer?

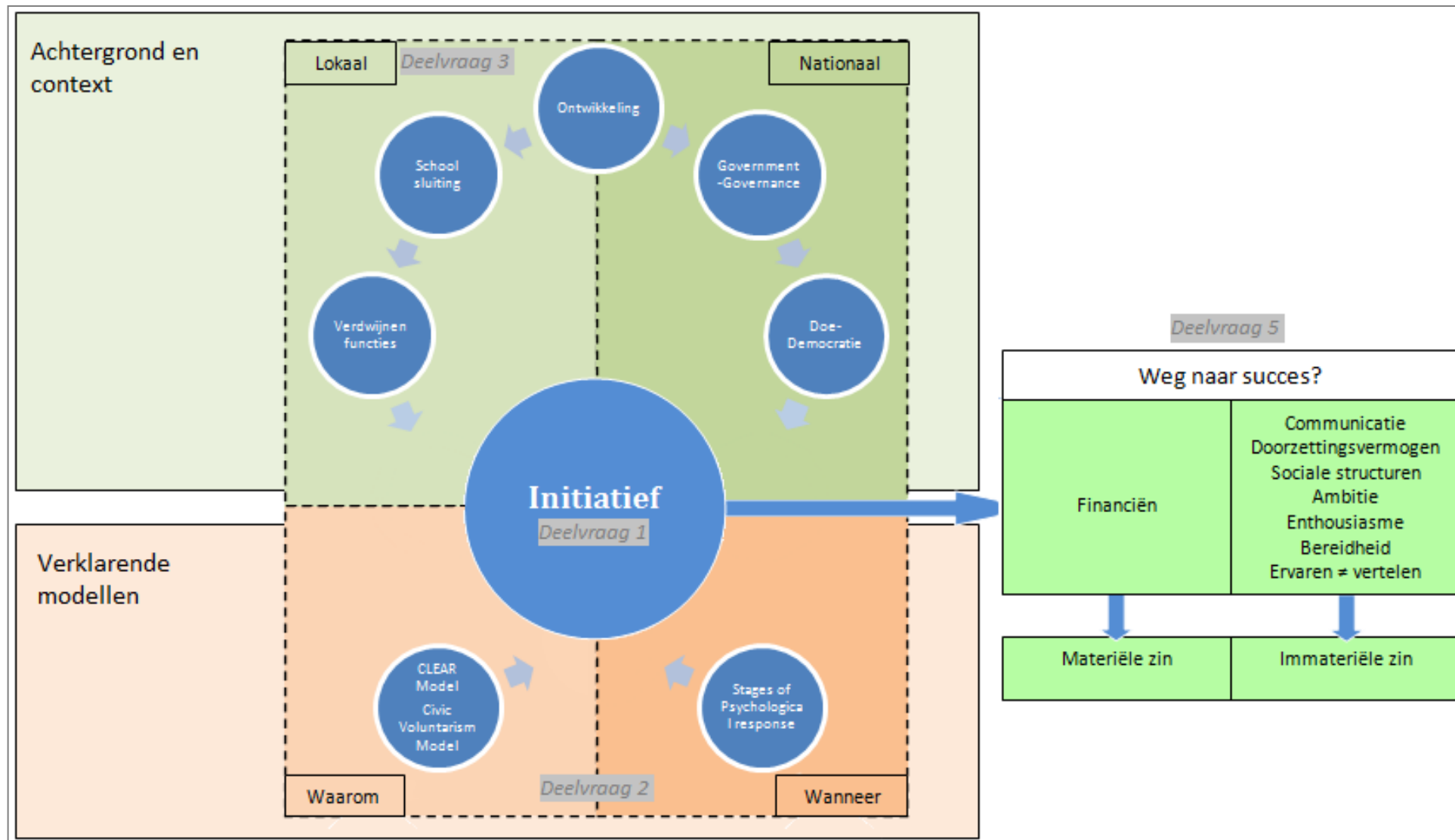
De verkennende literatuur en de verklarende modellen leiden naar het woord 'initiatief'. Binnen het theoretisch kader is omtrent het begrip burgerinitiatief onder andere stilgestaan bij wie er verantwoordelijkheid nemen; volgens Van Zuylen (2010) worden de initiatieven gestart door groepjes burgers die de handen ineen slaan, terwijl volgens Elshain (1999) en Van der Heijden et al.

(2011) dit gebeurt door individuele burgers die kijken vanuit eigen belang. Het vergaren van informatie over wie verantwoordelijkheden neemt, biedt een handvat voor het beantwoorden van een deel van de eerste deelvraag; wie onderneemt burgerinitiatieven?

Het ondernemen van een initiatief is één, maar of dit initiatief zich ook weet te ontplooien tot een succesvol initiatief is een tweede. Een aantal voorwaarden voor een succesvol initiatief zijn op een rijtje gezet door Attema & Rijken (2013), Jager-Vreugdenhil (2014) en Dijk (2014; 2015). Deze voorwaarden kunnen grofweg worden ingedeeld in twee categorieën: succes in materiële zin en succes in immateriële zin. Deze verdeling wordt gebruikt om te kijken naar welke categorie van voorwaarden door de initiatiefnemers belangrijk worden bevonden en van welke voorwaarden zij gebruik maken. Hiermee biedt het een handvat voor de beantwoording van de vijfde en laatste deelvraag; hoe succesvol zijn deze burgerinitiatieven en wat beïnvloedt hun slagen?

Deelvraag vier komt niet terug in het conceptueel model. Deze vraag heeft betrekking op de specifiek gekozen invullingen van de initiatieven om de gewenste functies te kunnen bewaren. Hiermee wordt dus geen verbinding gelegd met theorie en literatuur. Als gevolg hiervan ontbreekt deze deelvraag in het uit theorieën en literatuur opgebouwde conceptueel model.

Figuur 4 Het conceptueel model

3. METHODOLOGIE

Hoofdstuk 3 - In dit hoofdstuk staat de methodologie centraal. Er zal inzicht worden gegeven in het onderzoekstraject: welke stappen worden ondernomen en wat zijn hiervan de resultaten. Daarnaast wordt er stilgestaan bij de keuze voor kwalitatief onderzoek en waarom juist deze vorm van onderzoek passend is bij dit onderwerp. Verder is er aandacht voor de selectieprocedure en het rechtvaardigen van de keuze van de respondenten. Ook ethische aspecten die in acht moeten worden genomen gedurende het onderzoek zullen worden toegelicht. Hoe de verkregen data middels het interviewen van de respondenten wordt geanalyseerd is eveneens opgenomen in de methodologie. Als laatste is er ruimte voor een beschrijving van hoe de kwaliteit van dit onderzoek wordt gewaarborgd door rekening te houden met betrouwbaarheid en validiteit.

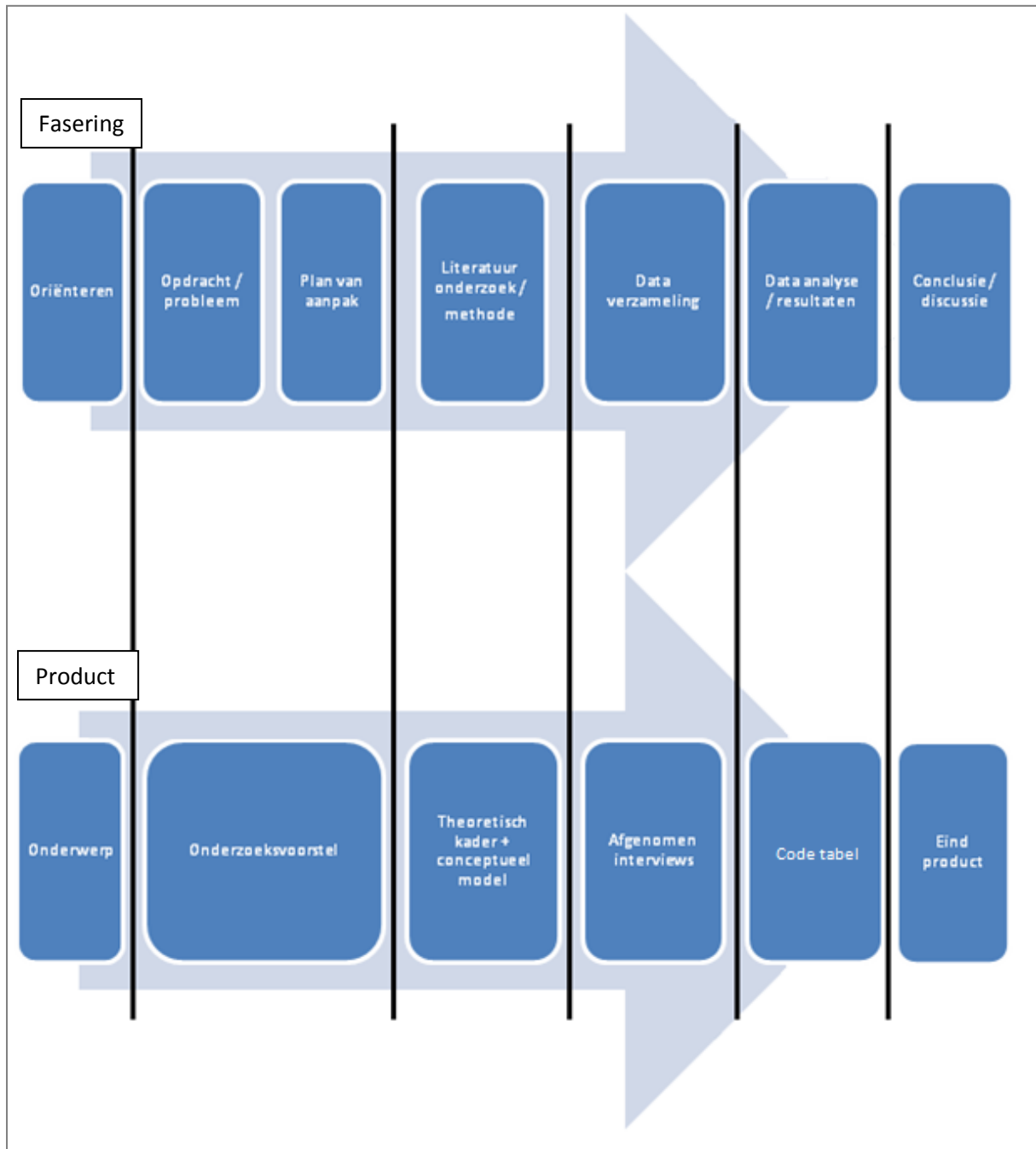
3.1. 'De weg van de onderzoeker'

Methodologie kan worden gezien als *'de weg waarlangs de onderzoeker onderzoek doet'* (Jonker & Pennink, 2004, p14). Deze weg verloopt via een aantal stappen. Het afstudeeronderzoek kan daarom worden opgesplitst in een aantal fasen, waarvan elke fase moet worden doorlopen voor het bereiken van het eindresultaat: een afgerond afstudeeronderzoek.

Het begint allemaal met het vooronderzoek, het bestuderen van en het oriënteren naar verscheidene thema's en onderwerpen. Het gekozen onderwerp kan bijvoorbeeld voortkomen vanuit een probleem of vanuit een reeds geformuleerde opdracht (men denke aan een stage). De vrijheid hierin geeft je de mogelijkheid om dat thema of onderwerp te kiezen dat je interessant vindt. Het oriënteren zal uiteindelijk leiden tot het onderwerp waarover het afstudeeronderzoek zal gaan.

Na het vaststellen van het afstudeeronderwerp kan een plan van aanpak worden opgesteld. Hierin staat vermeld wat er onderzocht gaat worden en op welke manier dit gaat plaatsvinden. Door middel van de vraag- en probleemstelling wordt de afbakening van het onderwerp vastgesteld. Vervolgens kan worden begonnen met de literatuurstudie: wat is er al over het onderwerp bekend en hoe staat dit in relatie met het specifiek gekozen richting binnen het onderwerp? Verder wordt ingegaan op de gekozen methode(n) van onderzoek en de onderbouwing hiervan. Wat maakt de gekozen methode bruikbaar?

Bij de volgende stap kan de onderzoeker het veld in, de data moet worden verzameld. Dit gebeurt aan de hand van de vooraf opgestelde onderzoeksmethode. De ingewonnen data wordt vervolgens geanalyseerd en resultaten worden opgesteld. Uit deze resultaten kunnen vervolgens conclusies worden getrokken en kan er een discussie worden opgesteld. Hiermee is het onderzoek afgerond. De fasering en de producten die de fases leveren zijn weergegeven in figuur 5.

Figuur 5. Fasering onderzoek + product

3.2. Kwalitatief onderzoek

Tegenover kwantitatief onderzoek, waarbij de mens wordt gezien als een rationele actor en waar objectiviteit een grote rol speelt (Cloke et al., 1991), staat kwalitatief onderzoek. Dit gaat uit van een *'humanistic approach'* waarbij menselijk gedrag als subjectief, complex, irrationeel en inconsistent wordt gezien (Clifford et al, 2010). Hiervoor zijn onderzoeksmethoden nodig waarmee betekenissen, emoties en waarden kunnen worden waargenomen (Ley, 1974; Seamon, 1979).

Er is binnen dit onderzoek gekozen voor kwalitatief onderzoek, omdat de antwoorden op onderzoeksvragen die in dit onderzoek centraal staan niet op een andere manier verkregen kunnen worden. Het gaat om verkennen, om inzichten te krijgen en te verklaren waarom iets gebeurt en hoe iets gebeurt; i.e., het achterliggende proces. Dit betekent dat context binnen dit onderzoek van belang is. Dit is een niet-toetsend onderzoek. Kwantitatief onderzoek is juist bruikbaar bij toetsende

onderzoeken. De keuze voor kwalitatief onderzoek komt dan ook naar boven, omdat alleen op deze manier antwoord kan worden gegeven op de onderzoeksvragen.

Een voorbeeld van kwalitatief onderzoek is een semi-structured interview. *'Semi-structured interviews zijn verbale interacties waarbij een persoon, de interviewer, informatie probeert in te winnen van een andere persoon door het stellen van vragen'* (Dunn, 2005, p105). Voor deze onderzoeksmethode geldt dat deze ruim de gelegenheid bieden tot een open responsie in de eigen woorden van de respondent. Dit gaat daarmee verder dan ja/nee-antwoorden (Longhurst, 2010). Daarnaast ligt bij een semi-structured interview, zoals de naam al aangeeft, de structuur van het interview slechts gedeeltelijk vast. Dit biedt mogelijkheden voor de respondent om zelf ook thema's aan te dragen tijdens het interview. Semi-structured interviews zijn derhalve een goede onderzoeksmethode om het onderwerp herstructurering van leegstaande basisschoolgebouwen te behandelen en zicht te krijgen op het doen en laten van de initiatiefnemers. De interview guide, zoals gebruikt tijdens de afgenomen interviews, is weergegeven in de bijlage van dit onderzoek.

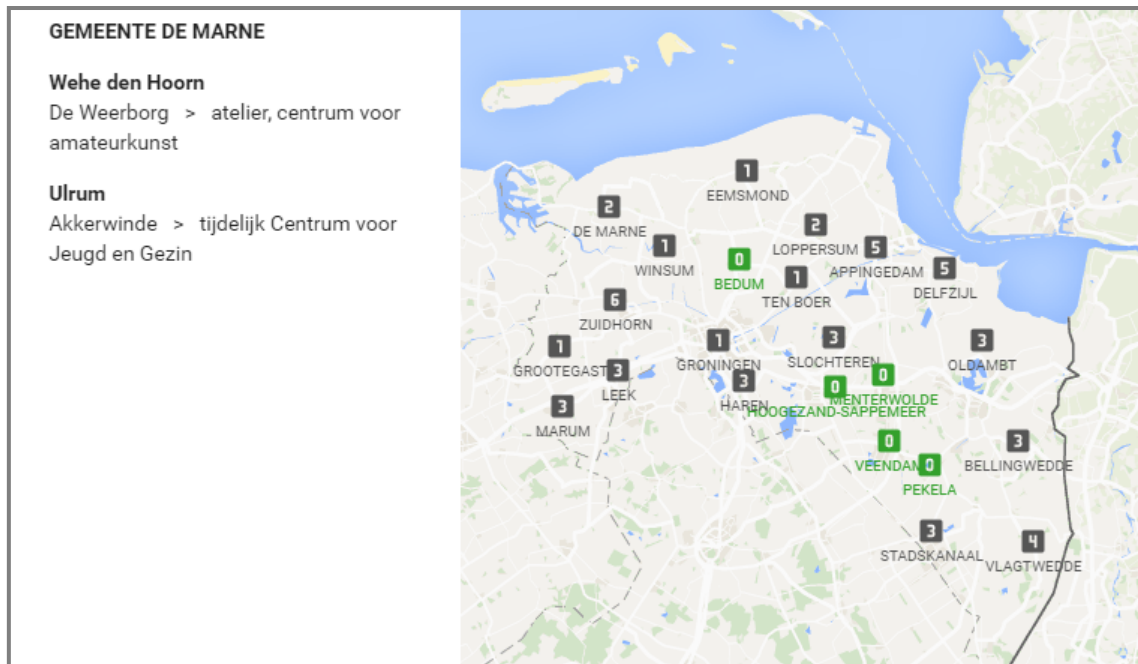
3.2.1. Keerzijde kwalitatief onderzoek

Volgens Richards & Richards (1987) zijn er echter wel een paar hoofdzorgpunten bij een kwalitatieve onderzoeksmethode en de analyse, onder andere de hoeveelheid data die wordt gegenereerd en daarnaast de complexiteit van de te analyseren data. Wat betekent dat voor dit onderzoek? Een voorbeeld waarbij de hoeveelheid data zichtbaar wordt, is tijdens en na het transcriberen van de opnamen die zijn genomen van de interviews. Het is een intensieve en tijdrovende activiteit die niet dient te worden onderschat en waar ruim de tijd voor genomen dient te worden. Dit betekent dat er goed moet worden nagedacht over de tijdsplanning binnen het onderzoekstraject. Daarnaast dient na het voltooiën van de transcripten alle data te worden gefilterd op belang en bruikbaarheid voor het onderzoek.

Waar aan de ene kant het semi-structurele karakter van de interviews veel goeds kan brengen – de respondent krijgt immers de mogelijkheid zelf dingen in te brengen – bestaat er aan de andere kant het gevaar dat de respondent gaat afwijken van wat voor de onderzoeker interessant en belangrijk is. De mate van vrijheid die wordt gecreëerd als gevolg van het semi-structurele karakter kan ervoor zorgen dat de respondent het oorspronkelijke onderwerp of de respectievelijke vraag uit het oog verliest. De interviewer dient alert te blijven en teveel afwijkende inbreng zoveel mogelijk te beperken. Dit ligt echter ook aan de eigenschappen van de respondent zelf (over de respondenten zelf zal in het volgende blok verder worden in gegaan). In dit onderzoek betreft het initiatiefnemers van initiatieven in leegstaande basisschoolgebouwen. Initiatiefnemers *'zijn vaak erg enthousiast over het project'* (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2016). Hierdoor komen wellicht ook meer randzaken, die voor het onderzoek zelf niet zozeer van toepassing zijn, aan bod. De interviewer moet hierin de juiste balans zien te vinden, waardoor de sterke punten van het semi-structurele karakter kunnen worden benut.

3.3. Selectieprocedure respondenten

Dit onderzoek richt zich specifiek op leegstaande basisschoolgebouwen in de provincie Groningen. Daarom is het van belang voor dit onderzoek dat er gegevens beschikbaar zijn die aangeven waar in de provincie Groningen basisscholen leeg zijn komen te staan. Dit is echter niet voldoende. Gegevens over wat er nu gebeurt met het basisschoolgebouw is ook van belang, omdat aan de hand daarvan een selectie gemaakt kan worden van basisschoolgebouwen die relevant zijn voor dit onderzoek. De nieuwe invulling dient namelijk tot stand te zijn gekomen door middel van burgerinitiatieven. In het najaar van 2015 heeft RTV Noord navraag gedaan bij de Dienst Uitvoering Onderwijs met betrekking tot ditzelfde onderwerp (wat gebeurt er met leegstaande basisschoolgebouwen in de Provincie Groningen?). Deze informatie heeft de omroep verwerkt in een interactieve klikkaart zoals in afbeelding 1 is weergegeven.

Afbeelding 1. Interactieve klikkaart met informatie over invulling basisschoolgebouw (RTV Noord, 2015)

Het onderzoek ging echter niet verder dan wat er nu in de basisschoolgebouwen is gevestigd. Zodoende is er per gemeente alleen het aantal gesloten basisscholen weergegeven met daarbij de nieuwe invulling die er na sluiting aan het gebouw is gegeven. Deze invullingen waren zeer uiteenlopend en zijn uiteindelijk allemaal geanalyseerd en ingedeeld in een aantal categorieën: commercieel, niet-commercieel, te koop, verkocht, leeg/niets, sloop, wonen, zorg, anti-kraak, tijdelijke invulling, nog niet overgedragen aan gemeente. Omdat we op zoek zijn naar burgerinitiatieven ligt de focus op niet-commerciële invullingen. Waar commerciële invullingen gericht zijn op maken van winst (Van Dale, 2016), hebben niet-commerciële invullingen vaak maatschappelijke doeleinden. Om die reden is er vermoedelijk sprake van burgerinitiatieven en zijn gekozen respondenten afkomstig uit deze categorie. De klikkaart is uitgewerkt in de onderstaande tabel 2. Hierin is per gemeente uitgeschreven welke basisscholen er zijn gesloten en welke nieuwe invulling de voormalige schoolgebouwen hebben gekregen, mits deze bekend was op het moment van publiceren (28-10-2015). Vervolgens kon uit tabel 2 de frequentie van het aantal cases per categorie worden afgelezen. Dit is weergegeven in tabel 3. Er blijken dertien gevallen van basisscholen te zijn (niet-commercieel) waar zich mogelijk burgerinitiatieven hebben voorgedaan bij het geven van een nieuwe invulling. De respondenten voor dit onderzoek kunnen dus afkomstig zijn uit dertien mogelijke cases.

Tabel 2. Gesloten basisscholen en de nieuwe invulling	
Gemeente en schoolnaam	Nieuwe functie
<i>Gemeente De Marne</i>	
De Weerborg	Atelier, centrum voor amateurkunst
Akkerwinde	Tijdelijk centrum voor Jeugd en Gezin
<i>Gemeente Winsum</i>	
De Holm	Pop-up winkel
<i>Gemeente Zuidhorn</i>	
De Regenboog	Wonen
De Toermalijn	Wonen
Visvliet	Softwarebedrijf
De Molshoop	Lego Education Studio

De Borg	Geen nieuwe bestemming, staat leeg
Het Anker	Geen nieuwe bestemming, staat leeg
<i>Gemeente Grootegast</i>	
De Klister	Geen nieuwe bestemming, staat leeg
<i>Gemeente Marum</i>	
De Kring	Wonen
De Til	Wonen
Het Middelpunt	Geen nieuwe bestemming, staat leeg
<i>Gemeente Leek</i>	
't Klimop	Wonen-zorgcomplex
De Jonge Hondenhoek	Wonen
De Oleander	Wonen
<i>Gemeente Eemsmond</i>	
De Schutsluis	Geen nieuwe bestemming, staat leeg
<i>Gemeente Groningen</i>	
De Doefmat	Wijk-team
<i>Gemeente Haren</i>	
Hunnedal	AZC school
De Meente	Verkocht
De Rieshoek	Educatieve en maatschappelijke functie
<i>Gemeente Loppersum</i>	
Dieftil	Restaurant
Klimop	Wonen
<i>Gemeente Ten Boer</i>	
De Lessenaar	Anti-kraak
<i>Gemeente Slochteren</i>	
Schaldmeda	Dorpshuis
Lutje Til	Anti-kraak
De Spil	Anti-kraak
<i>Gemeente Appingedam</i>	
Vijf scholen	Sloop
<i>Gemeente Delfzijl</i>	
De Sterren	Kunstcentrum
De Bron (Woldendorp)	Geen nieuwe bestemming, staat leeg
Rhederbrug	Tijdelijke huisvesting kunsinstelling IVAK
De Zuidvenne	Nog niet overgedragen aan gemeente
De Bron (Bierum)	Nog niet overgedragen aan gemeente
<i>Gemeente Oldambt</i>	
Ds W. Oosterheer	Opvanghuis voor jongeren
De Tichel	Verkocht
Meester Sportel	Te koop
<i>Gemeente Bellingwedde</i>	
De Zuidvenne (Veelerveen)	Zorginstelling
De Bron (Vriescheloo)	Bedrijf
Rhederbrug (Veelerveen)	Geen nieuwe bestemming, staat leeg
<i>Gemeente Vlagtwedde</i>	
De Rots	Te koop

Het Gebint	Multifunctionele accommodatie
De Westmarke	Mogelijk Rode Kruis
Barnflair	Verkocht
<i>Gemeente Stadskanaal</i>	
De Meander	Tijdelijke bestemming misschien niet commercieel?
Parkwijkschool	Tijdelijke bestemming
't Zonedal	Geen nieuwe bestemming, staat leeg
Totaal	50
Bron: RTV Noord (2015)	

Tabel 3. Invullingen geselecteerd per categorie

Invulling	Aantal
Niet commercieel	12
Leeg / niets	8
Wonen	7
Sloop	5
Commercieel	4
Anti kraak	3
Verkocht	3
Zorg	2
Nog niet overgedragen aan gemeente	2
Te koop	2
Slechts tijdelijke invulling	2
Totaal	50

3.3.1. Geselecteerde respondenten

Deze paragraaf zal ingaan op het benaderen van de respondenten. Hoe is bijvoorbeeld het contact tot stand gekomen? En op welke manier heeft de benadering plaatsgevonden?

Na het rangschikken van de nieuwe invullingen van de basisscholen bleven twaalf potentiële cases met respondenten over. Dit zijn de cases met een niet-commerciële invulling, waar vermoedelijk een burgerinitiatief achter zit. De dertien cases zijn allen weergegeven in tabel 4. Vervolgens kon contact worden gezocht met de betreffende initiatiefnemers. De contactgegevens waren van de een gemakkelijker te vinden dan van de ander. Via websites als die van Dorpsbelangen, Facebook en Linked-In, was het mogelijk de contactgegevens te achterhalen en konden de verzoeken tot een bijdrage van het onderzoek worden uitgezet. Het contact kwam tot stand via het zenden van e-mails en door middel van telefoneren. Een voorbeeld van een e-mail verzonden naar een respondent is opgenomen in de bijlage. In de volgende paragraaf wordt verder stil gestaan bij de benadering van de respondenten.

Tabel 4. Basisschoolgebouwen met een niet-commerciële invulling

School	Gemeente	Invulling
De Weerborg	De Marne	Atelier, centrum voor amateurkunst
Akkerwinde	De Marne	Tijdelijk centrum voor Jeugd en Gezin
De Jonge Hondenhoek	Leek	Wonen, educatieve en maatschappelijke functie
De Doefmat	Groningen	Wijk-team
Hunnedal	Haren	AZC school
De Rieshoek	Haren	Educatieve en maatschappelijke functie
Schaldmeda	Slochteren	Dorpshuis
De Sterren	Delfzijl	Kunstcentrum

Rhederbrug	Delfzijl	Tijdelijke huisvesting kunsinstelling IVAK
Ds W. Oosterheer	Oldambt	Opvanghuis voor jongeren
Het Gebint	Vlagtwedde	Multifunctionele accommodatie
De Westmarke	Vlagtwedde	Mogelijk Rode Kruis
De Holm	Winsum	Pop-up winkel
De Meander	Stadskanaal	Buurtcentrum

Niet alle initiatiefnemers kwamen met een respons. Als gevolg van deze insluiting van het aantal potentiële cases, bleven er uiteindelijk vijf cases over. Het eindtotaal is op zes cases gekomen, via het oude stage-adres kwam een basisschoolgebouw in de wijk Selwerd (Groningen) in beeld. Deze viel buiten de data van RTV Noord, omdat deze school al in een eerder stadium leeg is komen te staan. Daarnaast heeft het na leegstand al verscheidene invullingen gekend en heeft zich inmiddels ook hier een initiatief ontplooid. Hiermee komt het uiteindelijke aantal cases op zes. Bij deze zes cases zijn er een totaal van zeven interviews afgenomen. Hiervan zijn de details te zien in tabel 5.

Tabel 5. Respondenten van het onderzoek

Naam initiatiefnemer	Locatie initiatief	Naam school	Nieuwe invulling	Duur interview	Locatie interview	Datum interview
Dhr. Boerema	Godlinze	De Sterren	Kunst	31:56	Godlinze	27-7-2016
Mevr. Heijnen	Den Andel	De Holm	Pop-up winkel	51:32	Den Andel	6-8-2016
Mevr. Onnes	Wehe Den Hoorn	De Weerborg	Kunst	35:49	Wehe den Hoorn	5-9-2016
Dhr. Snijder	Noordlaren	De Rieshoek	Multifunctioneel	52:52	Noordlaren	29-9-2016
Dhr. Haaijen	Groningen (Selwerd)	St. Bonifatius school / Niewold school	Wijkbedrijf	1:00:11	Groningen (Selwerd)	6-10-2016
Dhr. De Vries	Overschild	Schaldmeda	Dorpshuis	1:01:07	Overschild	22-10-2016
Dhr. Gramberg				1:13:45		18-11-2016

Hieronder is een kaart weergegeven waarop de locaties van de betreffende initiatieven zijn aangegeven. Er is sprake van geografische spreiding.

Afbeelding 2. Kaart met interviewlocaties

3.4. Ethiek

Op welke wijze zijn de respondenten benaderd? Allereerst zijn de respondenten zeer belangrijk, want zonder de respondent verkrijgt de onderzoeker geen data. Het is dan ook van belang dat een deelnemende respondent op een gepaste wijze wordt benaderd en zal worden behandeld. In het kader van semi-structured interviews zijn er twee belangrijke ethische aspecten: geheimhouding en anonimiteit (Longhurst, 2010). De geïnterviewden moeten ervan op aan kunnen dat de verstrekte informatie vertrouwelijk blijft en dat de respondent daarnaast anoniem blijft tenzij anders aangegeven. Voor dit onderzoek is de respondenten dan ook de vraag voorgelegd of de anonimiteit gewaarborgd diende te blijven; hierop gaven allen aan dat dit niet noodzakelijk was en men met naam genoemd mocht worden.

Privacy is een groot goed, en het is dan ook van belang dat hier op een correct wijze mee wordt omgegaan. Om die reden is er voorafgaand aan het semi-structured interview vermeld dat de opnamen en resultaten alleen gebruikt zullen worden voor dit afstudeeronderzoek.

Gedurende de afname van het semi-structured interview zijn sturende vragen gemeden. Dit zijn vragen waarbij de respondent door de manier van vragen al richting een antwoord wordt gedreven; een bepaald antwoord kan op deze manier worden uitgelokt. De onderzoeker mag het mogelijke antwoord niet beïnvloeden (Ritchie & Lewis, 2003).

Het is van belang dat de respondenten geselecteerd worden op basis van vrijwillige deelname. Dit komt ook terug in het feit dat de respondenten het recht hebben zich terug te trekken uit het onderzoek op elk gekozen tijdstip zonder daarbij enige verantwoording af te leggen (Longhurst, 2010). Het is niet alleen belangrijk dat de respondenten zorgvuldig gekozen worden (zie paragraaf 3.3), ook de locatie waar het interview zal worden gehouden dient zorgvuldig te worden afgewogen. Denzin (1970) stelt namelijk dat de locatie van het interview een verschil kan maken. De setting waar het interview plaats zal vinden dient relatief neutraal en informeel te zijn (Longhurst, 2010). De belangrijkste overweging die gemaakt moet worden, is dat de respondent zich comfortabel voelt in de ruimte (Longhurst, 2010). In het kader van dit onderzoek is er daarom voor gekozen om de basisschoolgebouwen zelf te kiezen als interviewlocatie. Dit is voor de respondenten een bekende en vertrouwde locatie. Een bijkomend voordeel voor de onderzoeker is dat hij het initiatief daadwerkelijk kan zien, bijvoorbeeld door middel van een rondleiding op locatie. Het initiatief kan op die manier worden ervaren in plaats van dat het alleen wordt overgedragen in de vorm van een gesprek. Immers, vertellen staat niet gelijk aan ervaren, aldus Attema & Rijken (2013). Alvorens een respondent wordt benaderd om deel te nemen aan het onderzoek zal eerst gedetailleerd worden aangegeven waar het onderzoek betrekking op heeft. De respondent zal bijvoorbeeld zorgvuldig worden geïnformeerd over het betreffende doel van het onderzoek, en of deze hiermee akkoord gaat. Het akkoord gaan en toestemming geven voor deelname wordt *informed consent* genoemd (Madge, 2010). De respondenten die hebben deelgenomen aan het onderzoek zullen worden voorzien van een kopie van het eindresultaat zo dat eens te meer duidelijk zal worden waaraan is meegewerkt.

3.5. Data-analyse

Om de data te kunnen analyseren is ervoor gekozen om de interviews in zijn geheel op te nemen. Hiervoor is eerst om toestemming gevraagd bij de betreffende respondent. Door middel van het terugluisteren van deze opnamen zijn alle interviews zorgvuldig getranscribeerd en daarmee de opgehaalde data omgezet van audio naar tekst. Door deze stap is de data gereed voor de start van de data-analyse.

De data is handmatig geanalyseerd. Dit wil zeggen dat er geen gebruik is gemaakt van programma's als *Atlas Ti*. Hiervoor is allereerst gekozen, omdat er nog niet eerder met een dergelijk programma is gewerkt en daarmee ervaring ontbreekt. Het onder de knie krijgen van en leren omgaan en werken met *Atlas Ti* vergt tijd. Daarom is ook vanuit een tijdsoverweging gekozen voor het handmatig analyseren van de data. Verder speelt het aantal afgenomen interviews een rol in de keuze voor een handmatige analyse. *Atlas Ti* is een sterke tool voor de kwalitatieve data-analyse van 'grote hoeveelheden grafische-, geluids-, video- en tekstgegevens' (*Atlas Ti*, 2009, p2). In dit onderzoek gaat het om een zevental interviews, dit is een gering aantal. Van grote hoeveelheden is in die zin geen sprake, waardoor een handmatige aanpak van analyse ook mogelijk is. Vanuit pragmatische overwegingen is gekozen voor een handmatige data-analyse.

De onderzoeksvragen spelen bij de analyse een belangrijke rol. Deze vormen namelijk de leidraad op basis waarvan de interviews worden geanalyseerd. Hierbij heeft elke onderzoeksvraag een eigen kleur toebedeeld gekregen. Data uit de interviews passend bij een bepaalde onderzoeksvraag worden met de bijbehorende kleur gemarkeerd. Verder zijn bij dergelijke markeringen in de rand van de tekst trefwoorden genoteerd. Trefwoorden die de kern van de tekst samenvatten. Aan de hand hiervan kunnen de zeven interviews uiteindelijk kunnen worden vergeleken. De uitkomsten zijn samengevat in een overzichtelijke tabel waar per rij de gegeven antwoorden van de respondenten kunnen worden opgezocht en kunnen worden vergeleken. Deze tabel is te vinden in de bijlage. Bij de presentatie van de resultaten wordt ook gebruik gemaakt van een tabelmatig overzicht.

3.6. Betrouwbaarheid en validiteit

Bij onderzoek moet aan enkele kwaliteitseisen worden voldaan. Betrouwbaarheid en validiteit zijn twee belangrijke indicatoren om de kwaliteit van onderzoek te kunnen bepalen (Boeije, 2008). De

kwaliteit van dit onderzoek is dan ook gewaarborgd door in de onderzoeksopzet rekening te houden met betrouwbaarheid en validiteit.

Allereerst zal worden ingegaan op de betrouwbaarheid. De term betrouwbaarheid kan worden omschreven als *'het minimaliseren of uitsluiten van toevallige vertekeningen en zegt iets over een deugdelijke uitvoering van het onderzoek'* (Plochg & Van Zwieten, 2012, p89). Ook Baarda en De Goede (2001) geven aan dat gegevens die verzameld zijn zo min mogelijk van toevalligheden dienen af te hangen. Toevalligheden moeten dus zoveel mogelijk worden uitgesloten.

Binnen de indicator betrouwbaarheid is stabiliteit een belangrijke term. Stabiliteit wil zeggen dat bij herhaling op een ander tijdstip de uitkomsten gelijk zullen zijn. Om binnen dit onderzoek zoveel mogelijk de stabiliteit te waarborgen en daarmee toeval uit te sluiten, is er op een inzichtelijke manier uitgelegd welke stappen er zijn ondernomen gedurende het onderzoek. Daarmee is tegelijkertijd inzichtelijk gemaakt op welke wijze de resultaten en conclusies tot stand hebben kunnen komen (Plochg & Van Zwieten, 2012). Dit heeft als bijkomend doel dat reproductie van het onderzoek plaats kan vinden. In paragraaf 3.4 en 3.5 is bijvoorbeeld zorgvuldig beschreven hoe de selectie van de respondenten tot stand is gekomen en waar de data vandaan komt. Een andere keuze in het onderzoek om de stabiliteit te waarborgen en daarmee toeval zo veel mogelijk uit te sluiten is dat elk van de respondenten dezelfde aanpak hebben gekend binnen het onderzoek (bijvoorbeeld de keuze voor een voor de respondent vertrouwde omgeving, in dit geval het basisschoolgebouw waar het initiatief plaatsvindt). Verder is elk van de interviews afgewerkt met dezelfde interview guide. Deze is tevens vooraf opgestuurd om de respondent al een gevoel te geven bij het onderzoek.

Een ander aspect dat de betrouwbaarheid ten goede komt, is het feit dat alle afgenomen interviews zijn opgenomen. Het audiobestand is te allen tijde door de onderzoeker terug te luisteren en daarnaast te controleren. Dit heeft ook uiteindelijk geleid tot één-op-één getranscribeerde interviews.

De tweede indicator voor het bepalen van de kwaliteit van onderzoek is validiteit. Validiteit gaat over de beïnvloeding van het onderzoek door systematische fouten. Deze dienen zoveel mogelijk te worden beperkt. *'Wanneer de onderzoeker meet wat hij daadwerkelijk wil meten, is er sprake van validiteit'* (Timmerman, 2014, p45).

Op een aantal manieren is er in dit onderzoek rekening gehouden met de validiteit. Als eerste werd bij het aanschrijven van de respondenten duidelijk gemaakt waarom er met de specifieke persoon contact werd opgenomen. Daarnaast werd vermeld waarop het betreffende onderzoek is gericht en wat daarbij de intentie van de interviews is. Als gevolg hiervan is het doel voor de respondent verduidelijkt. Daarnaast heeft het vooraf opsturen van de interview-guide ertoe geleid dat de respondent zich al heeft kunnen voorbereiden en daarmee al bekend is met wat de onderzoeker wil 'meten'. Ten tweede is de interview-guide gepeerreviewd door de begeleider. Door het verkrijgen van feedback konden nog enkele aanpassingen worden doorgevoerd. Denk hierbij aan het herschrijven van enkele vragen en het aanhouden van een logische volgorde. Ten derde heeft er een terugkoppeling plaatsgevonden van de interviews. Getranscribeerde versies van de interviews zijn teruggestuurd naar de respondenten, waardoor deze nog op- en/of aanmerkingen konden toevoegen. Verder kon tegelijkertijd worden aangegeven of er tijdens het interview niet dingen op een verkeerde manier waren geïnterpreteerd. Op deze manieren is ervoor gezorgd de validiteit zo groot mogelijk te laten zijn en systematische fouten uit te sluiten.

4. RESULTATEN

Hoofdstuk 4 - In dit hoofdstuk worden de resultaten en uitkomsten van zeven interviews die in het kader van dit onderzoek zijn gehouden weergegeven. Eerst wordt aandacht geschonken aan de achtergrond van de initiatiefnemers. Daarnaast komen de motieven die mee spelen bij het uitvoeren van het initiatief, van zowel de initiatiefnemer als het initiatief, aan bod. Ook is er aandacht voor de nieuwe functie en de nieuwe invullingen die het initiatief geeft aan het basisschoolgebouw. Als laatste wordt er ingegaan op kenmerken van succes; hierin heeft de onderzoeker een onderscheid gemaakt tussen het initiatief, reacties uit de gemeenschap en kenmerken van succes die belangrijk worden gevonden en zijn aangedragen door de initiatiefnemers zelf. Het daadwerkelijk beantwoorden van de deelvragen komt aan bod in het volgende hoofdstuk.

4.1 Achtergrond initiatiefnemers

Wat een eerste opvallende constatering is, is dat geen van alle initiatiefnemers oorspronkelijk afkomstig is uit het dorp waar het initiatief plaats vindt. Gekeken vanaf een hoger schaalniveau blijkt zelfs dat op één initiatiefnemer na iedereen afkomstig is van buiten de provincie Groningen. Als we alleen op die manier naar de initiatiefnemers kijken, lijkt het er in wezen op dat 'buitenstaanders' zich inzetten voor de gemeenschap. In twee gevallen blijkt dit waar te zijn: de initiatiefnemers die zich gevestigd hebben in De Sterren en in De Weerborg zijn allebei niet woonachtig in het dorp. Alle overige initiatiefnemers zijn dit wel (Tabel 6). Kijken we voor deze groep naar hoe lang deze initiatiefnemers al woonachtig zijn in het dorp, dan blijkt dat dit gemiddeld achttien jaar is. Hiermee zijn ze al lang een onderdeel van de gemeenschap, zijn ze gesettled en hebben ze een nieuw netwerk van vrienden opgebouwd. Dit komt ook door vanaf het begin onderdeel te willen zijn van deze gemeenschap. Er is sprake van bereidheid, *'Je gaat mee doen met dingen'* (De Vries, interview). Gramberg (interview) stelt hetzelfde: *'Als je onderdeel wilt [uit]maken van zo'n samenleving, moet je er ook aan meedoen'*. Daarmee word je opgenomen in een dergelijke gemeenschap, *'dan laat je ook eens je neus zien; aan het einde van de week [kinderspeelweek] was ik bestuurslid bij de sportvereniging'* (Gramberg, interview).

Uit de woonsituatie volgt een onderverdeling die gemaakt kan worden onder de initiatiefnemers. Deze verdeling is weer te geven als binnendorpse en buitendorpse initiatieven en is dus gebaseerd op de woonsituatie van de initiatiefnemers.

Tabel 6. Initiatieven onververdeeld

	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Locatie initiatief	Noordlaren	Den Andel	Selwerd	Overschild	Overschild		Godlinze	Wehe-den-Hoorn	
Woonachtig	Noordlaren	Den Andel	Selwerd	Overschild	Overschild	Binnen dorps	Groningen (stad)	Eenrum	Buiten dorps

Het initiatief bekeken vanuit de economische status van de initiatiefnemers laat twee verschillende aanvliegroutes zien van waaruit het initiatief plaats heeft kunnen vinden: enerzijds vanuit het perspectief waarin de initiatiefnemer nog actief is op de arbeidsmarkt en anderzijds vanuit het perspectief waarbij de initiatiefnemer niet meer actief is op de arbeidsmarkt (Tabel 7). De arbeidsactieve initiatiefnemers starten het initiatief vanuit een ondernemersperspectief, het uitbreiden van activiteiten zoals Onnes (interview) het noemt. Voor het uitbreiden van de activiteiten bleek in het eigen dorp geen geschikte ruimte beschikbaar. Dit verklaart ook waarom er niet in het dorp zelf gewoond wordt, het 'hoofdpend' is namelijk elders gevestigd, en waarom het als een buitendorps initiatief gekenmerkt kan worden. De achtergrond van de niet-actieven is divers. Er zijn gepensioneerde initiatiefnemers die na het beëindigen van hun carrière hun heil zijn gaan zoeken in *'dingen die je interesseren'* (De Vries, interview). Daarnaast zijn er de initiatiefnemers die onvrijwillig tijd hebben gekregen, al is dit nog geen reden om een initiatief te beginnen: *'Tijd kun je overal aan besteden, ik had ook naar een biljartclub kunnen gaan bijvoorbeeld ofzo'* (Snijder, interview).

Tabel 7. Initiatieven onververdeeld									
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Econ. status	Vervroegd pensioen	Werkloos	Ondernemer	Pensioen	Pensioen	Niet actief op arbeidsmarkt	Ondernemer	Ondernemer	Actief op arbeidsmarkt

Alleen het hebben van tijd als voorwaarde voor het ondernemen van een initiatief is dus niet voldoende. Over welke andere voorwaarde om een initiatief te ondernemen beschikken de initiatiefnemers? Om daar achter te komen is de focus gelegd op het CLEAR-model van Lowdnes, Pratchett & Stoker (2006). *Can* representeert hierin meer de individuele kenmerken terwijl *Like, Enabled, Asked* en *Respondend* meer de sociale en collectieve kenmerken van een initiatief vertegenwoordigen. Dit model is besproken in het theoretische deel van dit afstudeeronderzoek.

Bij de binnendorpse initiatieven zien we naast de individuele kenmerken ook de sociale en collectieve kenmerken terugkomen (Tabel 8). Dit komt omdat wanneer je al een tijd binnen de gemeenschap woont, je meer verbonden bent (Like), je veelal een netwerk hebt opgebouwd (Enabled) en je door dit netwerk gevraagd kunt worden (Asked). Verder weet je waarvoor je het initiatief onderneemt en heb je dus eerder het gevoel dat het initiatief ertoe doet (Responded). Dit tezamen speelt nauwelijks voor de buitendorpse initiatieven, waardoor deze componenten daar ontbreken. De kenmerken voor het ondernemen van initiatieven zijn voornamelijk van individueel aard. Dit wil zeggen dat er (praktisch) geen gebruik wordt gemaakt van wat de gemeenschap te bieden heeft en er voornamelijk van de eigen krachten wordt uitgegaan.

Tabel 8. Initiatieven onververdeeld									
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
CLEAR	CLEAR	CLER	LEAR	LEAR	CLER	Sociaal en collectief	CR	C	Individueel

De voorwaarden voor het nemen van initiatief die teruggevonden worden bij de initiatiefnemers vertonen gelijkenissen met de gekozen werkwijze en de onderzoeksmethode. Het beschikken over de sociale en collectieve voorwaarden bij de binnendorpse initiatieven zien we bij de werkwijze terug in genoemde termen als project team, een netwerkgroep of een actie committee (Tabel 9). Het zijn dus initiatieven die voortkomen uit groepen die de handen ineen slaan en waarvan de geïnterviewden de trekkers zijn. Deze initiatieven hebben een collectief karakter: *'De mogelijkheden zijn er dat je als een collectief [...] een verschil kunt maken en heel veel mensen kunt mobiliseren'* (Koenders, interview). Hiermee heeft het ook een sociaal karakter; er wordt gezocht naar samenwerking en kennis en kunde om het initiatief te kunnen doen laten slagen.

Volgens Elshtain (1999) en Van der Heijden et al. (2011) worden initiatieven juist gestart door individuele burgers die kijken vanuit eigen belang. Ook deze vorm is in dit onderzoek boven komen drijven. De buitendorpse initiatieven in De Sterren en De Weerborg zijn op individuele basis gestart en vallen daarbij niet terug op de gemeenschap. Ook dit toont gelijkenissen met de voorwaarden voor het ondernemen van initiatieven. Bij de buitendorpse initiatieven lag de focus op de individuele voorwaarden, dit blijkt uit de werkwijze. Deze werkwijze was gericht op het alleen willen doen.

Tabel 9. Initiatieven onververdeeld									
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Werkwijze	Project team	Netwerk groep	Gemeente, bedrijf + bewoners	Actie committee	Actie committee	Gezamenlijk	Individueel	Individueel	Individueel

De onderzoeksmethode die aan het initiatief vooraf ging hangt nauw samen met de gekozen werkwijze. Hierdoor is er ook bij de onderzoeksmethode een verschil zichtbaar tussen binnendorpse

en buitendorpse initiatieven. Bij de binnendorpse initiatieven is er uitvoerig onderzoek gedaan binnen de gemeenschap om te kunnen constateren waar vraag naar was en is (Tabel 10). Zo organiseerden de verschillende projectgroepen discussieavonden en informatiebijeenkomsten om erachter te komen welke invullingen het breedst gedragen werden binnen de gemeenschap en *'waarbij mensen allerlei mogelijkheden kregen om zich er tegenaan te bemoeien'* (De Vries, interview). Een andere vorm van onderzoek die is toegepast was simpelweg kijken naar wat er al wel in het dorp was en dus niet noodzakelijk in het schoolgebouw hoefde te komen. Op deze manier wordt concurrentie met andere activiteiten in het dorp zoveel mogelijk vermeden. De gekozen onderzoeksmethoden waren dus vooral gericht op betrokkenheid en een gezamenlijk proces: mensen mee laten denken over de nieuwe invullingen, waarmee een breed gedragen plan werd opgesteld.

Ook uit de 'onderzoeksmethode' van de buitendorpse initiatieven blijkt dat deze initiatieven alleen te werk zijn gegaan bij het opstarten van het initiatief en daarbij voornamelijk voldoen aan de individuele voorwaarden voor initiatief. Bij de 'onderzoeksmethode' geldt wederom een individualistische aanpak. Beide initiatieven hebben geen onderzoek gedaan naar de meeste gewenste of noodzakelijke invulling, of mensen uit het dorp erbij betrokken. Hier wordt vooral vertrouwd op al bestaande eigen kennis – *'er is altijd meer vraag dan wij bieden'* (Onnes, interview) – en gehandeld op gevoel – *'[ik] nam aan dat er voldoende animo voor zou zijn'* (Boerema, interview).

Tabel 10. Initiatieven onverdeeld

	De Rieszhoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Onderzoek methode	Discussie avonden	Kijken wat er nog niet is	Achterstands wijk vergt ingrijpen	Inspraak	Inspraak	Gezamenlijk	Aanname	Eigen kennis	Individueel

Of de initiatiefnemers al ervaring hebben met het opzetten van initiatieven en al eerder bijdragen hebben geleverd bij maatschappelijke activiteiten, is ook een element waar naar gekeken kan worden bij de achtergrond van initiatiefnemers. De meeste blijken ervaring te hebben met het opstropen van de mouwen en zich in te zetten voor de gemeenschap. Een voorbeeld dat naar voren komt is het bekleden van een bestuurlijke functie in het dorps huis. Daarnaast hebben enkele initiatiefnemers via andere projecten ervaring opgedaan met het wel en wee van initiatieven, zoals de heer Boerema (interview) met het opzetten van een eco-team en het streven naar energie- en afvalbesparing.

Voor twee initiatiefnemers is dit de eerste keer dat een bijdrage wordt geleverd aan een initiatief of maatschappelijk gerelateerd item. Deze initiatiefnemers behoren tot de binnendorpse initiatieven. Het ontbreken van ervaring kan hier echter worden opgevangen door de projectgroep of netwerkgroep waarvan de initiatiefnemer een onderdeel is.

4.2 Motieven

Initiatiefnemers kunnen verschillende motieven hebben om het initiatief te ondernemen. Ook hier blijken er duidelijke verschillen te bestaan tussen binnendorpse en buitendorpse initiatieven. Er wordt daarbij in gegaan op het persoonlijke doel van de initiatiefnemer en het doel dat het initiatief zelf nastreeft.

Bij de buitendorpse initiatieven is het persoonlijke doel van de initiatiefnemer niet gericht op een collectief of de gemeenschap, maar op het eigen individu. Een persoonlijk belang. Dit persoonlijke belang komt terug in de vorm van focus op de eigen onderneming. Onnes (interview) stelt: *'Natuurlijk geven wij mensen een prachtige dag'*, maar het doel van het initiatief in zijn geheel heeft betrekking op een *'zakelijk doel, uitbreiding van onze activiteiten'*. Hieruit komt sterk naar voren dat de doelen van de initiatiefnemer en het initiatief een persoonlijk belang nastreeft en daarbij weinig oog heeft voor een gemeenschappelijk belang.

Voor de binnendorpse initiatiefnemers zijn de persoonlijke doelen wel voornamelijk gericht op het gemeenschappelijk belang. Het gaat hier over het streven naar een overkoepelend belang voor die gemeenschap. Denk hierbij aan het behoud van leefbaarheid voor het dorp of het activeren van andere mensen uit de gemeenschap. Ook de initiatieven in zijn geheel beschrijven het doel in termen van behoud van leefbaarheid; *'Het doel is vergroting en verbetering en behoud van de leefbaarheid'* (Snijder, interview). Daarnaast is het verbinden, ontmoeten en ondersteunen een belangrijk doel, oftewel het verkrijgen van een sociale toegevoegde waarde. *'Sociale toegevoegde waarde, dus gewoon zorgen dat je je burens, of je dorpsgenoot beter leert kennen'* (Heijnen, interview). Dit alles duidt op een sociaal en collectief gedachtegoed met de focus op een gemeenschappelijk belang. Verder valt op dat deze initiatiefnemers ook specifiek het behoud van het gebouw zelf als motief om het initiatief te starten noemen.

Tabel 11. Initiatieven onverdeeld									
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Persoonlijke doel	Leefbaarheid belangrijk, ontmoetingspunt terugbrengen	Zorgen voor reuring, mensen activeren	Min of meer erin gerold	Binnen dorp moet iets gebeuren, mensen activeren	Gebouw van belang, enige voorziening	Gemeenschappelijk belang	Ondernemen	Uitbreiden onderneming	Persoonlijk belang
Doel initiatief	Behoud leefbaarheid en gebouw	Verbinden, meerwaarde en behoud gebouw	Ondersteunt andere initiatieven	Ontmoeten en behoud gebouw	Ontmoeten en faciliteiten bieden		Traject begeleiding	Zakelijk	

Het motief voor het starten van het initiatief kan dus ook te maken hebben met het gebouw. Hierop aanhakend is er daarom gekeken naar of de school is gekozen als een bewuste locatie voor het initiatief.

Het blijkt dat de binnendorpse initiatieven allemaal bewust het schoolgebouw hebben gekozen als locatie voor het initiatief (Tabel 12), zij het op grond van verschillende redenen. Bijvoorbeeld de betekenis van het gebouw voor de gemeenschap: *'Het is een rijksmonument, het is een heel bepalend gebouw in het dorp en iedereen heeft er een band mee'* (Snijder, interview). Daarnaast als mogelijk laatste plek voor samenkomst: *'Er zijn geen winkels er is helemaal niks verder. Een kerk, maar ook daar worden al geen diensten meer gehouden. Dus dit moet je behouden'* (Gramberg, interview). Hieruit wordt eens te meer duidelijk dat de initiatieven handelen voor de gemeenschap met het vinden van manieren om een gebouw met waarde voor die gemeenschap te behouden.

De buitendorpse initiatieven hebben juist bij toeval het schoolgebouw voor hun initiatief weten te bemachtigen: *'Via Funda'* (Boerema, interview) en een *'advertentie in de krant'* (Onnes, interview). De initiatiefnemers waren op zoek naar een geschikte ruimte voor hun onderneming. Hierbij zijn ze uiteindelijk terecht gekomen bij de leegstaande basisschoolgebouwen. In eerste instantie hadden deze initiatiefnemers de basisschoolgebouwen dus niet concreet op het oog en het specifiek behoud van het gebouw was niet een gesteld doel zoals bij de binnendorpse initiatieven. Dit kan worden verklaard door de *insiders' information* van Galster (2001). Informatie dat het gebouw leeg kwam te staan ontbrak bij de buitendorpse initiatieven, terwijl de binnendorpse initiatiefnemers ver voor sluiting al vernomen hadden dat de school zou verdwijnen.

Uiteindelijk maken de buitendorpse initiatieven natuurlijk wel een bewuste keuze voor het basisschoolgebouw. Het onderscheid in de bewuste keuze voor het basisschoolgebouw tussen de binnendorpse en buitendorpse initiatieven zit hem in het feit dat binnendorpse initiatieven het gebouw specifiek kiezen voor het behoud van het gebouw omdat deze waarde heeft voor de gemeenschap. Bij de buitendorpse initiatieven daarentegen berust deze bewustheid op het feit dat het gebouw geschikt is voor de activiteit die men wil ondernemen. Echter, de toevalligheid waarmee

men terecht is gekomen bij het betreffende basisschoolgebouw en die aan de keuze vooraf is gegaan, maakt dat deze initiatieven binnen dit onderzoek op dit punt worden omschreven als toeval.

Tabel 12. Initiatieven onververdeeld									
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Locatie	Bewust	Bewust	Bewust	Bewust	Bewust	Bewust	Toevallig	Toevallig	Toeval

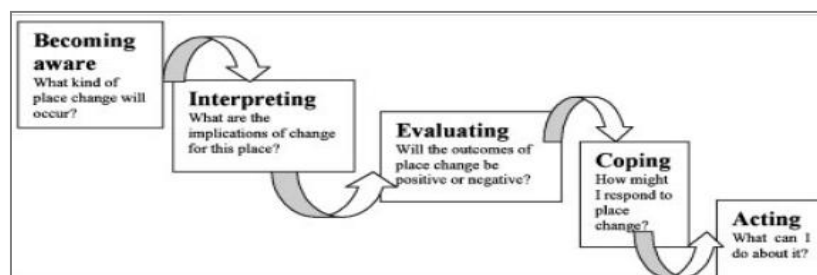
4.3. Wanneer

Het bewust of toevallig aanwijzen van het basisschoolgebouw als locatie van het initiatief is ook terug te zien op het gebied van tijd. Gekeken wordt naar wanneer de initiatiefnemers zijn gestart met hun initiatief.

Er is hierin wederom een duidelijk verschil zichtbaar tussen de binnendorpse en buitendorpse initiatieven. De binnendorpse initiatieven zijn allemaal gestart vanaf of zelfs al voor het daadwerkelijk sluiten van de school (Het wijkbedrijf in Selwerd is een uitzondering, voorafgaand aan dit initiatief hadden al meerdere invullingen zich gevestigd in het gebouw, die uiteindelijk ook weer vertrokken zijn). Hieruit blijkt ook dat de initiatiefnemers het basisschoolgebouw dus zeer bewust hebben gekozen als locatie, door in gevallen al voor de sluiting bezig te zijn met een nieuwe invulling. De buitendorpse initiatieven zijn pas in een later stadium na het sluiten van de basisschool begonnen met het initiatief.

De binnendorpse initiatieven hebben met het opzetten van het initiatief alvorens de school sloot een bepaalde cyclus doorlopen, namelijk de *Stages of Psychological response* van Devine-Wright (2009) (Figuur 6). Dit model laat verschillende reactievormen zien op veranderingen in de omgeving, van gewaarwording tot en met uiteindelijk handelen. Het heeft betrekking op de vraag wanneer de betreffende initiatiefnemer het initiatief onderneemt en is opgebouwd uit verschillende opeenvolgende fasen: *becoming aware*, *interpreting change*, *evaluating change*, *coping* en *acting*. Omdat de binnendorpse initiatiefnemers vaak al voor het daadwerkelijk sluiten van de basisschool op de hoogte waren van de ontwikkeling, had men voldoende tijd om de gevolgen van de sluiting voor het dorp op een rij te zetten. *'Dus eigenlijk zijn alle voorzieningen weg, met de school als laatste voorziening weggegaan. En ook het ontmoetingspunt is daardoor verdwenen'* (Snijder, interview). Omdat, zoals uit het citaat blijkt, de school vaak de laatste voorziening in het dorp was, had dit een zeer sterke negatieve lading. Hieruit volgde het opzetten van de respectievelijke initiatieven. Één quote die de hele cyclus mooi omschrijft komt van Gramberg (interview) en het initiatief van De Pompel: *'Dit [het gebouw] is of het startpunt of het eind samenkomstpunt van heel veel dingen (INTERPRETING). Als je dit niet meer hebt dan was mijn stelling dan dondert die samenleving als los zand in elkaar, dan heb je niks meer (EVALUATING). Dus dit moet je behouden, het kan gewoon niet anders (COPING/ACTING).'*

Het doorlopen van deze cyclus heeft zich niet voorgedaan bij de buitendorpse initiatieven, allereerst omdat zij als mensen van buiten het dorp niet op de hoogte waren van het sluiten van de school. Daarnaast is het inschatten van de precieze gevolgen voor de gemeenschap als buitenstaander ook lastig te beoordelen.

Figuur 6. Stages of psychological response over time to place change (Devine-Wright, 2009)

	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Wanneer	Vanaf	Voor	Na	Voor	Voor	Voor/vanaf	Na	Na	Na

4.4 Nieuwe ronde, 'nieuwe' kansen

Scholen zijn altijd belangrijke plaatsen geweest voor de gemeenschap. Naast dat scholen natuurlijk voorzien in educatie en het opdoen van kennis, verstrekt de school volgens Miller (1993) de gemeenschap een gemeenschappelijke ontmoetingsplaats omdat deze vaak gevestigd is in het centrum van het dorp. Lyson (2002) stelt dat ze dienen als sociale en culturele centra. Het zijn plaatsen voor sport, theater, muziek en andere maatschappelijke activiteiten. Met het sluiten van de basisschool vallen deze functies allemaal weg.

Hier wordt er stilgestaan bij welke functies de basisschool vervulde voordat sluiting een feit werd. Dit wordt gedaan om later te kunnen vergelijken met de functies die men uiteindelijk wil bewaren met het initiatief.

Natuurlijk was de basisschool er in eerste plaats voor educatie en het bijbrengen van kennis. Overige activiteiten waarbij de school betrokken was verschillen per locatie (Tabel 14). Waar twee initiatiefnemers geen idee hebben van de latente functies van de basisschool, geeft een ander aan dat er alleen sprake was van de educatieve functie, echter zeker weten doet hij dat niet. Wat opvalt is dat twee van deze drie initiatiefnemers horen bij de zogenoemde buitendorpse initiatieven. Zij hadden als mensen van buiten de gemeenschap geen toegang tot dergelijke informatie. De andere initiatieven waarvan de initiatiefnemers wel woonachtig zijn in het dorp, hebben deze informatie wel en waren wel in staat latente functies te benoemen.

Slechts bij één school was sprake van verdergaande vormen van het organiseren van activiteiten zoals musicals, muziek en toneel. De overige initiatieven geven aan dat er slechts beperkte nevenactiviteiten hebben plaats gevonden bij de school; van het organiseren van een jaarlijkse markt tot het openstellen van het speelplein als schaatsbaan en het hosten van de schaatsmarathon op natuurijs. Het beperkt aantal nevenactiviteiten van de school kon zich bijvoorbeeld voordoen als gevolg van de aanwezigheid van een dorps huis. *'Er is een dorps huis dus daar vonden dat soort dingen [andere activiteiten] plaats'* (Snijder, interview). In in ieder geval drie van de zes gevallen werden andere activiteiten ondernomen, zij het voor de één frequenter dan voor de ander. Toch boden ze hiermee plaats om elkaar te ontmoeten en samen te komen. Deze scholen voorzagen dus, zoals ook Miller (1993) en Lyson (2002) stelden, in een gemeenschappelijke ontmoetingsplaats en boden ruimte voor maatschappelijke activiteiten.

	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Nevenfuncties school	Locatie voor marathon op natuurijs	Plantenmarkt in Mei (+thee,koffie)	Weet het niet (school al 10 jaar weg)	Toneel, musical, muziek. Activiteiten school/dorp verbonden	Toneel, musical, muziek. Activiteiten school/dorp verbonden	Ontmoeten	Denkt alleen educatie	Weet het niet	Niet bekend

Nu er helder is welke functies de scholen vervulden, wordt er gekeken naar welke functie of functies er na sluiting aan het gebouw zijn gegeven. Wat opvalt is dat er een verschil is in of initiatiefnemers bij aanvang van het initiatief bepaalde functies willen behouden of niet. En zo ja, welke functie dit dan is of welke functies dit dan zijn.

Het aangetoonde verschil tussen binnendorpse en buitendorpse initiatieven komt ook terug wanneer er een blik wordt geworpen op het behoud van functies. De binnendorpse initiatieven hadden bij aanvang van het initiatief al een duidelijk geschetst beeld van de functie die behouden zou moeten blijven. Bij deze initiatieven heerst veelal eenzelfde gedachte. Omdat de school een plek van ontmoeting is geweest en dit met het verdwijnen van de school is verdwenen, was het voor de initiatiefnemers helder dat de ontmoetingsfunctie behouden dan wel hersteld zou moeten worden.

Een plek van samenkomst moest in het dorp aanwezig blijven. Hier moest echter worden gewaakt voor concurrentie met gevestigde dorpshuizen. Daarom is er door Heijnen (interview) bewust voor educatie gekozen als hoofdfunctie en niet ontmoeten: *'Het dorpshuis is nummer één voor ontmoeten. En wij moeten het zoeken in het werken of het wonen of het onderwijs. Dus één van die drie en niet meer het ontmoeten. En het lastige is wel dat ontmoeten een heel belangrijk onderdeel van of werken, leren en zorg is'*. Daarentegen stelt Snijder (interview) dat een extra ontmoetingsplek in een dorp niet erg is, mits de ontmoetingsplekken elkaar aanvullen en niet elkaars bezoekers wegtrekken: *'We willen andere dingen hier doen dan in het dorpshuis. Wij hebben bijvoorbeeld een speellokaal dat heeft het dorpshuis weer niet. En het dorpshuis heeft een grote zaal met een toneel. Dat hebben wij weer niet. Dus eigenlijk is het nu zo dat het elkaar heel mooi aanvult.'*

De buitendorpse initiatieven geven aan dat er bij aanvang van het initiatief geen vooropgezet en uitgesproken idee was van welke specifieke functie er bewaard zou worden (Tabel 15). Ondanks dat de buitendorpse initiatieven in eerste instantie niet gericht bezig waren met het behouden van een functie, blijken gedurende het verloop van het initiatief toch functies te zijn behouden. Dit is voornamelijk een educatieve functie: *'Er zit een educatieve functie aan, maar dat is niet de oorspronkelijke opzet zozeer geweest'* (Boerema, interview). Dat de educatieve functie blijft bestaan bij het initiatief van Onnes (interview) is *'een leuke bijkomstigheid'*. Ook hieruit blijkt dat de educatieve functie niet een vooropgezet plan was.

	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Te bewaren functies	Ontmoeten, openbare functie, meerwaarde	Educatie, ontmoeten, samenkomst, gemeenschap verbinden	Ontoeten, educatie	Ontmoetings functie	Ontmoetings functie	Voornamelijk ontmoeten	Educatief, Ontmoeten	Educatief	Voornamelijk educatief

4.5. Van functie naar invulling

Welke invullingen zijn er gegeven aan het basisschoolgebouw om de functie te verwezelijken. Hierin wordt een onderscheid gemaakt tussen permanente en tijdelijke invullingen. Permanente invullingen zijn invullingen die altijd fysiek aanwezig zijn in het gebouw en bijvoorbeeld beschikken over een vast lokaal. Tijdelijke invullingen vinden slechts af en toe plaats en zijn niet permanent in het gebouw gevestigd, dit zijn meer losse activiteiten. Daarnaast wordt in gegaan op nog spelende ideeën voor de toekomst en de selectie van invullingen die geschikt geacht worden om binnen het initiatief plaats te kunnen vinden.

De gedachte over de hoofdfunctie werkt sterk door in de uiteindelijke invullingen. Dit is logisch, want er wordt naar invullingen gezocht die de hoofdfunctie ondersteunen. De binnendorpse initiatieven laten een divers aanbod zien van permanente invullingen (Tabel 16). Dit is onder andere mogelijk omdat de schoolgebouwen beschikken over meerdere lokalen. Hierdoor is er ook ruimte beschikbaar voor een dergelijk divers aanbod en hoeven de initiatiefnemers zich niet te beperken tot één enkele invulling. De diversiteit komt niet alleen terug in het doen en laten van de invulling, ook de doelgroepen die daarmee worden aangesproken zijn divers, bijvoorbeeld op basis van leeftijd: van kinderopvang, jeugdthonk en een PC-werkplaats voor de jongere generatie tot huiskamers, een jeu-de-boulebaan en moestuinen voor de wat oudere generatie. Diversiteit vindt ook plaats op basis van interesses: van sport (popup-gym) tot dieren (wereldboerderij) en van duurzaamheid (plastic projecten) tot lectuur (bibliotheek).

De buitendorpse initiatieven richten zich, ondanks de verschillende mogelijkheden die het aantal lokalen biedt, echter concreet op één invulling. De focus van invullingen ligt nadrukkelijk op kunst; nevenactiviteiten of invullingen met een diversere achtergrond komen niet aan de orde. *'Versnipperen kan altijd nog'* (Onnes, interview). Hiermee is de doelgroep echter ook zeer afgebakend en beperkt.

Bij de permanente invullingen is dus een verschil waar te nemen tussen binnendorpse en buitendorpse initiatieven. Bij tijdelijke invullingen zien we juist overeenkomsten. Er worden door elk van de initiatieven losse activiteiten georganiseerd. Hierbij wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van het schoolplein of zo genoemde flexibele lokalen. Dit zijn lokalen die geen vaste invulling krijgen. 'We hebben gezegd dat we in ieder geval één ruimte vrij willen houden dat je die kunt verhuren voor wat je maar wilt' (Snijder, interview). Veel voorkomend is de verhuur voor vergaderingen. Ondanks dat zowel binnendorpse als buitendorpse initiatieven voorzien in tijdelijke activiteiten, valt er toch iets op. Bij de buitendorpse initiatieven zijn de tijdelijke activiteiten voornamelijk gelinkt aan de permanente invullingen. De tijdelijke activiteiten zijn gericht op kunstvormen zoals poëzie (geschreven kunst), concerten (muzikale kunst) en tentoonstellingen ervan. Hiermee wordt aanspraak gemaakt op dezelfde doelgroep die wordt aangesproken met de permanente invullingen.

Tabel 16. Initiatieven onververdeeld							
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
Invulling (permanent)	Kinderopvang, kunstenaressen, huiskamer, jeu de boule baan	"Mijn Tafel", infopunt, plastic project, popup gym	Klusteam Wijkwerk bedrijf, moestuin, PC werkplaats, wereldboerderij, aquaponics, kinderopvang, wijktoeristen bureau, Ondernemers Selwerd	Expositie ruimte, bibliotheek, jeugdhonk	Expositie ruimte, bibliotheek, jeugdhonk	Schilderatelier, beeldhoud atelier, expositie ruimte, workshops	Expositie amateur schilders, schilderen, workshops
						Divers	Concreet
Invulling (tijdelijk)	Veilingen, dorpsborrels	Plantenmarkt	Flexplekken, vergaderruimte	Vergaderzaal, feesten en partijen	Vergaderzaal, feesten en partijen	Vergadering, concert, poëzie	Tentoonstelling

De initiatieven zijn in een continu proces om nieuwe invullingen te bedenken (Tabel 17). Dit wordt ook mogelijk gemaakt door een actieve gemeenschap. 'Er zijn nu mensen die hebben hier aangeklopt en die verkopen tweedehands boeken, een soort boekenwinkel. Dat gaat voor 90% naar het goede doel' (Koenders, interview). Men wil vernieuwend blijven en rouleren in invullingen om zo blijvend aansprekend te zijn. Hiermee kun je volgens Koenders (interview) ook een nieuwe aanloop van mensen naar het initiatief genereren. Toch zien we deze ontwikkeling alleen bij de binnendorpse initiatieven. De buitendorpse initiatieven zeggen niet bezig te zijn met andere ideeën en zich vast te houden aan de huidige invullingen, zij zijn meer voor behoud van de huidige invullingen.

De binnendorpse initiatieven met een diverse achtergrond qua invullingen willen deze diversiteit op peil houden door steeds nieuwe ideeën voor invullingen aan te dragen. Ze willen als het ware innoveren. De buitendorpse initiatieven met juist één specifieke en concrete invulling gaan meer behoudend te werk en hebben geen verdere intenties of ideeën ter uitbreiding van de huidige invullingen.

Tabel 17. Initiatieven onververdeeld							
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
Ideeënvat	Kapsalon, dorpsbibliotheek	Fitrine met opgravingen uit buurt	Verkoop 2 ^e hands boeken, kerstmarkt	Eetclub	Eetclub	Innoverend	Geen
							Geen
							Behoudend

De invullingen worden echter niet zomaar gekozen. We hebben al gezien dat binnendorpse initiatieven de gemeenschap om raad hebben gevraagd middels inspraak en discussieavonden en dat de gemeenschap dus mee heeft mogen beslissen met het toewijzen van invullingen. Verder blijkt dat concurrentie met bijvoorbeeld een dorps huis zoveel mogelijk wordt vermeden. Ze zijn dus zeer selectief bezig met het vinden van invullingen. Een ander punt waarop selectie plaatsvindt is of de invulling überhaupt een toegevoegde waarde heeft voor de gemeenschap. Zo stelt Koenders (interview): 'Uiteindelijk alles wat we hier doen moet ten goede komen aan de wijk.' Niet voor niets

flyeren ze met de slogan 'Kunt u iets betekenen voor de wijk? Kom langs!' Snijder (interview) heeft eenzelfde blik op dit onderwerp: 'Geen meerwaarde voor het dorp? Helaas pindakaas'.

Tabel 18. Initiatieven onververdeeld

	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Selectie (bij nieuwe invulling)	Geselecteerd op meerwaarde	Selecteerd op thema duurzaamheid	Moet ten goede komen aan de wijk	Geen selectie	Geen selectie	Selectief	Wijkt niet af van huidige invulling	Wijkt niet af van huidige invulling	Niet selectief

4.6 Succesvol

Het succes kan vanuit verschillende hoeken worden belicht. Om inzichten te krijgen in het succes van het initiatief heeft de onderzoeker een onderscheid gemaakt in drie groepen. Succes wordt bekeken vanuit het initiatief zelf, vanuit de gemeenschap waarvoor het initiatief wordt gestart en vanuit de initiatiefnemer die het initiatief is gestart.

Voor wat betreft het initiatief wordt er gekeken naar het verzorgingsgebied: is het initiatief sterk lokaal of wordt er ook gepoogd om regionaal voeten in de aarde te krijgen? Bij het kijken naar succes vanuit de gemeenschap, ligt de focus op reacties uit deze gemeenschap. De initiatieven worden immers gestart om iets voor de gemeenschap te betekenen, de meningen vanuit deze gemeenschap zijn dus een belangrijke factor. Als laatste is aan de initiatiefnemers gevraagd wat zij belangrijke kenmerken vinden voor het slagen van hun initiatief. Er wordt ingegaan op materiële en immateriële aspecten van succes. Deze verdeling is gemaakt uit door de respondenten genoemde elementen van succes. Verder is er aandacht voor publiciteit. Op welke wijze maken de initiatiefnemers zich kenbaar voor de gemeenschap. Een begin van succes is immers het bekend maken dat je er bent, als mensen niet afweten van je bestaan zullen ze ook niet komen. Er wordt daarom ingegaan op op welke manieren de initiatieven zichtbaar zijn voor de gemeenschap en daarmee bezoekers voor het initiatief weten te werven.

Het verzorgingsgebied is het gebied waar gebruikers van een bepaalde voorziening wonen. Er is aan de initiatiefnemers gevraagd waar mensen die gebruik maken van het initiatief vandaan komen, om zo te kunnen kijken naar wat het verzorgingsgebied van het initiatief is. Op deze manier kan er gekeken worden of dit verzorgingsgebied groter is dan de eigen gemeenschap. Het aan weten te trekken van mensen van buiten de gemeenschap wordt hier gezien als een vorm van succes.

Zo stelt Heijnen (interview) dat het initiatief er voornamelijk voor de eigen gemeenschap is 'maar ook de regio wel een beetje bedient' (Heijnen, interview). 'Een beetje' laat wel blijken dat het zwaartepunt van het initiatief wel binnen de eigen gemeenschap ligt. Gramberg (interview) vertelt over het initiatief dat 'ook overheid en semi-overheid ons [het initiatief] goed kunnen vinden [als locatie voor vergaderingen]. De ijsclub uit Slochteren vergaderen hier 1x per jaar. Ook particulieren die familiefeestjes hebben', maar dat het voornamelijk de bedoeling is dat het initiatief op de eigen gemeenschap is gericht, 'want toen wij die subsidie verkregen, hebben we wel vernomen dat het niet de bedoeling is om hier een commerciële activiteit van te maken [...] om andere ondernemers niet het brood uit de mond te stoten' (De Vries, interview).

De buitendorpse initiatieven hebben een heel sterk regionaal verzorgingsgebied. 'Inmiddels komen er ook wel mensen van buiten het dorp [Godlinze]; van Holwierde van Losdorp van Appingedam. Ja, vanuit Spijk zijn er ook wel mensen geweest.' Daaraan toevoegend wordt zelf dan ook al opgemerkt dat het initiatief niet alleen binnen de dorpsgrenzen blijft: 'Dus dan krijg je een bovendorpse functie' (Boerema, interview). Initiatiefnemer Onnes ziet haar initiatief zelfs de regionale schaal ontstijgen: 'Ik had afgelopen weekend 3 dames uit Duitsland, 2 mensen uit Tilburg, Arnhem, Utrecht, Noord-Holland' (Onnes, interview).

Hieruit wordt duidelijk dat de initiatieven niet alleen aanspraak maken op de eigen gemeenschap, ook buiten het dorp worden geïnteresseerden voor het initiatief gevonden. Uit de analyse van de interviews blijkt dat het ene initiatief echter meer de focus heeft liggen op de regio dan de ander,

maar dat alle initiatieven wel degelijk aandacht hebben voor, en gebruikers hebben uit, de regio. Het uitbreiden van de invloed van het initiatief is daarom een graadmeter van succes.

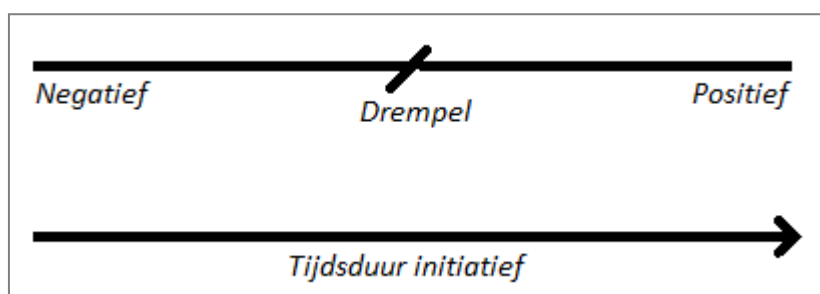
Tabel 19. Initiatieven onverdeeld									
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Regio overstijgend?	-	Ook een beetje de regio	Niet persé wijk gebonden	Voornamelijk dorpsgericht, maar soms voor buitenaf	Voornamelijk dorpsgericht, maar soms voor buitenaf	Mindere mate regio	Regio	Regio	Regio

Een belangrijke graadmeter in of een initiatief al dan niet geslaagd is, is de reactie uit de gemeenschap en van de gebruikers en daarmee de reactie van hen waarvoor het initiatief ondernomen wordt. Tevredenheid zal over het algemeen leiden tot meer bezoeken aan het initiatief dan ontevredenheid en omdat het succes van een initiatief mede draait op gebruik vanuit de gemeenschap, zijn reacties uit het dorp dus een belangrijke graadmeter voor succes.

Toch is dit makkelijker gezegd dan gedaan, want waar voorstanders zijn, zijn namelijk ook altijd tegenstanders te vinden. Eenzelfde constatering kan worden gedaan bij elk van de onderzochte initiatieven (Tabel 20). Het feit is dat niet iedereen uit de gemeenschap het eens kan zijn met de gang van zaken omtrent het initiatief. Er zullen dus altijd zowel voor- als tegenstanders van het initiatief te vinden zijn. Daarnaast is er een groep *'die er niet mee bezig is'* (Heijnen, interview) en mensen die er *'gewoon geen interesse in hebben'* (De Vries, interview). Unanieme tevredenheid is dus praktisch onmogelijk en daarmee een utopie. Wel kan men tegenstanders, of mensen die ontevreden zijn proberen naar de andere kant van het spectrum te krijgen. Het organiseren van open dagen is hiervoor geschikt gebleken, maar uiteindelijk zal dat in sommige gevallen ook vanzelf moeten gaan. *'Ik denk op termijn ook dat sommige mensen die er nu nog geen weet van hebben toch betrokken raken, [...] en denken van: hé! dat had ik niet gedacht. Er is gewoon een drempel om ergens binnen te stappen soms'* (De Vries, interview).

Deze drempel kan ook een grens zijn tussen een negatieve en positieve reactie over het initiatief. (Figuur 8). Het valt op dat sommige mensen die niet vanaf het begin achter het initiatief stonden en waarvan de tevredenheid over de initiatieven minimaal was toch na verloop van de tijd positief zijn geworden. Met een toenemende tijdsduur van het initiatief is te zien dat de reacties van de negatieve kant beginnen te schuiven richting de positieve kant. Dit was bijvoorbeeld mogelijk door *'een lange aanloop in het begin'* waardoor het initiatief pas later *'begon te leven'* (Koenders, interview). Daarbij stelt hij *'dat je wel een aantal succesjes nodig hebt'* waarna mensen pas achter het initiatief gaan staan en zien waartoe het instaat is. De Vries (interview) stelt min of meer hetzelfde: *'Achteraf is men toch wel heel erg blij hoe het gebouw er nu uit ziet, dus ja. Daar hoor je mensen niet zo meer over'*. Oftewel: ook hier hadden de reacties op het initiatief in het begin een meer negatieve lading.

De initiatieven blijken na een tijd een verschuiving te zien in het aantal negatieve reacties. Toch is niet iedereen uit de gemeenschap bezig met het initiatief; er blijven mensen afzijdig en dus blijft er sprake van wisselende reacties. Doch het feit dat steeds meer mensen richting de positieve kant opschuiven is een indicatie van succes.

Figuur 8. Reacties uit de gemeenschap, sommigen moeten een 'drempel' over

Tabel 20. Initiatieven onververdeeld									
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Reactie gemeenschap	Wisselend	Zowel positief als negatief	Begon sceptisch nu meer enthousiast	Eerst verdeelde mening nu meer positief	Zowel belanghebbenden als mensen die geen belang erbij hebben	Wisselend	Positief	Zowel positief als negatief	Wisselend

Als laatste invalshoek voor succes is er aan de initiatiefnemers gevraagd naar wat zij belangrijke kenmerken vinden voor het slagen van hun initiatief. Dit leverde een grote hoeveelheid aan begrippen en termen op. Uit al deze begrippen zijn twee hoofdgroepen op te maken: een groep die gaat over het materiële aspect en een groep die gaat over immateriële aspecten. Bij materieel ligt de focus op de financiën, terwijl de immateriële aspecten gericht zijn op sociaal vlak en dus niet-grijpbare aspecten.

Het valt op dat eigenlijk elke initiatiefnemer zowel termen voor materiële als immateriële aspecten noemt. De benadering is echter verschillend. Zo ligt de focus van de binnendorpse initiatieven veel meer op de immateriële aspecten dan op het materiële aspect. Het materiële aspect komt hier over het algemeen ook pas veel later aan bod dan bij de buitendorpse initiatieven. Hier worden financiën eerder aangedragen als element voor succes en wordt het dus kennelijk belangrijker gevonden. Ook de manier van kijken naar het materiële aspect is anders. Gaat het bij de buitendorpse initiatieven over *'Is het wel loonvormend?'* (Boerema, interview) en gaat het daarmee over financiën in de zin van *'kan ik ervan leven?'*, zo benaderen de binnendorpse initiatieven het materiële aspect juist vanuit het oogpunt van het initiatief. *'Financiële middelen om het [het initiatief] te ondersteunen'* (Koenders, interview), dan wel concreet over de invullingen: *'wordt je ook geleid door de soort subsidie die je krijgt'* (De Vries, interview). Hier hebben de financiën dus volledige betrekking op het initiatief met de invullingen zelf en daarmee op de gemeenschap. De geldstroom gaat als het ware naar de gemeenschap, omdat het geld wordt geïnvesteerd in het initiatief waar de gemeenschap profijt van heeft. De financiën bij de buitendorpse initiatieven zijn gericht op de initiatiefnemers en komen daardoor niet (direct) ten goede aan de gemeenschap als geheel.

Dat bij de binnendorpse initiatieven de gemeenschap nadrukkelijk is betrokken, is ook terug te zien bij de immateriële aspecten die de initiatiefnemers benoemen. Het gaat hier om sociale vormen van succes met begrippen als enthousiasme, doorzettingsvermogen, draagvlak en communicatie. Hier wordt ingegaan op zowel elementen van de initiatiefnemer zelf (enthousiasme en doorzettingsvermogen), alsook een link gelegd naar de gemeenschap (draagvlak en communicatie). De buitendorpse initiatieven benoemen veel minder immateriële aspecten, degene die ze benoemen hebben vervolgens alleen betrekking op de initiatiefnemer zelf: hard werken en plezier.

Tabel 21. Initiatieven onververdeeld									
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Succes	Immaterieel	Materieel en immaterieel	Materieel en immaterieel	Materieel en immaterieel	Materieel en immaterieel	Meer immaterieel	Materieel en immaterieel	Materieel en immaterieel	Meer materieel

Daarnaast is de initiatiefnemers gevraagd naar het realiseren van bekendheid van het initiatief. Een begin van succes is immers het bekend maken dat je er bent, als mensen niet afweten van je bestaan zullen ze ook niet komen.

Door de initiatieven worden verschillende social media platforms ingezet, denk hierbij bijvoorbeeld aan *Facebook*. Het is een middel waar met behulp van beeldmateriaal en in tekst de voortgang van het initiatief kan worden weergegeven. Koenders (interview) stipt het belang van publiciteit aan: *'Ik bedoel, je kunt nog zo mooi dingen hier organiseren, maar uiteindelijk hebben we de wijk gewoon nodig en willen we de wijk hier binnen hebben. En dat lukt alleen maar als mensen van je bestaan af weten en weten wat er te doen is'*. Het is een middel om mensen te bereiken. Dit is essentieel voor een succesvol initiatief. Door middel van het zoeken van publiciteit worden ook nieuwe bezoekers en

gebruikers geworven. 'Op facebook zet ik bijvoorbeeld altijd even een verhaaltje van wat voor workshop we hebben gehad, en daar komen altijd nog wel nieuwe deelnemers uit' (Onnes, interview).

Om niet alleen zichtbaar te zijn voor de veelal jongere generatie, die makkelijk hun weg vinden in de huidige digitale wereld, zijn de initiatieven ook bewust bezig met de traditionele vormen van publiciteit. Er wordt rekening gehouden met mensen die minder vaak *online* zijn en dus minder makkelijk toegang hebben tot deze moderne publiciteitsvormen. Zo voorzien ook de papieren dorpskrantjes de gemeenschap van informatie over het wel en wee van de initiatieven. Daarnaast wordt met flyereren de aandacht van de gemeenschap getrokken.

Naast dat de initiatieven zelf regelmatig de publiciteit zoeken, zijn ook mensen die activiteiten verzorgen binnen het initiatief bezig met zichzelf kenbaar te maken aan de gemeenschap. Ook hier wordt gebruik gemaakt van zowel traditionele als moderne vormen van publiciteit. Omdat de buitendorpse initiatieven geen andere organisatoren van activiteiten hebben, geldt deze vorm van publiciteit niet voor deze initiatieven.

Waar de traditionele publiciteit vooral heel lokaal is, biedt het gebruik van moderne publiciteitsmiddelen veel mogelijkheden om ook mensen van buiten de gemeenschap te bereiken. Een voordeel is dat de bekendheid van het initiatief hiermee wordt vergroot. Als gevolg hiervan kan het eerder besproken verzorgingsgebied van het initiatief ook toenemen.

Tabel 22. Initiatieven onverdeeld									
	De Rïeshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)		De Sterren	De Weerborg	
Publiciteit initiatiefnemers	Facebook, website, nieuwsbrief, collums, dorpskrant	Facebook, persberichten, flyereren, adverteren in regionale krantjes	Facebook, website, wijkkrant, flyereren	Facebook, Dorpskrant, nieuwsbrief	Facebook, Dorpskrant, nieuwsbrief	Traditioneel en modern	Dorpskrantje, atelierroute, mond-op-mond reclame	Facebook, blogs, instagram, twitter, website, netwerk van journalisten	Traditioneel en modern
Publiciteit vaste gebruikers	Facebook	-	Facebook, twitter, eigen websites, flyers	Huis-aan-huis	Huis-aan-huis		-	-	

5. CONCLUSIE

Hoofdstuk 5 - In dit hoofdstuk komt de conclusie aan bod. Voordat evenwel overgegaan wordt op het beantwoorden van de deelvragen en onderzoeksvraag, vindt er eerst nog een korte terugblik plaats naar de twee recente ontwikkelingen die de aanleiding waren voor dit onderzoek. De daaruit voortkomende deelvragen en hoofdvraag zullen ook nog eenmaal de revue passeren. Na het opsommen van de onderzoeksvragen zal worden overgegaan op het beantwoorden van deze vragen. De antwoorden op de deelvragen zullen uiteindelijk leiden tot de eindconclusie en het beantwoorden van de onderzoeksvraag.

5.1 Recente ontwikkelingen

Sinds ca. 2000 heeft in Nederland een sterke afname plaatsgevonden van het aantal leerlingen in de leeftijdscategorie van 4-12 jaar. Dit heeft grote gevolgen voor o.a. het primair onderwijs. Als gevolg van de teruggang in leerlingenaantallen worden veel scholen geconfronteerd met sluiting (Egelund & Laustsen, 2006; Haartsen & Van Wissen, 2012). Volgens de Nationale Onderwijsgids (2015) zijn er in Nederland in het schooljaar 2014-2015 107 basisscholen gesloten door een dalend leerlingenaantal. Het schooljaar daarvoor, 2013-2014, lag dit aantal op 108 gesloten basisscholen. In de provincie Groningen blijkt dat er de afgelopen vijf jaar ruim 40 basisscholen gesloten zijn; ook hier was de meest voorkomende oorzaak het dalende leerlingenaantal (RTV Noord, 2015). We hebben dus te maken met structurele sluiting van basisscholen. Doordat de school vaak in het centrum van het dorp is gesitueerd, bezorgd het de gemeenschap een gevoel van identiteit en een gemeenschappelijke ontmoetingsplaats (Miller, 1993). Met het leeg komen te staan van een dergelijk gebouwen verliest de gemeenschap dus een belangrijk invulling.

Een andere ontwikkeling is het ontstaan van de doe-democratie. De doe-democratie verwijst volgens Oude Vrielink et al. (2013) naar actieve burgers die een bijdrage willen leveren aan de publieke zaak door concreet doen. In tijden dat de overheid een meer dienende en faciliterende rol in neemt, ligt hier de kans voor burgers om zelf de touwtjes in handen te nemen.

5.2 Onderzoek

Het combineren van beide genoemde ontwikkelingen is de basis geweest voor dit onderzoek. Zijn er burgers die daadwerkelijk de touwtjes in handen (durven te) nemen en met initiatieven komen om de schoolgebouwen te voorzien van een nieuwe gemeenschappelijke invulling? Hierbij ligt de focus van dit onderzoek op de provincie Groningen. Uit het voorgaande is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: *'In hoeverre slagen burgerinitiatieven in de Provincie Groningen erin om een gemeenschappelijke functie voor leegstaande basisschoolgebouwen te behouden?'*

Deze onderzoeksvraag is onderverdeeld in een vijftal deelvragen die helpen een antwoord te kunnen geven op de hierboven geformuleerde onderzoeksvraag:

- Wie onderneemt burgerinitiatieven en hoe gaat dit in zijn werk?
- Waarom worden burgerinitiatieven ondernomen en wanneer?
- Welke functies probeert men met burgerinitiatieven te bewaren?
- Met welke invullingen worden deze functies bewaard?
- Hoe succesvol zijn deze burgerinitiatieven en wat beïnvloedt hun slagen?

5.3 Beantwoording deelvragen

Na opheldering van de onderzoeks- en deelvragen vindt er een korte terugblik plaats naar het resultaten hoofdstuk. De antwoorden op de deelvragen worden hier bondig gepresenteerd.

5.3.1. Wie onderneemt burgerinitiatieven en hoe gaat dit in zijn werk?

Er is een aantal overeenkomsten tussen de initiatieven: het betreft mensen die vaak al in een eerder stadium ervaring hebben opgedaan met maatschappelijke werkzaamheden en daarnaast blijken allen van oorsprong niet afkomstig te zijn uit het dorp waar het initiatief plaatsvindt. Toch zijn er ook duidelijke verschillen tussen initiatieven aan te wijzen.

Ondanks dat de initiatiefnemers niet van oorsprong afkomstig zijn uit het dorp zijn de meeste er wel lang genoeg woonachtig om zich betrokken te voelen en dergelijke initiatieven te starten. Twee

blijken niet in het dorp waar het initiatief plaats vindt te wonen. Het niet woonachtig zijn in het dorp werkt door in bijvoorbeeld de aanpak en onderzoeksmethode. De initiatiefnemers die niet woonachtig zijn in het dorp gaan meer individueel te werk. Invullingen worden gedaan op basis van aannames of individuele kennis, er is sprake van weinig betrokkenheid van de gemeenschap. De initiatiefnemers die woonachtig zijn in het dorp werken juist vaak vanuit een samengestelde projectgroep. Deze projectgroepen hebben voor het beslissen over een invulling de gemeenschap om raad gevraagd middels discussieavonden en informatiemarkten. Naast dat deze initiatiefnemers collectief en betrokken zijn, is er dus ook een gezamenlijke weloverwogen beslissing genomen. Verder blijkt dat de initiatiefnemers die niet woonachtig zijn in het dorp een andere economische status hebben dan de initiatiefnemers die wel woonachtig zijn in het dorp. De niet in het dorp woonachtigen zijn nog actief op de arbeidsmarkt; het zijn ondernemers die ook vanuit dat oogpunt het initiatief zijn gestart. De wel-woonachtigen zijn om verschillende redenen niet meer actief op de arbeidsmarkt en hebben daarmee 'tijd' voor interesses die gerelateerd kunnen worden aan de initiatieven.

Tabel 23. Conclusie							
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
Wie & Hoe	Binnendorps, sociaal, betrokken, niet werkend					Buitendorps, individueel, afstandelijk, werkend	

5.3.2. Waarom worden burgerinitiatieven ondernomen en wanneer?

Waarom de initiatieven zijn ondernomen, is duidelijk geworden aan de hand van de motieven die af te leiden waren van de persoonlijke doelen en het doel van het initiatief als geheel; bij de binnendorpse initiatieven zijn de beide doelen gericht op de gemeenschap, zoals het activeren, verbinden en ondersteunen van andere mensen uit de gemeenschap. Het waarom is hier sterk gelinkt aan het iets willen betekenen voor de gemeenschap en ondernemen het initiatief dan ook vanuit belang voor de gemeenschap. De doelen van de buitendorpse initiatieven daarentegen hebben voornamelijk een individuele basis. Het draait hier om de opgezette onderneming. Dit is te onderbouwen met in hoeverre de initiatiefnemers beschikken over componenten van het CLEAR-model. Wat opvalt is dat de binnendorpse initiatieven in tegenstelling tot de buitendorpse initiatieven wel beschikken over de sociale en collectieve componenten, terwijl de buitendorpse initiatieven voornamelijk gericht zijn op de individuele component.

Als er gekeken wordt naar op welk moment het initiatief is gestart, voor sluiting, vanaf sluiting of na sluiting, valt op dat de binnendorpse initiatieven hun initiatief hebben gestart al voor of vanaf de leegstand van het basisschoolgebouw. De buitendorpse initiatieven zijn pas gestart nadat de het schoolgebouw al een tijd leeg heeft gestaan. Wat we hier uit af kunnen leiden is of de initiatiefnemers al dan niet bewust voor het schoolgebouw hebben gekozen als plaats voor het initiatief. Namelijk blijkt dat de buitendorpse initiatieven die begonnen zijn met hun initiatief nadat de school al een tijd verwijderd was uit het gebouw bij toeval het gebouw zijn tegengekomen. Er waren dus in eerste instantie geen concrete plannen voor dit gebouw door de initiatiefnemers. Dit is anders bij de binnendorpse initiatieven, hier is voornamelijk bewust gekozen voor het schoolgebouw als locatie van het initiatief. Dit is te zien aan het feit dat de initiatieven voor sluiting of vanaf sluiting zijn opgezet. Er is daarmee ingespeeld op informatie over de ontwikkelingen omtrent het verdwijnen van de basisschool. Daarnaast speelt het specifieke behoud van het gebouw een rol in waarom het initiatief wordt gestart, het gebouw is in de dorpen van grote waarde, ook om die reden is er bewust de keuze gemaakt om het initiatief in het basisschoolgebouw te vestigen.

Tabel 24. Conclusie							
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
Waarom & Wanneer	Inzien belang gemeenschap, bewuste keuze basisschoolgebouw, voor/vanaf sluiting					Ondernemend, toeval keuze basisschool, na sluiting	

5.3.3. Welke functies probeert men met burgerinitiatieven te bewaren?

Alles op een rijtje zettende zien we dat de functies die men wil bewaren in ieder geval voor de binnendorpse initiatieven overeen komen met de latente functie die de school vroeger had, namelijk

de ontmoetingsfunctie. Dit gebeurde op verschillende manieren. Voor de buitendorpse initiatieven kan er geen vergelijking worden gemaakt met betrekking tot de vroegere latente functies van de basisschool, omdat bij de respectievelijke respondenten niet bekend is of de school voorzag in dergelijke latente functies. Daarnaast bleken de buitendorpse initiatieven bij aanvang geen specifieke functie te willen behouden. Uiteindelijk kwam wel naar voren dat na verloop van tijd toch een educatieve functie de overhand heeft gekregen.

Tabel 25. Conclusie							
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
Functies	Latente functie ontmoeten, voornamelijk ontmoeten bewaren				Latente functie niet bekend, voornamelijk educatie bewaren		

5.3.4. Met welke invullingen worden deze functies bewaard?

We zien dat de invullingen om de gewenste functie te bereiken lopen via twee routes. Aan de ene kant wordt gezorgd voor een divers aanbod van activiteiten, terwijl aan de andere kant de invullingen specifiek en concreet blijven. Diversiteit is het kenmerk van de binnendorpse initiatieven. De diversiteit komt niet alleen terug in het doen en laten van de invulling, ook de doelgroepen die daarmee worden aangesproken zijn divers. Dit komt bijvoorbeeld terug in de vorm van de leeftijd van de doelgroep, maar ook in de interesse van de doelgroep. Hiermee worden de initiatieven zo veel mogelijk bereikbaar gemaakt voor iedereen uit de gemeenschap. De buitendorpse initiatieven zoeken de soort invullingen meer specifiek en concreet en hebben dan ook een meer afgebakende doelgroep: mensen die geïnteresseerd zijn in kunst.

Voor wat betreft tijdelijke invullingen, activiteiten die niet permanent in het schoolgebouw aanwezig zijn, valt op dat elk initiatief zijn permanente invullingen aanvult met dergelijke tijdelijke invullingen. Het verschil tussen de binnendorpse initiatieven en de buitendorpse initiatieven is dat de buitendorpse initiatieven deze tijdelijke invullingen qua onderwerp afstemmen op de permanente invullingen. De binnendorpse initiatieven gebruiken de tijdelijke invullingen ter verdere verbreding van het aanbod. Deze verbreding vindt bij de buitendorpse initiatieven dus niet plaats, waarmee de focus blijft liggen op dezelfde aangesproken doelgroep.

Naast de permanente en tijdelijke invullingen die dus daadwerkelijk aan de gang zijn en plaats vinden, hebben initiatieven nog ideeën voor mogelijke invullingen in de toekomst. Hiermee willen ze voortdurend aansprekend blijven voor de gemeenschap en het verdwijnen van interesse vanuit de gemeenschap voor het initiatief voorkomen. De initiatieven die met het opstellen van ideeën voor de toekomst interesses vanuit de gemeenschap vast proberen te houden, blijken alleen de binnendorpse initiatieven te zijn. Deze initiatieven proberen te innoveren en te rouleren in het aanbod. Bij buitendorpse initiatieven is hiervan geen sprake. Zij hebben geen verdere intenties of ideeën ter uitbreiding van de huidige invullingen, ze zijn meer behoudend en de focus ligt in zijn geheel op de huidige invulling.

Voor al deze invullingen worden bij de binnendorpse initiatieven serieuze overwegingen gemaakt. Aangedragen invullingen die bijvoorbeeld niet iets extra's met zich mee brengen of geen bijdragen aan de gemeenschap leveren hoeven niet te rekenen op een plek binnen het initiatief. Er vindt dus selectie plaats op de invullingen.

Tabel 26. Conclusie							
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
Invulling	Divers, innovatief, selectief				Concreet, behoudend, niet-selectief		

5.3.5. Hoe succesvol zijn deze burgerinitiatieven en wat beïnvloedt hun slagen?

Bezoekers zijn de sleutel tot succes. Het bereiken van deze bezoekers is dus een belangrijk element in het slagen van een initiatief. De initiatieven zijn zich hier goed bewust van en zoeken dan ook contact met de gemeenschap via verschillende wegen. Voor mensen die geen toegang hebben tot internet worden traditionele vormen van publiciteit gebruikt zoals advertenties in de dorpskrant, terwijl voor de generatie die online te vinden is moderne publiciteit wordt gebruikt in de vorm van

social media. Naast dat het de vaste groep bezoekers warm houdt, zorgt het ook voor een nieuwe aanwas van bezoekers.

Het gebruik van social media heeft daarnaast als voordeel dat het een groter bereik heeft dan bijvoorbeeld een dorpskrant. Hierdoor wordt het initiatief ook bekend buiten het dorp. De verscheidene initiatieven verwelkomen dus ook mensen van buiten de gemeenschap. Het initiatief is daarmee het dorp ontstegen. In termen van succes is dit een mooie prestatie. De buitendorpse initiatieven hebben echter wel meer de focus op de regio dan de binnendorpse initiatieven.

De reactie van de gemeenschap is ook een belangrijke indicator voor of een initiatief geslaagd is of niet. We zien bij de initiatieven wisselende reactie uit deze gemeenschap. Er zijn naast voorstanders natuurlijk ook tegenstanders en daarnaast mensen die zich afzijdig houden. Wat opvalt is dat veel initiatieven te maken hebben gehad met mensen die eerst meer negatief waren en na verloop van tijd positiever over het initiatief zijn gaan denken. Ze zijn gaandeweg de tijdsduur van het initiatief het initiatief meer gaan waarderen. Dit komt omdat initiatieven vaak te maken hebben met een aanlooptijd, waarin resultaten of successen nog niet zichtbaar zijn en men zich dus kan afvragen of het initiatief zin heeft. Tegenwoordig zijn veel reacties positief, wat aangeeft dat de initiatieven goed bezig zijn.

Daarnaast is gekeken naar wat de initiatiefnemers aspecten van succes vinden. Hierin is een onderscheid te maken tussen materiële en immateriële aspecten. Alle initiatieven onderkennen het belang van beide aspecten. Er is echter een verschil in het benaderen van deze aspecten. Het materiële aspect, waarin de focus ligt op financiën, blijkt bij de binnendorpse initiatieven betrekking te hebben op het kunnen behouden van het initiatief, terwijl voor de buitendorpse initiatieven de financiën gericht zijn op de inkomsten van de initiatiefnemer zelf. Bij de immateriële aspecten is ook een verschil tussen binnendorpse en buitendorpse initiatieven. De binnendorpse initiatieven gaan in op elementen van de initiatiefnemer zelf (enthousiasme en doorzettingsvermogen), maar daarnaast wordt er ook een link gelegd naar de gemeenschap (draagvlak en communicatie). De buitendorpse initiatieven benoemen veel minder immateriële aspecten, en degene die ze wel benoemen hebben vervolgens alleen betrekking op de initiatiefnemer zelf: hard werken en plezier. Er zou gesteld kunnen worden dat de buitendorpse initiatieven daarmee zakelijker voor de dag komen dan de binnendorpse initiatieven.

Tabel 27. Conclusie

	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
Succes	Mindere mate regio, reactie gemeenschap is wisselend, meer immaterieel, moderne en traditionele publiciteit					Regio, reactie gemeenschap is wisselend, meer materieel, moderne en traditionele publiciteit	

5.4 Beantwoording onderzoeksvraag

Na het afzonderlijke beantwoorden van de deelvragen kan het antwoord op de onderzoeksvraag 'in hoeverre slagen burgerinitiatieven in de Provincie Groningen erin om een gemeenschappelijke functie voor leegstaande basisschoolgebouwen te behouden?' worden geformuleerd.

Bij het beantwoorden van de onderzoeksvraag is het belangrijk onderscheid te maken tussen twee soorten initiatieven die elk op een andere manier slagen met hun initiatief. Dit zijn de binnendorpse en buitendorpse initiatieven. Beide worden gekenmerkt door het stellen van andere doelen en het hanteren van een verschillende aanpak. Binnendorpse initiatieven blijken doelen na te streven met oog voor het gemeenschappelijk belang. De gekozen aanpak om deze doelen te bereiken is hierop afgestemd middels sterke betrekking van deze gemeenschap. Bij buitendorpse initiatieven, daarentegen, staan de opgestelde doelen in het teken van een persoonlijk belang. Dit is terug te zien in een aanpak waarbij de gemeenschap geen inbreng heeft.

In hoeverre helpen de gestelde doelen en aanpak van de binnendorpse initiatieven bij het bereiken van een gemeenschappelijk functie? Bij de binnendorpse initiatieven zijn de gestelde doelen en gekozen aanpak sterk gemeenschaps gerelateerd. Het slagen van het initiatief hangt volgens deze

initiatiefnemers dan ook vooral af van immateriële aspecten zoals draagvlak en communicatie. Het materiële aspect, financiën, blijkt minder belangrijk.

Door medezeggenschap van de gemeenschap en het kunnen leveren van inbreng aan het initiatief, worden de gegeven invullingen zoveel mogelijk gespiegeld aan en afgestemd op de gemeenschap zelf. Dit zijn immers ook de mensen die gebruik zullen maken van het initiatief. Het afstemmen van de invullingen en activiteiten geldt voor zowel de permanente als voor de tijdelijke invullingen en activiteiten. Als gevolg hiervan ontstaat er een divers aanbod, wat resulteert in het aanspreken van verschillende doelgroepen uit de gemeenschap. Daarnaast is men met het bedenken van nieuwe invullingen gericht op innovatie. Hiermee pogen zij de interesse in het initiatief ook in de toekomst vast te houden en nieuwe doelgroepen aan te kunnen spreken.

In hoeverre helpen de gestelde doelen en aanpak van de buitendorpse initiatieven bij het bereiken van een gemeenschappelijk functie? De buitendorpse initiatieven pakken het op een andere manier aan dan de binnendorpse initiatieven. Dit komt omdat het een ander soort initiatief is. Dat blijkt niet alleen uit het feit dat ze het slagen van het initiatief voornamelijk bekijken vanuit het materiële aspect, maar ook dat ze woonachtig zijn buiten het dorp en ze het initiatief individueel ondernemen en niet gezamenlijk.

Het initiatief wordt opgezet vanuit eigen ervaringen en ideeën, waarmee de link met de gemeenschap ontbreekt. De gekozen invullingen en activiteiten zijn hiermee, in tegenstelling tot de binnendorpse initiatieven, geen afspiegeling van verschillende doelgroepen uit de gemeenschap. De keuze van invullingen en activiteiten focust zich concreet op één soort doelgroep; namelijk kunst. Het vasthouden aan deze enkele vorm van invulling zorgt ervoor dat het betrekken van andere doelgroepen niet wordt aangestuurd vanuit het initiatief. Hierdoor is het initiatief interessant voor slechts een deel van de gemeenschap. Het initiatief representeert daarmee niet de hele gemeenschap, het is sterk doelgroepgebonden. Echter voor dit deel van de gemeenschap dat wel gerepresenteerd wordt, biedt het veel mogelijkheden.

De binnendorpse en buitendorpse initiatieven hebben dus elk een ander pad bewandeld op weg naar een geslaagd initiatief. Als conclusie kan worden gesteld dat de binnendorpse initiatieven er meer in zijn geslaagd om van het initiatief te voorzien van een gemeenschappelijke functie dan de buitendorpse initiatieven. Bij buitendorpse initiatieven is dit in mindere mate het geval, onder andere omdat de focus ligt op één specifieke doelgroep en er geen innovatie of uitbreiding van activiteiten plaats vindt om ook voor andere doelgroepen aantrekkelijk te zijn (Tabel 28).

Tabel 28. Conclusie							
	De Rieshoek	De Holm	Selwerd	De Pompel (1)	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
Wie & Hoe	Binnendorps, niet actief op arbeidsmarkt, sociaal, gezamenlijk					Buitendorps, actief op arbeidsmarkt, individueel	
Waarom & Wanneer	Gemeenschappelijk belang, bewust, voor/vanaf sluiting					Persoonlijk belang, toeval, na sluiting	
Functies	Latente functie ontmoeten, voornamelijk ontmoeten bewaren					Latente functie niet bekend, voornamelijk educatie bewaren	
Invulling	Divers, innovatief, selectief					Concreet, behoudend, niet-selectief	
Succes	Mindere mate regio, reactie gemeenschap is wisselend, meer immaterieel, moderne en traditionele publiciteit					Regio, reactie gemeenschap is wisselend, meer materieel, moderne en traditionele publiciteit	
Conclusie	Sterke gemeenschappelijke functies					Door doelgroepsgebondenheid in mindere mate gemeenschappelijke functie	

6. REFLECTIE EN DISCUSSIE

Hoofdstuk 6 – In dit hoofdstuk wordt gereflecteerd op het afstudeeronderzoek. Hiervoor is de inhoud van het afstudeeronderzoek opgedeeld in drie onderdelen: het onderwerp, de onderzoeksmethode en ten slotte de onderzoeksresultaten. Ook zal de onderzoeker een reflectie geven op het eigen functioneren gedurende het afstudeeronderzoek. Als laatste wordt er ingegaan op mogelijke vervolgonderzoeken: wat voor andere onderzoeksmogelijkheden biedt dit onderwerp?

6.1. Reflectie op het onderwerp

Het proces begint allereerst bij het kiezen van een onderwerp. Dit keuzemoment als start van dit afstudeeronderzoek heeft de nodige voeten in de aarde gehad. Het hebben van keuzevrijheid is mooi, maar het heeft ook zo zijn nadelen. Die nadelige kant was in mijn geval sterk aanwezig, een gevalletje 'door de bomen het bos niet meer zien'. De vrijheid bood ruimte aan zoveel mogelijkheden dat het nogal lastig werd uiteindelijk een keuze te maken. Een knoop doorhakken was moeilijk en veel onderwerpen hebben dan ook de revue gepasseerd.

Dat was het beeld van voor 28 oktober 2015, op welke dag er een artikel werd gepubliceerd op de website van RTV Noord. Het artikel ging over wat er gebeurt met gesloten basisscholen in de Provincie Groningen. Dit gaf mij inspiratie; gesloten basisscholen zijn een actueel en naar blijkt veel voorkomend probleem, maar daarmee ook een mogelijkheid voor het opbloeien van andere invullingen. Het was een onderwerp waar ik zelf ook wel eens in wilde duiken, maar dan niet zomaar gericht op alle invullingen. De afbakening vond plaats richting invullingen door burgerinitiatieven en daarmee een behoud van een gemeenschappelijke functie van het basisschoolgebouw, iets waarin het schoolgebouw altijd had voorzien.

Uiteindelijk blij ik een juiste beslissing te hebben gemaakt in de keuze voor dit onderwerp en dan niet alleen op basis van mijn eigen interesse. Er was volop toegang tot relevante literatuur waarmee het theoretisch kader zich relatief makkelijk wist te vullen. Daarnaast bracht het onderzoek leuke gesprekken met zich mee in de vorm van interviews met respondenten. Het enthousiasme waarmee de respondenten hun verhaal deden en mij het initiatief lieten zien en meemaken waren nog een bevestiging in dat ik de juiste keuze had gemaakt bij het kiezen van een onderzoeksonderwerp.

6.2. Reflectie op de onderzoeksmethode

Het opstellen van de onderzoeksvraag en bijbehorende deelvragen verliep soepel. Met de gekozen vragen stond ook al snel vast dat het onderzoek zou lopen via de kwalitatieve weg. Hier zag ik in het begin wel erg tegen op; ik had nog niet bepaald vaak individueel interviews afgenomen. Met een keuze voor kwantitatief onderzoek zou ik de veilige weg hebben gekozen en binnen mijn comfortzone zijn gebleven. Maar omdat een masterscriptie nog steeds wel in het teken van leren staat, was dit ook een mooie mogelijkheid om uit die comfortzone te treden en mij het interviewen eigen te maken.

De keuze voor kwalitatief onderzoek was geslaagd. Niet alleen bleek dit de perfecte manier om mijn data te verzamelen, ook op persoonlijk heb ik mezelf via kwalitatief onderzoek kunnen ontwikkelen. Verder brachten de respondenten veel enthousiasme met zich mee gedurende de interviews, wat een zeer positieve invloed had. Hier heb ik veel energie uit gehaald. Daarnaast werd ik door twee initiatieven uitgenodigd voor een activiteit en een open dag; het meemaken van het initiatief was een mooi extraatje!

Het bereiken van deze respondenten voor kwalitatief onderzoek verliep echter moeizamer dan gedacht. Alhoewel het bewuste artikel van RTV Noord handvatten bood voor het onderzoek – hierin stonden immers alle scholen met al dan niet de nieuwe invullingen – was het lastig om de geselecteerde respondenten uit deze lijst te bereiken. Toch zijn alle mogelijke manieren aangegrepen, via e-mail, Linked-In en telefoon, om in contact te komen met deze initiatiefnemers. Op enig moment voel je je echter minder gemakkelijk om weer contact te zoeken. Dit is wel een lastige afweging op het moment dat je een gering aantal mogelijk respondenten hebt, maar nog niet tevreden bent over het aantal respondenten dat heeft aangegeven mee te wil werken.

Uiteindelijk ben ik zeer blij en tevreden dat zeven respondenten een positieve respons hebben gegeven op mijn verzoek voor deelname aan het afstudeeronderzoek.

6.3. Reflectie op de onderzoeksresultaten

Een deelvraag had betrekking op welke aspecten succes beïnvloeden. Hierbij is ingegaan op reacties uit het dorp; dit is echter gevraagd aan de initiatiefnemer. Deze zal wellicht eerder stellen dat de reacties positief zijn en om die reden zou er sprake kunnen zijn van een bias. Misschien zien de initiatiefnemers het rooskleuriger dan de gemeenschap? Of willen ze met hun enthousiasme, betrokkenheid en doorzettingsvermogen niet zien als het initiatief wat minder loopt? Om de 'echte' reacties van de gemeenschap te weten te komen is natuurlijk onderzoek onder de gemeenschap zelf nodig. Dit heeft in dit onderzoek niet plaatsgevonden; er is afgegaan op dat wat de initiatiefnemers hebben aangegeven. Hierbij ben ik ervan uitgegaan dat ze onderdeel zijn van diezelfde gemeenschap en middels hun netwerken ongeveer wel weten wat er speelt. Ook omwille van de tijd is hier genoeg mee genomen.

Een andere kritische noot omtrent de respondenten is dat het onderzoek draaide om niet-commerciële initiatieven. Deze niet-commerciële initiatieven werden geselecteerd vanuit een document opgesteld door RTV Noord (2015). Niet-commerciële initiatieven filteren uit deze begrippen bleek een lastige en uiteindelijk geen 'waterdichte' methode. Twee van de geïnterviewde initiatiefnemers blijken toch sterk commerciële doeleinden te hebben. Dit komt ook duidelijk naar voren in de resultaten en conclusie. Deze initiatieven staan te kennen als de buitendorpse initiatieven in dit onderzoek. Ze zijn dan ook wat minder gericht op de hele gemeenschap, in tegenstelling tot de binnendorpse initiatieven die wel de volledige focus op de gemeenschap hebben gericht. Het onderzoek heeft dus uiteindelijk twee soorten initiatieven aan het licht gebracht, terwijl het de bedoeling was om enkel in te gaan op burgerinitiatieven. Aan de andere kant heb ik dit ook als een verrijking van het onderzoek ervaren. Burgerinitiatieven blijken er in verschillende soorten en maten te zijn, met verschillende motieven.

De meer commerciële initiatieven blijken een heel andere soort initiatief te zijn. Dit wil niet zeggen beter of slechter, maar echt van een andere aard. Dit is wellicht ook belangrijk voor beleidsmakers, want daar ga je anders mee om. Daarnaast blijkt dat niet elk initiatief dat iets doet met een leegstaande school een gemeenschapsinitiatief is. Hiermee wil ik overigens niet zeggen dat een gemeenschapsinitiatief altijd beter is. Het laat zien dat je van alles kunt met een leegstaande school. Maar het feit dat ze allemaal nog bestaan laat blijken dat ze in ieder geval allemaal succesvol zijn.

6.4 Persoonlijke reflectie

De uitvoering van het onderzoek heeft officieel plaatsgevonden vanaf november 2015 tot en met april 2017. Met de intentie om direct goed van start te gaan en veel aandacht te besteden aan het afstudeeronderzoek, en hier ook tijd voor vrij te maken, ging ik van start, met als resultaat een onderzoeksvoorstel waarbij een begeleider zou worden gezocht. Echter, pas halverwege januari was bekend wie mijn begeleider zou worden gedurende dit traject en was er voor het eerst contact. In de tussentijd (van half november tot en met half januari) was ik in afwachting van wie mijn begeleider zou worden. Om die reden had ik het afstudeeronderzoek op een laag pitje gezet, waardoor er de eerste twee maanden minder energie in het onderzoek is gestoken dan beoogd. Ik was benieuwd naar de inzichten van de begeleider en was bang dat er veel werk voor niets zou zijn geweest op het moment dat mijn begeleider andere inzichten zou hebben.

Praktisch na het toegewezen hebben gekregen van een begeleider begon periode 2a met onder andere de vakken 'Revitalisatie van de Wijk' en 'City Matters'. Het combineren van deze vakken en het afstudeeronderzoek bleek lastig. Beide vakken waren namelijk ook voorzien van uitgebreide opdrachten waardoor het verdelen van tijd een opgave an sich werd. Omdat de opdrachten in groepsverband uitgevoerd werden, kregen die de voorkeur om zo de groep niet afvallig te zijn. Veel vooruitgang is er in die periode niet geboekt.

Een andere tijdrovende klus die op mijn pad is gekomen gedurende het afstudeeronderzoek was de mogelijkheid tot het lopen van stage bij een adviesbureau in Groningen, van september 2016 tot begin februari 2017. Dit kon ik onmogelijk laten lopen, omdat dit ervoor zou zorgen dat ik praktijkervaring zou kunnen opdoen, iets waar ik al lang op zoek naar was.

Het interviewen van de initiatiefnemers heb ik als leuk maar spannend en lastig ervaren. Veel ervaring met interviewen had ik nog niet en dit was vooral te merken in het eerste interview. Hier was ik nog erg zoekende en de interview guide diende als een soort reddingsboei. Hier hield ik me klampachtig aan vast waardoor het eerste interview achteraf vrij statisch is verlopen. Waar het interview bij het onderwerp houden bij het eerste interview geen probleem was – ik hield me immers stevig vast aan de interview guide – werd het bij de andere interviews waar ik lossier was juist wel een ‘probleem’. Door het lossier zijn kon afwijking van het onderwerp nog wel eens voor komen. Het bleek dan lastig om het gesprek weer terug bij het onderwerp te krijgen. Onbeleefd wilde ik niet zijn dus het onderbreken van de respondent was lastig.

Daarnaast ging het schrijven van het theoretisch kader en methodologie goed. Een grote verscheidenheid aan literatuur werd gemakkelijk gevonden. En door de verschillende opdrachten en de bachelorscriptie had ik genoeg ervaring opgedaan in manieren en handige trucs om snel relevante literatuur te kunnen vinden.

6.5 Vervolgonderzoek

Er zijn verschillende vervolgonderzoeken te omschrijven en te formuleren die betrekking hebben op het onderwerp dat besproken is in dit afstudeeronderzoek. Allereerst beperkt dit scriptieonderzoek zich tot leegstaande basisschoolgebouwen in de provincie Groningen. Het zou interessant kunnen zijn om te kijken hoe de burgerinitiatieven elders in Nederland om gaan met leegstaande basisschoolgebouwen.

Verder is het interessant om te kijken of er een verschil is tussen krimpdorpen en niet-krimpdorpen. Worden er in krimpdorpen door de gemeenschap eerder acties ondernomen voor herstel van gemeenschappelijke functies in basisschoolgebouwen dan in niet-krimpdorpen? Niet-krimpdorpen hebben immers vermoedelijk veel andere voorzieningen die het verlies kunnen opvangen, terwijl krimpdorpen over het algemeen minder andere voorzieningen hebben.

Daarnaast kan nog worden gekeken naar de rol van de gemeente binnen dergelijke initiatieven. De basisschoolgebouwen zijn immers in veel gevallen eigendom van de gemeente. Leegstand betekent daarmee een kostenpost voor de gemeente. Hoe gaat de gemeente hiermee om? Welke bijdrage levert zij in het ondersteunen van initiatieven die hier iets mee zouden willen doen? Of krijgen burgerinitiatieven geen kans en vindt verkoop van het basisschoolgebouw plaats?

Verder kan dit onderzoek worden omgedraaid. De focus hier lag immers op burgerinitiatieven, terwijl de opsomming van RTV Noord ook veel invullingen aan het licht bracht die te omschrijven zijn als commerciële invullingen. Waarom is in die gevallen gekozen voor een commerciële invulling? En hoe is die tot stand gekomen? Waren er geen mensen uit de gemeenschap die opstonden om er een burgerinitiatief in te starten?

Het onderwerp kan dus nog van verschillende kanten worden bestudeerd. Hiermee is het onderzoek naar nieuwe invullingen voor leegstaande basisschoolgebouwen nog lang niet afgerond.

REFERENTIES

Hier wordt inzicht geboden in alle relevante literatuur die gebruikt zijn in het afstudeeronderzoek. Er is een verdeling gemaakt tussen 'artikelen en boeken' en 'websites'. De lijst van referenties is gerangschikt op alfabetische volgorde van de auteurs.

Geraadpleegde artikelen en boeken

A

Arnstein, S.R. (1969). "A Ladder of Citizen Participation", *Journal of the American Planning Association*, Vol. 35;4, 216-224.

Attema, R. & Rijken, M. (2013), "*Succesfactoren voor lokale duurzame energie-initiatieven – Learning Histories van vier cases*", TNO-rapport, Behavioural and Societal Sciences

B

Baarda, D.B. & Goede, M.P.M, de. (2001), "*Basisboek methoden en technieken; handleiding voor het opzetten en uitvoeren van onderzoek*", derde herziene druk, Groningen/ Houten

Barkan, S.E. (2004), "Explaining Public Support for the Environmental Movement: A Civic Voluntarism Model", *Social Science Quarterly*, Vol. 85;4, pp. 913-937

Billings, A.G. & Moos, R.H. (1984), "Coping, stress, and social resources among adults with unipolar depression", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol: 46, pp. 877-891

Boeije, H. (2008), "*Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen*", Den Haag: Boom Onderwijs, Derde druk.

Brown, B.B. & Perkins, D.D (1992), "Disruptions in place attachment", in Altman, I. & Low, S.M. (1992), "Place attachment", *Human Behavior and Environment*, Vol. 12, pp 279-304

Bushrod, G.M. (1999), "*School closure and its impact on community*", Spokane: Gonzaga University

C

Callahan, K. (2007), "Elements of Effective Governance", *Measurement, Accountability and Participation*, Boca Raton: Auerbach Publications

Clifford, N., French, S., Valentine, G. (2012), "*Key methods in Geography*", London: SAGE Publications Ltd.

Cloke, P., Philo, C. & Sadler, D. (1991), "*Approaching human geography*", London: Paul Chapman

Conway, M.M. (1996), "Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics - Review", *The Journal of Politics*, Vol. 58;4, pp. 1219-1220

D

Dam, R., van, Salverda, I. & During, R. (2010), "*Burgers en Landschap deel 3: Strategieën van burgerinitiatieven*", Wageningen: Alterra, Wageningen UR.

Dauphinais, P.S., Barkan, S.E. & Cohn, S.F. (1992), "Predictors of Rank-and-File Feminist Activism: Evidence from the 1983 General Social Survey", *Social Problems*, Vol. 39, pp. 332-44.

Denters, B., Tonkens, E., Verhoeven, I. & Bakker, J. (2013), "*Burgers maken hun buurt*", Platform31

Denzin, N. (1970), "*The research act: a theoretical introduction to social research*", Chicago, IL: Aldine

Devine-Wright, P. (2009), "Rethinking NIMBYism: The Role of Place Attachment and Place Identity in Explaining Place-protective Action", *Journal of Community & Applied Social Psychology*, Vol. 19, pp. 426-441

Dijk, K. (2014), "Burgerinitiatieven; een onderzoek naar maatschappelijke burgerinitiatieven in de ruimtelijke planning", *Ruimtelijke Planning*, Universiteit Wageningen

Dijk, K. (2015), "Hoe zijn burgerinitiatieven succesvol?", Ruimtevolk

Dijkstra, A.J.; et al. (2010), "Bewonerscommunicatie bij duurzame woningverbetering; praktisch handboek voor projectleiders en hun medespelers", Aeneas, Boxtel.

Dunn, K. (2005), "Interviewing", in I. Hay (ed.) *Qualitative Research Methods in Human Geography* (2nd edn). Melbourne: Oxford University Press, pp. 79–105.

E

Egelund, N. & Laustsen H. (2006), "School Closure: What are the consequences for the Social society?", *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol. 50;4, pp. 429–439

Elder, G.H., King, V. & Conger, R.D. (1996), "Attachment to place and migration prospects: a developmental perspective", *Journal of Research on Adolescence*, Vol. 6;4, pp. 397-425

Ellemers, J.E. (1961), "Sociologie en de studie van acculturatieverschijnselen: convergentie van disciplines", *Mens en Maatschappij*, Vol 35;5, pp. 344 - 366

Elshtian, J. B. (1999), "A call to civil society", *Society*, Vol. 36, pp. 11-19

Elster, J. (eds.) (1998), "Deliberative democracy", Cambridge: Cambridge University Press

Engbersen, G. (2009), "Fatale Remedies, over onbedoelde gevolgen van beleid en kennis", Pallas Publications

F

Finer, S. (1970), "Comparative Government", London: Allen Lane, Penguin

Folkman, S., Lazarus, R.S., Gruen, R.J. & DeLongis, A. (1986), "Appraisal, Coping, Health Status, and Psychological Symptoms", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 50;3, pp. 571-579

Fried, M. (2000), "Continuities and discontinuities of place", *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 20, pp. 193–205.

Fullilove, M.T. (1996), "Psychiatric implications of displacement: contributions from the psychology of place", *The American Journal of Psychiatry*, Vol 153;15, pp. 16-23

G

Galster, G. (2001), "On the nature of neighbourhood", *Urban Studies*, Vol. 38;12, pp. 2111– 2124

Gunsteren, H. R., van. (1998), "A theory of citizenship: Organizing plurality in contemporary democracies", Boulder, Westview Press.

H

Haartsen, T. & Van Wissen, L. (2012), "Window on the Netherlands; Causes and consequences of regional population decline for primary schools", *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, Vol. 103;4, pp. 487 – 496.

Harrison, S., & Dourish, P. (1996), "Re-Place-ing Space: The Roles of Place and Space in Collaborative Systems", Proceedings of the ACM 1996 Conference on Computer Supported Cooperative Work, ACM Press. pp. 67-76

Hargreaves, L.M., Kvalsund, R. & Galton, M. (2009), "Reviews of research on rural schools and their communities in British and Nordic countries: Analytical perspectives and cultural meaning", *International Journal of Education Research*, Vol 48, pp. 80-88

Heijden, G.M.A., van der (2010), "Combineer wat je hebt; Duurzaamheid door het verbinden van maatschappelijke functies", Delft, Eburon.

Heijden, J., van der., Dam, R., van., Noortwijk, R., van, Salverda, I. & Zanten, I., van. (2011), "Expirimenteren met burgerinitiatief", Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Hendriks F. & Tops, P. (2005), "Everyday fixers as local heroes: a case study of vital interaction in urban governance", *Local Government Studies*, Vol. 31:4, pp. 475-490

Hendriks, F., Tops, P. E. W. M. & Regentes-Valkenbos, B. (2002), "Het sloeg in als een bom: vitaal stadsbestuur en modern burgerschap in een Haagse stadsbuurt", Dongen, Pijnenburg.

Herting, J.R., Grusky, D.B. & Rompaey, S.E. van (1997), "The social geography of interstate mobility and persistence", *American Sociological Review*, Vol. 62;2, pp. 267-287

Holloway, L. & Hubbard, P. (2001), "People and Place; the extraordinary geographies of everyday life", Essex: Pearson Education Limited

Huygen, A., Marssing, E. van. & Boutellier, H. (2012), "Condities voor zelforganisatie", Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

J

Jager-Vreugdenhil, M. (2011), "Sprakverwarring over participatie", *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, Vol. 20;1, pp. 76 – 99

Jager-Vreugdenhil, M. (2014), "Geef ze de ruimte! Onderzoek naar succes- en faalfactoren van burgerinitiatieven in Gelderland", Centrum voor Samenlevingsvraagstukken, Zwolle

Jolles, H.M. (1959), "Het verenigingsleven in sociologisch perspectief. Enkele voorlopige verkenningen", *Mens en Maatschappij*, Vol 34;1, pp. 18 – 42

Jonker, J. & Pennink, B.J.W. (2004), "De kern van methodologie", Assen, Koninklijke van Gorcum BV.

K

Kelly, K. & Caputo, T. (2005), "Case study of grassroots community development: sustainable, flexible and cost-effective responses to local needs", *Community Development Journal*, Vol. 41;2, pp. 234-245

Kickert, W.J.M. (1993), "Autopoiesis and the science of (public) administration: Essence, sense and nonsense", *Organization Studies*, Vol: 14;2, pp. 261-278

Kooiman, J. (1999), "Social-Political Governance", *Public Management Review*, Vol: 1;1, pp. 67 - 92

Kuiper, M., Velde, B. van de. & Zuydam, S. van. (2012), "Leren van vermaatschappelijking in het Verenigd Koninkrijk, Australië en Scandinavië", Den Haag: Raad voor het openbaar bestuur.

L

Langdon, P. (2000), "The school consolidation plague", *American Enterprise*, Vol. 11;1

Leca, J. (1996), "La 'gouvernance' de la France sous la Cinquième République: une perspective de sociologie comparative". In Pinson, G. (2002), "Political Government and Governance: strategic planning and the reshaping of political capacity in Turin", *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol. 26;3, pp. 477-493

Ley, D. (1974), "The black inner city as frontier outpost: Image and behavior of a Philadelphia neighborhood", Monograph series 7, Washington DC: Association of American Geographers

Longhurst, R. (2010), "Semi-structured interviews and focus groups", In: N. Clifford, S. French & G. Valentine (Red.), *Key Methods in Geography*. London: SAGE Publications Ltd.

Lowndes, V., Pratchett, L. & Stoker, G. (2006a), "Diagnosing and remedying the failings of official participation schemes: the CLEAR framework", *Social Policy and Society*, Vol 5;2, pp 281-291

Lowndes, V. & Pratchett, L. (2006b), "CLEAR: Understanding citizen participation in local government - and how to make it work better", *Local Governance Research Unit*, De Montfort University, Leicester, Verenigd Koninkrijk

Lyson, T.A. (2002), "What Does a School Mean to a Community? Assessing the Social and Economic Benefits of Schools to Rural Villages in New York", *Journal of Research in Rural Education*, Vol. 17;3, pp 131 - 137

M

Madge, C. (2010), "Internet Mediated Research", In: N. Clifford, S. French & G. Valentine (Red.), *Key Methods in Geography*. London: SAGE Publications Ltd.

Manzo, L. (2005), "For better or for worse: Exploring multiple dimensions of place meaning", *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 25, pp. 67-86.

McAdam, D., McCarthy, J.D., & Zald, M.N. (1988), "Social Movements", In: N.J. Smelser, NJ et Al., *Handbook of Sociology*. Newbury Park, CA: Sage Publications.

Merton, R.K. (1949), "Manifest and latent functions", in: *Social theory and social structure*, 51

Merton, R.K. (1951), "Social theory and social structure", Glencoe, pp. 21-81.

Miller, B.A. (1993), "Rural Distress and Survival: The School and the Importance of "Community", *Journal of Research in Rural Education*, Vol. 9;2, pp. 84-103

N

Nederland, T., Huygen, A. & Boutellier, H. (2009), *"Governance in de Wmo: Theorie en praktijk van vernieuwde governance modellen"*, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

O

Oude Vrielink, M. & Wijdeven, T. (2008), "Bewonersinitiatieven: een prachtkans voor wijken?" *Bestuurswetenschappen*, Vol. 62, pp. 66-83.

Oude Vrielink, M., Verhoeven, I. & Wijdeven, T, van de (2013), "Meedoen met de overheid? Over de stille beleidspraktijk van de doe-democratie", *Bestuurskunde*, Vol. 22;2, pp. 13-22

P

Parry, G., Moyser, G. & Day, N. (1992), *"Political Participation and Democracy in Britain"*, Cambridge: Cambridge University Press.

Pattie, C., Seyd, P. & Whiteley, P. (2004) *"Citizenship in Britain"*, Cambridge: Cambridge University Press.

Pierre, J. & B. G. Peters (2000), *"Governance, Politics, and the State Basingstoke"*, London: Palgrave Macmillan Ltd.

Plochg, T & Zwieten, M.C.B., Van (2012), *"Kwalitatief onderzoek"*, in Plochg, T & Juttman, R.E. (2012), *"Handboek gezondheidszorgonderzoek"*, Bohn Stafleu van Loghum, Houten

Poole, D.L. (1997), "Building community capacity to promote social and public health: challenges for universities", *Health and Social Welfare*, Vol. 22;3, pp. 163 – 170.

Q

Qu, L. L. & Hasselaar, E. (2011), *"Making Room for People: Choice, voice and liveability in residential places"*, Amsterdam, Techne Press.

R

Raad voor het Openbaar Bestuur (2012), *"Loslaten in vertrouwen; Naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving"*, Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur

Rhodes, R.A.W. (1996a), "The new governance: governing without government", *Political Studies*, Vol. 44;4, pp. 652-667.

Rhodes, R.A.W. (1996b), *"Understanding governance"*, Buckingham: Open University Press.

Richards, L. & Richards, T. (1987), "Qualitative data analysis: can computers do it?", *Australian and New Zealand Journal of Sociology*, Vol. 23, pp 23 – 35

Ritchie, J. & Lewis, J. (2003), *"Qualitative research practice, A Guide for Social Science Students and Researchers"*, London, SAGE Publications Ltd.

Ruberson, D. (2000), "Participation and Politics: Social Capital, Civic Voluntarism, and Institutional Context", Department of Government, *London School Economics and Political Science*, London, United Kingdom

S

Sanders, F. C. (2014), *"Duurzame ontwikkeling door collectief bewonersinitiatief; leidraad voor professionals om bewonersgroepen aan de duurzaamheidsopgave te binden"*, Delft: Technische Universiteit Delft

Seamon, D. (1979), *"A geography of a lifeworld"*, London: Routledge

Semke, C. & Sheridan, S. (2011), *"Family-school connections in rural education settings: a systematic review of the empirical literature"*, Lincoln: National Center for Research on Education

Suls, J. & Fletcher, B. (1985), "The relative efficacy of avoidant and nonavoidant coping strategies: a meta-analysis", *Health Psychology*, Vol. 4;3, pp. 249-88

Stoker, G. (jaartal onbekend), *"Monitoring Social Participation: Implementing the C.L.E.A.R model"*, University of Southampton, Verenigd Koninkrijk

Stoker, G. (1994), *"Local governance in Britain"*, Glasgow: Department of Government Papers, University of Strathclyde.

T

Timmerman, J. (2014), "Bevorderende en belemmerende factoren van burgerinitiatieven", *Sociologie – Vraagstukken van Beleid en Organisatie*, Universiteit Utrecht.

Tjeenk Willink, H. (2002) *"De herwaardering van het particulier initiatief"*, blz. 28-39 in Dekker, P. & Berkum, J. van (red.) *"Particulier initiatief en publiek belang: beschouwingen over de aard en toekomst van de Nederlandse non-profitsector"*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tonkens, E. H. (2006), *"De bal ligt bij de burger, burgerschap in een pluriforme dynamische samenleving"*, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Tuan, Y.F. (1974), "Topophilia", *Progress in Human Geography*, Vol. 18;3, pp. 355-359

Tuan, Y.F. (1977), *"Space and Place"*, Minneapolis: University of Minnesota Press

Tuan, Y.F. (1979), *"Landscapes of fear"*, Minneapolis: University of Minnesota Press

Turner, P., & Turner, S. (2006), "Place, Sense of Place and Presence", *Journal Massachusetts Institute of Technology*, Vol. 15;2, pp. 204-217

U

Uitermark, J. & Duyvendak, J. W. (2006), *"Sociale integratie, straat aanpak in de praktijk: Ruimte maken voor straatburgerschap"*. B3. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

V

Van Dale (2002), *"Groot woordenboek hedendaags Nederlands"*, Van Dale Lexicografie: Utrecht/Antwerpen

Verba, S., Lehman Schlozman, K., & Brady, H. (1995) *"Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics"*, Cambridge: Harvard University Press.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2013), *"Van eerste overheid naar eerst de burger; over maatschappelijke initiatieven die de overheid uitdagen"*, Den Haag: Dimdim

Vitaliano, P.P., Russo, J., Carr, J.E., Maiuro, R.D. & Becker, J. (1985), "The Ways of Coping Checklist: Revision and Psychometric Properties", *Multivariate Behavioral Research*, Vol: 20, pp. 3-26

Vliet, R. van (2015), *"Programma-, Project- en Procesmanagement bij complexe ruimtelijke opgaven"*, Groningen: Weusthuis

Vries, S. de. & Lekkerkerker, J. (2014), *"Nieuw elan in krimpregio's; initiatieven van bewoners en ondernemers geven regio's nieuw perspectief, maar ook nieuwe uitdagingen"*, Van onderop! Bottom-up-initiatieven in krimgebieden; de oogst van een kennisprogramma.

W

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2012), *"Vertrouwen op burgers"*, Amsterdam: Amsterdam University Press

Weterings, R. & Tops, P. W. (2001), *"Beelden bij 'Samenwerking aan Leefbaarheid', over coproducties in Breda Noord-oost"*, Rome (USA), CRBI.

Wijdeven, T. van de & Hendriks, F. (2010), *"Burgerschap in de doe-democratie"*, Den Haag; NICIS

Willems (jaartal onbekend), "

Woods, M. (2005), *"Rural Geography: Processes, Responses and Experiences in Rural Restructuring"*, London: Sage.

Z

Zuylen, J. van. (2010), *"Help een burgerinitiatief"*, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties, Directie Openbaar Bestuur en Democratie & Cluster Democratie en Burgerschap, Den Haag

Zwieten, M. van & Willems, D. (2004), "Methodologie van kwalitatief onderzoek: Waardering van kwalitatief onderzoek", *Huisarts & Wetenschap*, Vol. 47;13, p.631-635

Geraadpleegde websites**A**

Atlas Ti (2009), *"The knowledge workbench: software for qualitative data analysis, management, and model building"*, geraadpleegd op 9-2-2017 via http://atlasti.com/wp-content/uploads/2014/07/atlas.ti6_brochure_2009_en_01.pdf?q=/fileadmin/atlasti/downloads/atlas.ti6_brochure_2009_en.pdf

B

Bovens, M. (2011), *"Van government naar governance"*, Stadium Generale; podium voor kennis en reflectie, Universiteit Utrecht, geraadpleegd via <https://www.sg.uu.nl/videos/van-government-naar-governance>

D

Dagblad van het Noorden (2016), *"In vijf jaar tijd 78 basisscholen dicht"*, geraadpleegd op 29-1-2016 via <http://www.dvhn.nl/>

H

Heugten, J. van (2013), *"Publiciteit genereren via social media"*, geraadpleegd op 03-03-2017 via <http://www.jannekevanheugten.nl/630/publiciteit-genereren-via-social-media-10-tips/>

M

Ministerie van Binnenlandse Zaken En Koninkrijkrelaties (2016), *"Hoe burgerinitiatieven succesvol zijn: vijf kenmerken van geslaagde ruimtelijke bewonersinitiatieven"*, geraadpleegd op 6-11-2016 via <http://doedemocratie.net/nieuws/hoe-burgerinitiatieven-succesvol-zijn-vijf-kenmerken-van-geslaagde-ruimtelijke>

N

Nationale Onderwijsgids (2015) *"Weer ruim 100 basisscholen dicht door dalend leerlingenaantal"*, laatst geraadpleegd op 29-1-2016 via <http://www.nationaleonderwijsgids.nl/>

NOS (2013), *"De volledige troonrede"*, geraadpleegd op 15-4-2016 via <http://nos.nl/artikel/552167-de-volledige-troonrede.html>

NRC (2013), *"Participatiesamenleving uitgeroepen tot het woord van het jaar 2013"*, geraadpleegd op 15-4-2016 via <http://www.nrc.nl/nieuws/2013/11/16/participatiesamenleving-uitgeroepen-tot-woord-van-het-jaar-2013>

O

Oosterhout, M. van (2017), *"Enthousiasme"*, geraadpleegd op 22-03-2017 via <http://www.carrieretijger.nl/carriere/solliciteren/overtuigen-met-profiel/enthousiasme>

R

Rijksoverheid (2016), *"Platform participatie; participatie"*, geraadpleegd op 5-6-2016 via <http://www.platformparticipatie.nl/publieksparticipatie/>

RTV Noord (2015), *"Wat gebeurt er met gesloten basisscholen in onze provincie?"*, geraadpleegd op 29-1-2016 via <http://www.rtvnoord.nl/>

T

Tilburg, P. van, (2015), *"Overheidssturing in beweging"*, Ambtenaar 2.0, Samen werken aan overheid 2.0, geraadpleegd op 26-5-2016 via <http://ambtenaar20.ning.com/profiles/blogs/overheidssturing-in-beweging>

V

Volkskrant (2005), *"Ik buig maar één keer"*, geraadpleegd op 26-5-2016 via <http://www.volkskrant.nl/politiek/ik-buig-maar-een-keer~a651708/>

BIJLAGE

De bijlage geeft inzage in onder andere de wijze waarop respondenten zijn benaderd (via e-mail). Daarnaast is de gebruikte interview-guide opgenomen in de bijlage; deze vormde de leidraad bij de gehouden interviews. Als laatste is er een tabel opgenomen die het resultaat is van het analyseren van de gehouden interviews. Deze tabel is de basis voor het beantwoorden van de deelvragen en daarmee het uiteindelijk beantwoorden van de onderzoeksvraag.

Benadering respondenten

Geachte heer/mevrouw ...,

Mijn naam is Niek Panman en ik ben student Sociale Planologie aan de Rijksuniversiteit te Groningen. Op dit moment ben ik bezig met het schrijven van mijn Masterscriptie over het onderwerp "Burgerinitiatieven bij herstructurering van leegstaande basisschoolgebouwen". Om die reden ben ik opzoek naar burgers die zelf initiatief hebben ondernomen bij het geven van een nieuwe invulling aan het basisschoolgebouw, waarmee het gebouw behouden blijft voor de gemeenschap. Nu heb ik vernomen dat u zich in het oude basisschoolgebouw "**naam school**" te "**locatie**" hebt gevestigd, waarmee het de invulling heeft gekregen van een "**nieuwe functie**". Met deze ontwikkeling en manier van behoud van het gebouw, bent u als initiatiefnemer interessant voor mijn onderzoek. Om deze reden zou ik dan ook graag meer informatie vergaren over uw initiatief. Ik zou u via deze mail dan ook graag de vraag willen stellen of het mogelijk is om in contact te komen.

Met vriendelijke groeten en ik hoop van u te horen,
Niek Panman
Student Rijksuniversiteit Groningen

Interview guide – semi-structured interview met initiatiefnemers

Gespreksinstructie:

Doelstelling, duur gesprek, anonimiteit, stijl van het interview, geluidsopname.

Start interview; begin opname met naam geïnterviewde, datum en tijd.

1) Inleiding – de persoon

Behorende tot deelvraag: Wie neemt deze initiatieven, wanneer en waarom?

Beginvraag; Kunt u iets over uzelf vertellen?

- a) Naam
- b) Leeftijd
- c) Opleidingsniveau
- d) Waar komt u oorspronkelijk vandaan
- e) Hoe lang in dit dorp
- f) Plaats initiatief
- g) ...

2) Het initiatief

Behorende tot deelvraag: Wie neemt deze initiatieven, wanneer en waarom?

Beginvraag; Kunt u iets vertellen over het initiatief?

- a) Hoe op het idee gekomen
- b) Op welk moment (direct na sluiting of later, psychologische reacties op plaatsverandering door de tijd)
- c) Waarom het initiatief zelf
- d) Waarom specifiek u het initiatief bent gestart (CLEAR Model)
- e) Welk doel nastreven
- f) Andere betrokkenen uit gemeenschap
- g) Eerder andere initiatieven?
- h) Zelf een trekker of verbinder?

3) De school

Behorende tot deelvraag: Welke functies probeert men dan te bewaren?

Beginvraag; Wat weet u precies over de school die hier voor u gevestigd was?

- a) Relatie met school
- b) Functies naast educatieve functie
- c) Latent en manifest
- d) Nieuwe invulling (was er een voorkeur?)
- e) Gekeken naar wat nodig is? Of "als het maar gevuld is?"
- f) Wensen
- g) Educatieve elementen?

4) Succes van het initiatief

Behorende tot deelvraag: Hoe succesvol zijn deze initiatieven en wat bepaalt/beïnvloedt hun slagen?

Beginvraag; Wat zijn volgens u de kernmerken van een succesvol initiatief? Wat bepaalt succes?

- a) Eigen initiatief een succes (motivatie, genoemde kenmerken)
- b) Succes achter het initiatief (kern)
- c) Wat ging er goed
- d) Wat ging er minder goed
- e) Hoe zien we dit terug
- f) Want de volgende keer anders
- g) Reacties uit dorp

5) Afsluiting

- a) Zaken niet aan bod gekomen die ik moet weten?
- b) Vragen die ik niet heb gevraagd, maar waarvan u vindt dat ik ze wel had moeten vragen?
- c) Wilt u nog ergens op terug komen of heeft u aanvullingen op wat u eerder heeft gezegd?
- d) Andere op- of aanmerkingen
- e) Bedanken, vragen of de persoon op de hoogte gehouden wil worden door middel van ontvangen scriptie
- f) Stoppen opnamen

Uitwerkingen interviews

Deelvraag 1							
Steekwoorden	De Rieshoek	De Holm	Wijkbedrijf Selwerd	De Pompel	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
Naam	Mike Snijder	Marja Heijnen	Haaije Koenders	Gert de Vries	Rob Gramberg	Jan Boerema	Ankie Onnes
Locatie initiatief	Noordlaren	Den Andel	Wijk Selwerd (Groningen)	Overschild	Overschild	Godlinze	Wehe-den-Hoorn
Oorspronkelijk uit	Kampen en Zwolle	Arnhem	Leeuwarden	Randstad (Den Haag, Leiden, Amsterdam)	Amsterdam	Amsterdam	Hoogezand-Sappemeer
Wanneer naar dorp	23 jaar geleden	18 jaar geleden	10 jaar geleden	30 jaar geleden	9 jaar	Niet woonachtig, sinds '70 wonend in Groningen	Niet woonachtig
Economische status	Twee jaar met onvrijwillig vervroegd pensioen	Één jaar werkloos	Ondernemer	Gepensioneerd	Gepensioneerd	Ondernemer, kunstenaar	Ondernemer, kunstenaar
Ervaring	4 jaar voorzitter bestuur dorps-huis	Activiteitencommissie dorps-huis	Eerste keer	Eerste keer	Sinds 25e in het verenigingsleven, bestuurslid sportvereniging, bestuurslid dorps-huis	Niet in dorp maar wel elders: Opzetten eco-team centrum,	Niet in dorp maar wel elders: Al een onderneming in Eenrum, 20 jaar geleden begonnen
Werkwijze	Project team, 5 personen, projectteam verdeeld in werkgroepen (structuur)	Netwerkgroep, 3 personen, Lolwerkplan /	Gemeente Groningen en KAW wijkbewoners bijgezocht	Actie committee, vrijwilligers	Actie committee, 100% vrijwilligersorganisatie, styling commissie	Zelf opgezet, Planontwerp	Zelf opgezet, Planontwerp

Onderzoeks methode	Enquete, discussieavond, input bewoners	Kijken naar wat er nog niet is	Achterstands wijk waar iets moest gebeuren	Planontwerp, dorpsbijeenkomst/discussie, inspraak, input bewoners (waar wil men zich voor inzetten?), welke subsidies zijn er, expertise uit het dorp zoeken, ideeenmarkt	Informatiebijeenkomsten met kramen, onderzoek naar mogelijke invullingen, goede doelen fondsen werving,	Op basis van aanname	Vanuit werkveld kennis over vraag en aanbod
--------------------	---	--------------------------------	--	---	---	----------------------	---

Deelvraag 2							
Steekwoorden	De Rieshoek	De Holm	Wijkbedrijf Selwerd	De Pompel	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
CLEAR	Can, enabled (netwerk), asked, responded	Can, like, enabled, responded	Like, enabled, asked, responded	Like, enabled, asked, responded	Like, enabled, responded	Responded	Can
Persoonlijke reden	Leefbaarheid belangrijk, ontmoetingspunt terugbrengen	Mensen leren kennen, contact gemeenschap, zorgen voor reuring, andere mensen activeren	Min of meer erin gerold	Niet zozeer voor eigen plezier maar vanuit het idee dat er binnen een dorp iets moet gebeuren, contact met mensen, samen doen, mensen activeren	Functie van het gebouw is van belang, enige voorziening die we nog hebben. Dit is het startpunt of eind samenkomstpunt van heel veel dingen, ontmoeten	Werk als trajectbegeleider, ondernemen	Uitbreiden van onderneming, nieuwe ruimte

Doel initiatief	Vergroten, verbeteren en behouden van leefbaarheid, specifiek behoud van gebouw (Rijksmonument)	Verbinden, meerwaarde creëren, toegevoegde waarde creëren, sociaal maatschappelijk doel, educatieve waarde, gebouw behouden	Mensen met een initiatief of idee een fysieke plek bieden waar je ondersteund wordt	De bindende factor in dorp verdwenen, nu andere methodes vinden, beschikbaar blijven van gebouw voor activiteiten binnen het dorp, ontmoetingplek	Vernieuwd dorps huis met faciliteiten voor de komende 15 jaar, plek waar men graag komt, ontmoeten	Trajectbegeleiding van mensen met zieke of werkloze achtergrond Door middel van kunst en beeldende middelen mensen weer perspectief laten ontwikkelen,	Zakelijk doel, uitbreiding activiteiten
Tijd – start initiatief	2,5 jaar geleden, vanaf de leegstand	Juni 2015, voor leegstand	Sinds 2014 (school al gesloten in 2007 veel andere initiatieven in gezeten)	April 2011, vanaf kennis sluiting (school heeft nog een jaar gedraaid, sluiting zomer 2012)	April 2011, vanaf kennis sluiting (school heeft nog een jaar gedraaid, sluiting zomer 2012)	Begin 2013, 2 jaar na sluiting school	1 jaar na sluiting school
Als locatie voor initiatief	Bewust	Bewust	Bewust	In de schoenen geschoven / opgedrongen	In de schoenen geschoven / opgedrongen	Toevallig, waren meerdere opties, locatie spreekt aan	Toevallig door advertentie

Deelvraag 3

Steekwoorden	De Rieshoek	De Holm	Wijkbedrijf Selwerd	De Pompel	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
Nevenfuncties school	Locatie voor marathon op natuurijis	Plantenmarkt in Mei (+thee,koffie)	Weet het niet (school al 10 jaar weg)	Toneel, musical, muziek. Activiteiten school/dorp	Toneel, musical, muziek. Activiteiten school/dorp	<u>Denkt</u> alleen educatie	Weet het niet

				verbonden	verbonden		
Te bewaren functies	Ontmoeten, Openbare functie, meerwaarde	Educatief, ontmoeten, samenkomst, gemeenschap verbinden	Ontmoeten, educatie	Ontmoetings functie	Ontmoetings functie	Niet specifiek iets, maar blijkt semi-sociale functie en beetje educatie, breder dan alleen commercieel	Niet specifiek iets, misschien educatie
Bereiken door	Multifunctionele ruimtes, elkaar versterkende invullingen	Werk-wonen-onderwijs, exposities, workshops, duurzaamheid, energie en lol, bedrijvigheid	Bieden van fysieke werkruimten	"Moeten mensen zelf verzinnen. Wij zorgen alleen voor het gebouw", geen missie, helpende hand,	"Moeten mensen zelf verzinnen. Wij zorgen alleen voor het gebouw", geen missie, helpende hand,	Workshops en begeleiding	Workshops, begeleiding, atelier

Deelvraag 4

Steekwoorden	De Rieshoek	De Holm	Wijkbedrijf Selwerd	De Pompel	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
Invulling (permanent)	Kinderopvang, kunstenaressen, huiskamer, jeu de boule baan	"Mijn Tafel", infopunt, plastic project, popup gym	Klusteam Wijkwerk bedrijf, moestuin, PC werkplaats, wereldboerderij, aquaponics, kinderopvang, wijktouristen buerau, Ondernemers Selwerd	Expositie ruimte, bibliotheek, jeugdhonk	Expositie ruimte, bibliotheek, jeugdhonk	Schilderatelier, beeldhoud atelier, expositie ruimte	Expositie amateur schilders, schilderen,

Invulling (tijdelijk)	Veilingen, dorpsborrels	/	Flexplekken, vergaderruimte	Vergaderzaal, feesten en partijen	Vergaderzaal, feesten en partijen	Vergadering, concert, poëzie	Tentoonstelling
Andere ideeën	Kapsalon, dorps bibliotheek	Fitrine met opgravingen uit buurt	Verkoop 2 ^e hands boeken, kerstmarkt	Eetclub	Eetclub	Vergaderingen, concert	/
Selectie (bij nieuwe invulling)	Geselecteerd op meerwaarde	Selecteerd op thema duurzaamheid	Moet ten goede komen aan de wijk	Geen selectie	Geen selectie	Wijkt niet af van huidige invulling	Wijkt niet af van huidige invulling

Deelvraag 5

Steekwoorden	De Rieshoek	De Holm	Wijkbedrijf Selwerd	De Pompel	De Pompel (2)	De Sterren	De Weerborg
Publiciteit initiatiefnemers	Facebook, website, nieuwsbrief, collums, dorpskrant	Facebook, persberichten, flyereren, adverteren in regionale krantjes	Facebook, website, wijkkrant, flyereren	Facebook, Dorpskrant, nieuwsbrief	Facebook, Dorpskrant, nieuwsbrief	Dorpskrantje, atelierroute, mond-op-mond reclame	Facebook, blogs, instagram, twitter, website, netwerk van journalisten
Publiciteit vaste gebruikers	Facebook	/	Facebook, flyers	Huis-aan-huis	/	/	/
Regio overstijgend?	/	Regio bedienen	Niet perse in de wijk	Dorpsgericht, geen commerciële activiteit, dorpsoverstijgend is meer werk	Voornamelijk dorpsgericht maar soms komen mensen van buitenaf	Regio bedienen	Regio bedienen
Reactie gemeenschap	Wisselend, jong vs. oud, bezoekers vs. thuisblijvers	Mensen die komen zijn positief, groepje negatief, groepje die er niet mee bezig is	Begin sceptisch nu waardering en enthousiasme	Eerst verdeelde meningen gemeenschap en bestuur, opstappen bestuur, negatieve sfeer,	Positief, maar ook mensen die geen belang hebben, maar onderschrijven wel het belang	Positief, leven in de brouwerij, vaste klanten	Positief "vlag uit" omdat bekend, maar mensen die het niet leuk vinden hoor je misschien niet,

				nu meer positief,			
Begrippen – voor succes	Structuur, bewoners betrekken, communicatie, duidelijkheid, bekendheid, promoten, mening bewoners, hongerig blijven, enthousiasme, bereidheid,	Draagvlak, locatie, energie, tijd, creativiteit, sfeer creeren, vernieuwen, geloofwaardigheid, uniek, persoonlijk contact, bereidheid, flexibiliteit, plezier en genoegdoening, doorzettingsvermogen, weerbaarheid, ambitie, gedrevenheid, volharding	"Wijkbewoner zijn", kartrekkers, draagvlak, in behoeften voorzien, meerwaarde, enthousiasme, financiële middelen, kennis, netwerk, communicatie, succesjes laten zien	Geluk, financiën, verbondenheid, plezierige omstandigheid, elkaar aanvullen, samenspraak, motivatie, iemand die trekt, creativiteit, mensen die verantwoording dragen,	Geluk, goed onderbouwd plan, financiën, doorzettingsvermogen, geduld, voortgang, resultaat laten zien,	Financieel, plezier, kwaliteit staat voorop	Financieel, Netwerk, ervaring (al een gevestigde naam hebben), jezelf open stellen, plezier, meer vraag dan aanbod, feedback, innoveren, hard werken